EBONIS

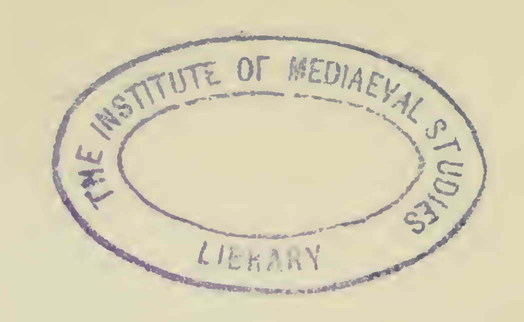
VITA OTTONIS EPISCOPI BAMBERGENSIS

EDIDIT

PHILIPPUS JAFFÉ

EDITIO IN SCHOLARUM USUM REPETITA
EX
BIBLIOTHECA RERUM GERMANICARUM

BEROLINI
APUD WEIDMANNOS
MDCCCLXIX

EBONIS

VITA OTTONIS EPISCOPI

BAMBERGENSIS

EDIDIT

PHILIPPUS JAFFÉ

EDITIO IN SCHOLARUM USUM REPETITA
EX
BIBLIOTHECA RERUM GERMANICARUM

BEROLINI
APUD WEIDMANNOS
MDCCCLXIX

PROOEMIUM.

Monasterii S. Michaelis Bambergensis, medio saeculo duodecimo omnibus rebus ornati, copiosi, habitatoribus frequentissimi fuit Ebo[1] *presbyter et monachus, sincerus ut videtur homo ac modestus*[2]*, qui admiratione pietateque Ottonis praeclari episcopi iam mortui imbutus, res gestas eius consignare litteris instituit*[3]. *Et ipsum quidem Ottonem cognovisse videtur nec dubitare licet, quin circiter die 20 Decembris 1139, cum episcopus vita exiret, Bambergae versatus sit*[4]*; attamen facile perspicimus, nullo illius commercio fruitum Ebonem esse. Non enim usquam certum talis necessitudinis vestigium posuit, contraque ipsius narrationis suae confirmandae causa nominatim ostendit, quae scripturus esset „gesta piissimi patris Ottonis, ea ex ore veridici ac Deo dilecti sacerdotis Udalrici audivisse“*[5]. *Udalricus autem, ecclesiae S. Egidii ab Ottone aedificatae*[6] *sacerdos, tanta episcopi familiaritate usus erat, ut non modo consiliorum eius conscius fieret*[7]*, sed etiam, cum priori itineri Pomeranico interesse iussum morbus domi detinuisset, qui totius posterioris peregrinationis actuo-*

1. Nomen eius et in saec. XII necrologio S. Michaelis (Bibl. rer. Germ. V 571 ad 17 K. Iun.) et in codice Lat. Mon. 23582 saec. XIV (v. infra p. 6) sic scriptum est: „Ebo“. Andreas demum abbas S. Michaelis exeunte saec. XV (de quo v. infra) hac nominis forma: „Ebbo“ utebatur. 2. V. praefationis initium. 3. Praef.: „sciant, me sola caritate urgente, dum vocem pectori negare non possum, ob noticiam posterorum hec humiliter depromere“. 4. L. III c. 25: „Quam (visionem) tempore dormitionis beatissimi patris nostri ex ore eiusdem senioris Lyppoldi audivimus“. 5. V. praef. 6. V. L. I c. 18 et 21. 7. V. L. II c. 3.

sus administer esset[1] *dignus duceretur. Inde Ebo censuit Udalrici „reverendae maturitati et spectatae coram Deo et hominibus fidei ita se necesse esse credere, acsi propriis oculis ea, quae ille diceret, vidisset“*[2]. *Sed praeterea adhibitis quibusdam litterarum monumentis — ut necrologio S. Michaelis, annalibus S. Michaelis*[3], *Heimonis libro chronologico*[4], *ipsius Ottonis de priore itinere relatione*[5], *epistolis*[6] *— scriptorem ab aliis quoque aequalibus varia coram habuisse*[7], *eo firmius existimare debemus, quo breviori post Ottonis obitum in ipsa eiusdem sede librum formavit, et hunc quidem in solius episcopi acta minime conclusum.*

Auxit enim Ebo operis sui non artificium potius quam utilitatem, quod iis, quas narrandas proprie susceperat, rebus Ottonianis haud exiguas relationes admiscuit de coenobio S. Michaelis[8], *de Wolframmo eiusdem monasterii abbate*[9], *de Bernhardo illo infortunato Pomeranorum apostolo*[10], *de Wignando abbate Tharisiensi*[11]. *Cuius abbatis et vivendi rationem et mortem, quam die 18 Maii 1151 accidisse liquet, adeo concitato animo prosecutus scriptor est, ut librum non ita multo post factum esse oporteat. Idque eo confirmatur, quod et Ebo Udalrici sacerdotis, quem die 23 Martii 1159 vitam posuisse notum est*[12], *omnibus locis ut viventis mentionem intulit et Herbordus in dialogo de Ottone scribendo iam intervallo annorum 1158 et 1159 librum Ebonianum sectatus est. Atque haec operis in alienam rem convertendi celeritas evenit etiam vivo ipso Ebone, qui demum die 16 Maii 1163 animam edidit*[13].

At fere plane ignoraremus hodie, Ebonem ab Udalrico doctum de Ottonis rebus gestis tractavisse, neque omnino eam, quam propposituri sumus, pleniorem vitae descriptionem legeremus, nisi hoc percommode cecidisset, ut Andreas, monasterii S. Michaelis

1. V. L. III c. 1, 7, 8, 12, 13, 14, 15, 18. 2. V. L. II c. 1. 3. V. praef. 4. V. L. II c. 1. 5. L. II c. 12. 6. L. I c. 10, 12, 13, 14, 15, 20; L. II c. 16. 7. L. I c. 3: „Hoc modo servus Dei Ůdalricus pium Ottonem in curtem regiam accessisse ferebat. Alii vero dicunt“ cet. Cf. supra p. 3 n. 4. 8. V. praef. 9. L. I c. 19. 10. L. II c. 1. 11. L. II c. 17. 12. V. Necrol. S. Mich. l. l. p. 569 ad 10 K. Apr. 13. V. Necrol. S. Mich. l. l. p. 571 ad 17 K. Iunii.

ab anno 1483 ad annum 1502 abbas, in conflandis litterarum monumentis industrius, ad memoriam egregii episcopi bis recolendam incitaretur.

Etenim alteram Ottonis vitam petente Benedicto episcopo Caminensi (1486—1498) composuit Andreas[1], *alteram a Iohanne Machario, conventus Bambergensis guardiano, rogatus*[2]. *Priorem autem harum vitarum Andreanarum optime scriptam tenet*

(C) codex quondam Caminensis, hodie in bibliotheca ecclesiae S. Iacobi Stettinensis servatus, membranaceus, die 14 Septembris a. 1487 scribendo absolutus[3], *cuius benignissime a Schiffmanno archidiacono huc missi vestigia persequi licuit. Posterior Ottonis vita ab Andrea corrogata inest in*

(B) codice bibliothecae Bambergensis Rf II 17 *membranaceo, consummato die 11 Iunii anni 1499*[4], *quem ut Berolini adhiberem M. Stengleinius bibliothecarius magna cum humanitate concessit.*

In horum igitur operum Andreanorum prooemiis de Ebone scriptum est, et in C *quidem his verbis: „Ebbo, nostri cenobii presbiter et monachus, nulli modernorum secundus, idem negocium (scribendae vitae Ottonis) attemptarit; cui si ipse manum extremam imposuisset, parvitas mea super hoc omnino digitum ori imposuisset". In* B *autem hoc pacto Andreas de eodem tradidit: „Ebbo vero presbiter et monachus cenobii nostri vitam beati viri Ottonis episcopi, prout ex ore Udalrici sacerdotis S.*

1. Hanc vitam edidit Valerius Iaschius: „Andreae abbatis Bambergensis de Vita S. Ottonis libri quatuor", Colbergae 1681 p. 12—136. 2. Edidit hanc vitam Gretserus: „Divi Bambergenses", Ingolstadii 1611 p. 145—368. Quae editio repetita est anno 1737 in Gretseri opp. X p. 570—669. 3. Haec verba enim vitae adhaerent: „Explicit vita et de miraculis sanctissimi ac piissimi Ottonis Babenbergensis episcopi ac Pomeranorum apostoli. Scriptum per me fratrem Erhardum Vetter ordinis sancti Benedicti monachum indignum, professum in Monte monachorum Babenbergensis dyocesis, anno Domini millesimo quadringentesimo octuagesimo septimo, in die exaltationis sancte crucis, in prepositura sancte Fidis virginis et martiris". 4. In extremo enim libro haec leguntur: „Explicit liber quartus et ultimus de obitu et miraculis sanctissimi ac piissimi Ottonis Babenbergensis episcopi Pomeranorumque apostoli, anno Domini millesimo quadringentesimo nonagesimo nono, ipsa die Barnabe apostoli F. N. S."

Egidii edoctus fuerat, eleganti satis stilo descripsit". Non potest igitur dubitari, quin, quam Ebonianam Ottonis vitam Andreas consuluit, ea nomine ipsius scriptoris insignita fuerit, praesertim cum etiam in codice Latino Monacensi 23582 membranaceo saec. XIV fol. 5v — 6v descriptis nonnullis operis Eboniani particulis hoc lemma antecedat: „Nota, quando et a quibus mons monachorum et alias dictus mons sancti Mychahelis inhabitari primo cepit, conscripta ab Ebone prespitero et monacho sancti Michaelis ibidem".

Itaque de Ottone praeter ipsius Ebonis librum etiam Herbordi dialogum sibi prae manibus fuisse, in praefationum illarum utraque asseveravit Andreas. Atque quamvis quodammodo intelligi voluerit, sese scriptorum eorundem orationi quasi non semper idoneae hic illic succurrisse[1]*, tamen nihil apertius est, quam omnem Andreae artem in eo versari, quod singula Ebonis Herbordique capita permiscuerit ad verbum exscripta. Id enim facillimum animadversu est ex ipsius Herbordi dialogo, qui totus integer nuper in lucem protractus est*[2]*, atque etiam particulatim ex ea, de qua inferius agam, coartata vita Eboniana.*

Andreana autem Ottonis vita C, *et ea quidem in eodem codice (C) diligenter accurateque exarata, ad restituendum Ebonis opus maximam materiam affert, propterea quod et secundum tertiumque eiusdem narrationis libros integros, puros, admixtionibus Herbordianis vacantes comprehendit, ibique primo tantum libro inter capita 16 et 17 et inter capita 17 et 18 nonnullae dialogi partes inculcatae sunt. In vitam* B *vero ab Andrea confectam, neque tamen in eodem codice (B) pari accuratione ut prior descriptam, omnia primi quidem libri Eboniani praeter praefationem sed nonnulla tantum secundi et tertii librorum capita*[3] *illata sunt. Ceterum ibidem unum quodque fere horum capitum isto nomine:* Ebbo *signatum est*[4].

1. In praef. C: „Hoc tamen mihimet ex proprio sudore coniunxi, ut latius diffusa modesta brevitate arctius coherceam, strictius digesta moderata prolixitate dilatem, minus regulariter prolata ad rectitudinis lineam corrigam". 2. V. praef. in Herb. dial. (Bibl. rer. Germ. V). 3. L. II c. 14, 15, 16, 17, 18; L. III c. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 10, 11, 19, 24. 4. De qua

Sed quantumcunque C, prior horum duorum codicum ad reficiendum Ebonis librum valet, factus est amplius quam trecentis annis post scriptoris aetatem exeunte saeculo XV; librariique tanto tempore posteriores quam facile peccent quis nescit? Unde eo studiosius antiquiore quodam adiumento usus, nonnullis locis aut mancis aut vitiosis medicinam admovi.

Otto II enim episcopus Bambergensis (1177—1196) cum Ottonem I Pomeranorum apostolum in sanctorum numerum referri cuperet, Wolframmus II abbas S. Michaelis post varios conatus frustra captos Romae a Clemente III papa impetravit, ut Herbipoli die 10 Augusti 1189 ab Ottone Eichstetensi et Eberhardo Merseburgensi episcopis Otto sanctus declararetur. Hac in re saepenumero de quadam eiusdem vita mentionem factam esse invenimus. Nam Wolframmus abbas iam in exordio negotii haec protulit: „Vita eius (Ottonis) plena signis et virtutibus et misericordiae operibus aput nos est, quae apostolico praesentanda est". Postea Romae vitam illam a Wolframmo apportatam cum iussu papae Laborans cardinalis legisset, laudibus extulit Ottonem, „qui apostolus Pomeranorum nominari et esse meruisset". Herbipoli denique „episcopi susceptum librum inter autentica scripta reposuerunt" [1].

Haec autem verba a Laborante cardinali dicta: „qui apostolus Pomeranorum nominari et esse meruit" quia evidenter ex Ebonis praefatione [2] *arcessita sunt, arguere videntur, istam vitam nullam aliam fuisse nisi scriptam ab Ebone. Nec tamen negari potest, non ipsum Ebonis opus Romae excussum esse sed alium librum, ex eodem quidem opere deductum, at quo magis curiae Romanae arrideret, coartatum multisque locis commutatum. De*

re in praefatione huius libri sic retulit Andreas: „Unde quecumque scripta huic operi conducentia de ipso (Ottone) invenire potui, in unum colligere studui, et nonnunquam nomen auctoris expressi; sperans, aliquem emulum et tante auctoritatis ignarum lectorem exinde posse edificari".

1. de his rebus omnibus v. Ex miraculis Ottonis (Bibl. rer. Germ. V).
2. ubi sic est: „et apostolus gentis Pomeranorum nostris temporibus appellari meruit".

cuius libri[1] *ratione optime intelligi potest ex codicum eundem tenentium praestantissimo*

(E) codice quondam Halesbrunnensi nunc bibliothecae universitatis Erlangensis 248 (K. m. 142) membranaceo, aut exeunte saeculo XII aut ordiente saec. XIII exarato, quem bibliothecarii petenti mihi libentissimis animis miserunt.

Exclusit enim mutator fere omnia, quae ad historiam coenobii S. Michaelis et Wolframmi Wignandique abbatum pertinent; multa alia in angustum deduxit; orationem autem sexcenties corrigens, non eo semper animum intendit, ut splendidioribus verbis uteretur, sed illud eum interdum egisse videmus, ut Otto humilior sedique Romanae devotior etiam appareret, quam aut reapse fuisset aut fuisse apud Ebonem visus esset.

In hoc genere est, quod cum Ebo L. I c. 11 sic scripsisset: „His ergo litteris (Ottonis) ab apostolico (Paschali II) reverenter susceptis et relectis“, mutator verbum hoc: „reverenter“ oppressit; et cum Ebo ibidem haec posuisset: „Cum hilari satis reverentia ab apostolico (Paschali II) susceptus fuisset (Otto)“, mutator ita scribendum duxit: „Cumque ab apostolico clementer susceptus fuisset“; itemque cum Ebo L. I c. 12 his verbis usus esset: „apostolicus litteras commendaticias pro dilecto patre Ottone misit“, corrector ita retulit: „apostolicus litteras commendaticias pro dilecto filio Ottone misit“. Illud autem maius est, quod eodem consilio etiam epistolam ipsius Ottonis, anno 1106 a Paschali II consecrationem exigentis, adulteravit. Legitur enim haec epistola iisdem verbis et in Udalrici codice[2] *et apud Ebonem, in qua cum papam singulari numero appellari reperisset mutator, Ottonis audaciae succurrens, numerum pluralem usque quaque adhibuit hoc modo:*

Otto scripserat haec:	*Mutator scripsit haec:*
— desideramus, scire sanctitatem tuam .. nos paruisse ..	— desideramus, scire sanctitatem vestram .. nos paruisse ..

1. editi ex „ms. bibliothecae Paulinae Lipsiae“ (cod. bibl. universitatis Lipsiensis 844 membr. saec. XIII) a Sollerio in Act. SS. Iul. T. I 425—449.
2. n. 128 Bibl. rer. Germ. V 239—240.

legato tuo — Quam ob rem vestigiis pedum tuorum advoluti — ad te clamo“ cet. | legato vestro — Quam ob rem vestigiis pedum vestrorum advoluti — ad vos clamo“ cet.

Tales verae sententiae depravationes a me in recensendo Ebonis opere spretas esse, nemo mirabitur. Nec recepi de monasteriis ab Ottone conditis relationem a correctore post libri I caput 16 additam, propter id quod non ex ipsius Ebonis libro sed ex Herbordi dialogo eadem ratione, qua mutator alias quoque uti solet, decerptam esse reperimus[1].

At contra sunt in eiusdem mutatoris codice E *momenta non solum ad explendas nonnullas codicum Ebonianorum lacunas, verum etiam ad graviores quasdam corruptelas removendas. Requisivi enim ex eodem codice initium praefationis ab Andrea praetermissum et libri III capitum 15 et 16 partem amplam, quae ideo non legitur in codice* C, *quod folium excisum ibi est.*

Invenimus etiam in Andreae codicibus[2], *Ottonem iuvenem „saepius transitum fecisse per Wirzeburgense cenobium“; quare viri docti eundem puerilibus annis Wirzeburgi versatum esse existimabant. In antiquissimo autem illo codice* E *non „Wirzeburgense“ scriptum est sed „Wilzeburgense“. Hanc lectionem assumpsi. Prorsus enim quadrat etiam Ottonis incunabulis, quippe quae „iuxta Albuch“ fuisse sciamus*[3], *non ita remota a coenobio Wilzeburgensi*[4].

1. L. I c. 12—17, ubi narratio illa sic inchoatur: „Et primicie quidem operum eius duorum fuit structura cenobiorum (sc. Uraugiae et Urae)“ cet. Quae quidem apud Ebonis mutatorem ita habentur: „Primicie votorum eius edificatio fuit duorum cenobiorum“. Ipse autem Ebo non a duobus illis coenobiis sed ab hospitali Wilziburgensi principium aedificationum ab Ottone factarum sumpsit L. I c. 2: „Hocque primum sue devotionis munus de thesauro bone voluntatis Christo obtulit“. 2. Ebo L. I c. 2. 3. V. L. I c. 17. 4. Capitum lemmata in duabus vitis Andreanis inter se discrepant neque ab Ebone sunt. Cuius et diversitatis et confictionis probandae causa afferendas duco inscriptiones capitis 2 libri I, de monasterio Wilzeburgensi aperientis. In *C* enim haec est: „De constructione hospitalis in civitate Herbipolensi per sanctum Ottonem“; in *B* autem haec legitur: „De iniciis operum et hospitali pauperum per beatum Ottonem in civitate Wurtzepurgensi constructo“. Quae cum ita

Praeterea memorato opus est, eum populum, cuius ad Christi fidem convertendi causa anno 1127 Udalricus ille S. Egidii sacerdos ab Ottone episcopo ex urbe Uznoimia (Usedom) missus est secundum Ebonis L. III caput 14 et 15, in codicibus Andreanis ter appellari „ueranos", eisdemque codicis E *locis admodum contractis illius populi nomen omnino bis inveniri, sed utrobique scriptum his litteris: „ucrani, ucranos". Huc accedit, quod etiam in uno, cui totus Herbordi dialogus inest, codice eiusdem populi patria „ucrania" vocatur (Herb. L. III c. 11) ipseque populus: „urcani" (sic pro ucrani, Herb. III 12), ibidemque in lemmate capitis 11 (libri III)*[1] *cum librarius scripsisset: „De verania insula et gente barbarissima", ut error indicaretur, duo puncta litterae* e *supposita sunt, hoc modo: verania. Sicque id populi nomen, quod Ebo ab ipso illo Udalrico acceptum adhibuit, non iam ex coniectura elicitum*[2] *sed ex optimis codicibus repetitum ingessi.*

Restat, ut in duorum virorum commemoratione verser, a quibus haec mea opera plurimum sublevata est. Unus, Robertus Klempin commentatione peringeniosa et accuratissima (Die Biographieen des Bischofs Otto in Baltische Studien IX 1—245) perditam quondam vitarum Ottonianarum implicationem enodavit. Alter, Rudolfus Koepke, qua est diligentia et industria, una cum ceteris de Ottone operibus etiam Ebonis librum primus edidit in Mon. Germ. SS. XII 822—883. Quorum virorum tanto studii veritatisque amore incensorum neuter ad labores suos meum laborem accedentem moleste feret.

Berolini 3 Idus Februarias 1869.

sint, a lemmatibus illis in edendo Ebonis opere me continui. Distributioni autem capitum, a priore editore factae, me addicendum putavi.

1. Cod. lat. Monac. 23582 fol. 58 v. 2. Cf. de ea re Raumer Regesta historiae Brandenburgensis p. 145 n. 817, Ledebur Die Ucranen und nicht Veranen (Märkische Forschungen III 345—353), Wigger Mecklenburgische Annalen p. 121.

PRAEFATIO.

Omne[a], quod agimus, per humilitatis custodiam munire debemus; quia, testante beato Gregorio: *Qui virtutes sine humilitate congregat, in vento pulverem portat; et unde ferre aliquid cernitur, inde deterius excaecatur*[1]. Scripturus itaque gesta piissimi patris nostri Ottonis, quae ex ore veridici ac Deo dilecti sacerdotis Uodalrici audivi, lectores, in quorum forte manus venerint, peto, ne arrogantie aut temeritati hoc asscribant; sed Deo teste sciant: me, sola caritate urgente, dum vocem pectori negare non possum, ob noticiam posterorum hec humiliter depromere. Cuius enim vel saxeum pectus ad compunctionem non moveat tam flagrantissimum huius beati patris desiderium, quo omnes Christi fideles acsi nutrix officiosissima fovere non desiit? Quis sine lacrimis ad memoriam reducat: quomodo totus velut seraphim ad propagandam divine servitutis celebritatem ardebat; quomodo cuncta, que poterat mundo abripere, servis Dei festinabat offerre; quomodo gloriam Christi non solum in Teutonicis regionibus per multa que construxit cenobia et hospitalia dilatavit, sed etiam in exteris et longe remotis barbarorum finibus miro devocionis fervore euangelii tubam cecinit et apostolus gentis Pomeranorum nostris temporibus appellari meruit? Quod quanto his diebus constat insolitum, eo magis in eo amplectendum est et omni laude colendum.

Primum ergo antiquos patres nostros, a quibus locus hic inhabitari cepit, futurorum cognicioni pandamus; et sic de Ottone nostro, cooperante gratia Spiritus sancti, proponamus.
Anno[b] Domini 1015 mons sancti Michaelis apud Babenberch in- 1015
habitari cepit a domno Ratone abbate[2], quem sanctus Heinricus secundus imperator, huius episcopii constructor, et venerabilis

a. Omne — Uodalrici audivi *recepi ex E; in C haec leguntur:* Scripturus gesta piissimi Ottonis patris nostri, lectores *cet.* b. *Abhinc legitur caput hoc, scriptum manu saec. XIV etiam in (N) cod. lat. Monacensi 23582, quondam Neuenkirchensi fol. 5v — 6.*

1. S. Gregorii In euangelia L. I homilia VII, opp. ed. Benedictini T. I 1461. 2. Cf. Ekkehardi chron., Mon. Germ. SS. VI 194.

1015 Kunegunda, specialis mater nostra, tam pro religiosa qua nomi-
natus erat conversacione quam et pro seculari qua pollebat in-
dustria eidem loco prefecerunt. Eodem[1] quoque anno funda-
menta monasterii locata sunt. Et secundo anno Heinrici abbatis
dedicatum est templum ipsum. Itaque domno Ratone viam
1020 universe carnis ingrediente[2], successit dive memorie abbas Hein-
Ian. 16 ricus, mire secundum Deum pietatis et sciencie, secundum se-
culum magne nobilitatis ac strennuitatis vir; qui fecit[3] nobis ana-
logium et duas cruces argenteas deditque casulam bonam chrocei coloris; sed
et alia plurima huic loco beneficia contulit. Cuius anno[4] secundo Eber-
hardus, primus Babenbergensis episcopus, anno ordinacionis sue
1021 tertio decimo dedicavit ecclesiam sancti Michaelis in monte
Nov. 2 Babenbergensi, in honore eiusdem archangeli et sancti Benedicti
abbatis, quarta Nonas Novembris, feria quinta, anno Domini
1021[a], indictione quinta, anno autem regni gloriosissimi domini
ac patroni nostri sancti Heinrici 21, imperii 9, ipso presidente
ac disponente. Huic consecracioni interfuerunt episcopi multi,
scilicet Erbo Mogontinus, dudum archicapellanus sancti Hein-
rici imperatoris, qui altare beati Martini dedicavit, Pilegrinus
Coloniensis, qui altare sancti Petri consecravit, cum aliis multis.
Post hec Heinrico secundo abbate ad Christum migrante, sus-
cepit curam pastoralem domnus Adelhelmus; qui[5] restituit nobis spe-
rulas furto ablatas. Tantusque amator divini erat servicii ac semper
choro psallencium interesse affectabat, ut eciam, si in vinea re-
mociori positus esset, audito vespertinali vel alterius hore signo,
tota illuc festinancia et alacri devocione occurreret omnique
oracionis tempore primus intrando et ultimus egrediendo fieri
1066 satageret. Et hoc pio patre ad celestia vocato, domnus Ro-
Mai. 14 1071 bertus eodem est anno substitutus. Qui vivus discessit[6]; plures
enim abbatias habuit. Post quem sancte recordacionis Eg-

a. 1031 *CN.*

1. „Eodem — templum ipsum" legimus etiam ap. Ekkehardum l. l. 2. 1020 Ian. 16. 3. „fecit — beneficia contulit" ex Necrol. S. Mich., Bibl. rer. Germ. V 577 ad 7 Id. Oct. 4. „anno — cum aliis multis" sunt fere omnia ap. Ekkeh. l. l. p. 193 et 194. 5. „qui — ablatas" ex Necrol. l. l. p. 571 ad 2 Id. Maii. 6. Ex annal. S. Mich. 1071 Bibl. rer. Germ. V 552.

gibertus ipso anno constituitur. Qui et ipse vivus abscessit[1], eo quod 1071
et alia multa procuraret cenobia. Et in monasterio Suarzahensi[a]
requiescit[2]; cuius eciam sepulchrum miraculis est illustratum.
Huic Uto levita subrogatur. Post quem anno sequenti Willo 1083
abbas huic loco preficitur. Quo de hac vita sublato, Tiemo 1085
dyaconus substituitur. Hoc quoque cita morte rapto, Gum- 1094
boldus Ratisbonensis de monasterio beati Emmerammi assumptus, loci huius regimen est sortitus. Hoc tempore aput nos regularis propositi norma admodum erat collapsa; sed, Dei gratuita preveniente clemencia, in adventu domini ac nutritoris nostri piissimi Ottonis episcopi nobiliter est reparata.

Nunc igitur tantum lumen ecclesie unde processerit, videamus; et quo ordine ad culmen pontificatus accesserit, fideli relatione aperiamus.

LIBER PRIMUS.

1. Igitur ex provincia Alamannorum beatus Otto generosa stirpe et parentibus secundum carnem liberis oriundus fuit, patre Ottone et matre Adelheida nuncupata. Qui ambo, simplicitati et mansuetudini operam dantes, nulli violenciam aut oppressionem inferebant; quin immo, piis operibus et elemosinis vacantes, Dei nutu ad consolationem ecclesie elegantem hunc filium gignere meruerunt. Qui, decursa teneriori infancia litteris imbutus, ut primum annos intelligibiles attigit, mirum in modum spiritu sapientie et intellectus[3] habundare cepit. Sed et morum gravitate et modesti habitus nitore cunctis acceptus et honorabilis erat.

Accidit forte illis diebus, ut germana soror Heinrici quarti
imperatoris Iudita[4] nomine in matrimonio iungeretur Polizlao[5] post 1087
Poloniorum duci. Cui ille tamquam fidelissimus adherens capellanus, Poloniam venit. Ibique, in brevi loquelam gentis addiscens et prefate matrone obsequio deditus, prudenter se age-

a. Suarzanensi *NC*.

1. Indidem l. l. 2. Cf. Necr. l. l. 578 ad 6 Kal. Dec. 3. Isai. 11, 2. 4. vidua Salomonis, quondam Ungariae regis, in exilio mortui a. 1087 (v. Bernoldi chron., Mon. Germ. SS. V 446). 5. Wladislao Hermanno.

bat; donec magnus valde et nominatus in regione illa factus est. Sed et nobiles[a] quique et potentes illius terre certatim ei filios suos ad erudiendum offerebant; sicque Deo cuncta eius opera dirigente, non mediocriter dives esse cepit in possessione auri et argenti. Non enim in ludicris et vanis mundi illecebris opes, sapientia et fidelitate sua congregatas, expendebat; sed ut vir prudens et sensatus rem suam servare noverat. Domna etiam Iudita, cui familiare contubernium prestabat, frequenter per eum munera varia et permagnifica germano suo imperatori dirigebat; utpote que nullum fide et moribus inter obsequentes sibi prestanciorem habebat. Cuius legacionis officium tanta auctoritate et circumspectione persolvebat, ut pro hoc eciam ipsi rerum domino ammirabilis videretur.

2. Sepius vero transitum faciens per Wilzeburgense[b] cenobium[1], a religioso eiusdem loci abbate Heinrico nomine, ut vir gravioris persone, reverenter suscipiebatur debitoque humanitatis officio benigne tractabatur. Cuius benivolentie vir sagacis animi non inmemor audiensque, illic magnam victualium rerum esse penuriam, ut totus misericordie et caritatis visceribus affluebat, inopie eorum condoluit et — quia caritas operatur magna, si est; si vero operari rennuit, caritas non est — ex opibus, a Deo sibi concessis, hospitale ad receptionem peregrinorum illic construxit. Hocque primum sue devotionis munus de thesauro bone voluntatis Christo obtulit. Sic bona arbor, fructum plurimum germinatura, in florem erupit. Quasi primicias agri sui ad altare veri sacerdotis detulit; ut centuplum in hoc seculo, et in futuro vitam eternam reciperet[2]. Bonum plane initium, quod finis est optimus subsecutus.

3. Post obitum igitur venerabilis domne Iudite ad Teutonicas reversus regiones, Ratisbonam adiit. Ubi, canonicis in servicio Christi adherens, reverendi habitus modestia ac probabilis vite disciplina cunctis amori et exemplo fuit. Illo tempore

a. *corr. in* nobilē *C.* b. *sic est in E;* (Wiertzburgense *C*, Wurzepurgense *B*).

1. Wilzburg coen. d. Eistetensis. 2. Matth. 19, 29: „centuplum accipiet et vitam aeternam possidebit“.

abbatissa de Inferiori monasterio magne opinionis — utpote neptis Heinrici imperatoris — et virtutum operatrix habebatur. Que, cernens persone et morum eius elegantiam audiensque magni consilii virum, sine mora eum advocans, ut alterum Ioseph, rerum suarum tociusque domus dispensatorem constituit[1]; et ille solita gravitate ac industria, fideli devocione gubernabat omnia. Interea Heinricus imperator, quoddam de principalibus festis Ratisbone celebraturus, ad[a] neptem suam abbatissam divertit. In cuius obsequio videns tante auctoritatis ac reverentie virum, mirari et delectari cepit sagacitate animi eius. Conversusque ad cognatam, ait: *Oportunum est, soror, cunctis in hoc festo amicis suis solatiantibus, et te michi aliquod caritatis obsequium ob consanguinitatis vinculum impendere.* Qua humiliter respondente: *Iube, quod vis, domne mi rex; non enim fas est, ut avertam faciem tuam*[2]*;* imperator subiunxit: *Nil aliud peto nisi capellanum tuum, domnum Ottonem, spiritu sapientie plenum. Talem enim virum res publica nostra habet necessarium.* Quo audito abbatissa, licet fidelissimi sui auricularii egre ferret abscessum[b], imperatorie tamen maiestati contraire non potuit. Et advocans eum debitasque ministerii sui gratias exsolvens, non[c] sine lacrimis, pium amorem testantibus, principi assignavit. Assumptus itaque Dei nutu in curtem regiam, vir tocius industrie et religionis, ita sibi prudentissimum imperatorem nobilitate morum et fidei pietate devinxit, ut eum quasi unicum amplectens filium, secretalem intimum et custodem capitis sui poneret cunctis diebus[3]. Nam et cancellarium eum fecit[4], et queque preciosa vel cariora in palacio habuit, eius 1102?
fidei commisit.

Hoc modo servus Dei Ŏdalricus pium Ottonem in curtem regiam accessisse ferebat. Alii vero[d] dicunt: eum, liberalibus inbutum disciplinis, primo ad abbatem Wilzeburgensis[e] cenobii

a. et ad *C.* b. abcessum *C.* c. et non *C.* d. vere *C.* e. Wiertzenburgensis *C,* Wurzeburgensis *B; scripsi* Wilzeburgensis; cf. supra p. 14 n. b.

1. Cf. Gen. 43, 40. 2. 3 Reg. 2, 20: „neque enim fas est, ut avertam faciem tuam". 3. 1 Reg. 28, 2: „Et ego custodem capitis mei ponam te cunctis diebus". 4. anno 1102? Cf. Stumpf Die Reichskanzler II 209.

Heinricum venisse; et post modicum eundem Heinricum Dei nutu in Polonia archiepiscopatus apicem conscendisse. Cui ipsum fidelissimo adhesisse famulatu testantur et, mirabili strennuitate ac sapientia in brevi per totam regionem divulgatum, tam ab archiepiscopo quam et a venerabili Iudita imperiali aule assignatum.

4. Eo tempore gloriosissimus imperator Heinricus magnum illud et admirabile Spirensis ecclesie edificium ob venerationem perpetue virginis Marie, cuius specialis alumpnus fuit[1], regali magnificentia exstruebat. Sed magistri operis, fraudulenter et sine Dei timore agentes, magnam pecunie quantitatem suis usibus insumebant; ita ut frequenter ad opus tam mirificum pecunia ipsa deficeret. Unde augustus non mediocri dolore permotus, ex consultis accito familiari auriculario suo Ottone, ei tocius operis magisterium commisit; utpote cuius sapientia, cunctis probata, etiam ad maiora queque et ardua dispensanda esset idonea. Qui, sagaciter et provide commisso operi intendens — sciebat enim iuxta apostolicum mandatum dominis carnalibus sic quasi Deo serviendum[2] — frequenter ad curtem regiam regressus, pecuniam, que supererat statuto operi, fideliter ei resignabat; insuper ad indicium ingeniose diligentie sue equam fenestrarum ecclesie mensuram, prudenter a se dispositam, imperatori considerandam offerebat. Pro qua sincerissime fidei constantia non solum regi sed et cunctis optimatibus ita se acceptum reddidit, ut Deo gratias agerent, quod ad eius noticiam pervenissent. Siquidem interiorem animi eius sollerciam exterioris quoque hominis habitus preferebat; ita ut prudentes quique ex ipso eius scemate, quod in eo futurum esset, sagaciter intelligerent.

5. Nam ut de multis unum exempli causa annectam, quidam pater familias de Spirensi civitate Anshelmus nomine, non tam diviciis quam religione et prudencia insignis, eundem Christi servum, adhuc in tenuitate positum, antequam in curtem regiam

1. Cf. Heinrici IV epist. Bibl. rer. Germ. V 505: „Conquerimur Deo omnipotenti et domine mee sancte Marie“ cet. 2. Ephes. 6, 5.

accessisset, hospicio recepit; moxque reverendi habitus eius venustate delectatus et in faciem ei curiosius intendens, graciam ipsi celitus superventuram sagaci animo previdit. Idque suis omnibus certissima attestatione pronuncians, ut in cunctis ei tamquam sibimet ipsi obsequerentur, mandavit. Deinde secrecius eum conveniens et unicum filium suum Richardum nomine per manum ei tradens ait: *Video, domine, quia largiente Deo magnus in futuro apud Deum et homines eritis. Re vera enim faciet vobis Deus nomen grande iuxta nomen*[a] *magnorum, qui sunt in terra*[1]. *Unde peto: ut, cum verba mea hec impleta fuerint, memor obsequii mei, fidem et misericordiam cum filio meo Richardo faciatis*[b] *et paterne consolacionis manum ab eo non subtrahatis.* Cui ille subridens: *Et quis ego* inquit *vel quid ego aut quid magni in me esse poterit? Si tamen excelsus Dominus, qui humilia respicit et alta a longe cognoscit*[2], *exiguitatem meam promovere dignatus fuerit, absit a me peccatum hoc in Domino, ut benignitas et humanitas mihi a vobis inpensa oblivioni tradatur. Scriptum quippe est: „Elemosina viri quasi sacculus cum ipso, et graciam hominis conservabit“*[3]. *Decet igitur, ut et ego graciam et misericordiam, quam hic inveni, domui huic conservem.* Quod et postea devotus implevit. Quia, factus episcopus, eundem Richardum familiarem sibi vernulam assumpsit et speciali amoris privilegio fovere non desiit.

6. Sed ut ad id redeam, unde digressus sum, imperator Heinricus, fide et prudentia pii Ottonis agnita, secrecius eum compellans, an psalterium cordetenus psallere posset, inquisivit. Quo respondente: *Etiam,* gavisus imperator eum sibi assidere precepit; et remotis aliis, psalmodie cum eo vacabat, quociens a negociis expeditus esse poterat. Erat enim imperator litteris usque adeo imbutus, ut cartas, a quibuslibet sibi directas, per semet ipsum legere et intelligere prevaleret. Codex autem, in quo psalmos decantabat, manuali frequentia rugosus et admodum obfuscatus erat. Quod pius Otto cernens, absente im-

a. nomen *om. C.* b. facietis *C.*

1. 2 Reg. 7, 9. 2. Ps. 137, 6. 3. Cf. Eccli. 17, 18.

peratore vetusto codicem involucro despoliavit et, novam mercatus pellem eumque decenter cooperiens, loco suo reposuit. Veniens ergo postmodum imperator et quod factum erat nesciens, psalterium a cubiculariis requirebat. Turbantibus autem se ad querendum cubiculariis — dum pre oculis omnium iacens veteribus rescellis[1] codex exutus et novis decoratus induviis nescitur — fit huc illucque discursus nec quicquam reperitur. Tandem imperator, divino commonitus instinctu: *Vocate*[a] inquit *Ottonem meum; et ab eo sciscitamini.* Quo coram posito, imperator ab eo psalterium exquirebat. At ille concitus librum coram imperatore iacentem elevans: *Ecce* ait *pre oculis omnium hic fuit, ubi et semper reponebatur.* Obstupefactus imperator: *Et quis* ait *tam nitido hunc innovavit operimento?* Et ille ait: *Ego, domine.* Quo audito, imperator collum eius blandis stringens amplexibus et in oscula proruens: *Vivit Dominus!* inquit *sicut tu inter cetera diligentie monimenta psalterium meum, vetusto exutum tegmine, novo illustrasti operimento, sic et ego te, paupertatis tunica spoliatum, novi honoris culmine sublimabo.* Et exinde querebat oportunitatem, quomodo eum promovere et pon-
1101 tificali infula redimire posset. Nec multo post anulus cum virga pastorali Premensis episcopi[2] ad curtem regiam perlata est.

7. Eo tempore siquidem ecclesia liberam electionem non habebat, sicut postea sub Heinrico quinto, mediante pie memorie Kalixto papa, actum est. Sed cum quilibet antistes viam universe carnis ingressus fuisset, mox capitanei civitatis illius anulum et virgam pastoralem ad palacium transmittebant; sicque regia auctoritas, communicato cum aulicis consilio, orbate plebi idoneum constituebat presulem. Itaque cum, ut diximus, virga pastoralis et anulus episcopi Premensis imperatori offerretur, mox ille, accersito unice dilecto sibi Ottone, munera hec ei conservanda tradidit.

a. Vocare *C.*

1. V. Ducange Gloss. ad v. recella ... rescella: „Glossarium Cambronense: „„Rescellas, genus indumenti, id est pelles"". 2. Liemari archiepiscopi Bremensis, d. 16 Maii 1101 mortui.

Post paucos vero[a] dies rursum anulus et virga pastoralis Ruperti Babenbergensis episcopi[1] domno imperatori transmissa est. Quo audito, multi nobiles et tam sciencia quam diviciis insignes ad curtem regiam confluebant, qui episcopatum Babenbergensem non mediocri precio sibi comparare temptabant. Imperator vero — gaudens, quod occasionem honorandi intimum secretalem suum Ottonem, ut voluerat, invenisset — cunctos, qui pro eodem episcopatu adipiscendo satagebant, arguta responsionum ambiguitate suspensos reddidit. Accidit itaque, ut, procedens crepusculo diei cuiusdam ex aula regia et parumper in limine subsistens, audiret puerulos quosdam naturali callentes ingenio talia invicem mussitare: *Non bene agit imperator, qui nobilem illum Babenbergensem episcopatum precio venundare disponit. Cur non pocius fideli suo domno Ottoni hunc assignat? in quo est aspectus angelicus, reverendus habitus, mores religiosi, facundia singularis, prudentia et magnanimitas admirabilis. Hunc, omni pietate et industria conspicuum, decet esse pastorem populorum.* Audiens hec, imperator hilaris effectus est; recordatusque propheticum octavi psalmi versum: *Ex ore infantium et lactentium perfecisti laudem*[2], Deo gratias agebat, quod voluntatem suam hoc testimonio confirmari cernebat. Nec mirum, quod infantilis etas tali eum preconio efferebat. Illo enim tempore, sicut et postea, tante benignitatis tanteque affectionis[b] erga omnes erat, ut nemo cohabitantium ei inveniretur, qui non hunc ex corde diligeret et verum Dei servum acclamaret. Sed et modestia habitus et perspicua religionis auctoritas sic in eo eminebat, ut nullus eo presente quippiam indecens aut risui aptum verbo seu facto pretendere auderet; sed, cum regiam curtem intrabat, mox omnes prioris lascivie intentionem magna gravitatis manu tergebant. Imperator vero legatos honorabiles clero et populo Babenbergensi dirigit; pastorem se eis, idoneum et electum ex milibus[3], providisse nunciat; utque capitanei

1102

a. vere *C.* b. effectionis *C.*

1. qui e vita exiit d. 11. Iunii 1102. 2. Ps. 8, 3. 3. Cant. 5, 10.

1102 civitatis Mogunciam ad natale dominicum[1] sibi occurrant, paterna dulcedine mandat. Exhilarantur hoc nuncio Babenber-
Dec. genses. Et confestim Egilbertus prepositus, Adelbertus quoque decanus cum Eberhardo pie memorie, tunc Sancti Iacobi — postmodum vero maioris ecclesie — preposito[2], assumptis natu maioribus et quibusque illustrioribus personis, imperatori Mogunciam tempore condicto occurrunt.

8. Interim vero clerus et populus Babenbergensis, diu iam episcopali benedictione privatus, nullo modo a precibus cessabat.
Dec. 21 Sed unanimi devocione congregatus in dominica proxima natali dominico, solemni processione cum reliquiis sanctorum montem beati Michaelis archangeli ascendunt; ibique missarum celebritatem summa compunctionis dulcedine agentes, divinam exorabant clemenciam, ut — per summum sue sedis ministrum[3], qui semper in adiutorium populo Dei occurrit[4], eis propiciatus — acceptabilem sibi largiri dignaretur antistitem. Quorum[a] preces et vota quomodo secretissimas Dei penetraverint aures, hodieque et usque in consummationem seculi patenter datur intelligi. Quia talem huic ecclesie destinavit presulem, qui omnes predecessores suos meritorum prerogativa longe antecessit; cuius memoria in omni ore quasi mel indulcabitur et ut musica in convivio vini[5]. Divinitus enim re vera in hunc locum est directus; quem, pene conlapsum, mirifice Deo cooperante reparavit et cultu interiori et exteriori tam nobiliter augmentavit, ut, quousque mundus iste volvitur, eius laudabile meritum semper accipiat incrementum.

c. Dec. 25 Venientibus itaque capitaneis ecclesie Babenbergensis, imperator eos cum honorifico gaudio suscepit; et adscitis coram principibus ait: *Quantum profectui et honori ecclesie Babenbergensis congratuler, hinc advertite: quod, cum tot magne et alti sanguinis persone episcopatum hunc a me precio comparare temptarent, ego illum pocius, qui fide moribus sapientia et reli-*

a. Quocum *C.*

1. 1102 Dec. 25. 2. qui obiit d. 26 Iunii 1143. V. Annales S. Petri Bibl. rer. Germ. V 554. 3. Michaelem. 4. Cf. Dan. 10, 13. 5. Eccli. 49, 2.

gione cunctis prestat, vobis eligere malui. Et advocans pium Ottonem, anulum et virgam pastoralem Premensis episcopi ab eo repeciit. Illo sine mora resignante hec, imperator ait: *Ex multo iam tempore fidelem te michi et pre omnibus utilem approbavi. Tempus est, ut et ego fidei tue digna munificentie mee largitate respondeam. Accipe nobilem ecclesie Babenbergensis presulatum. Quem multi quidem pecuniis et muneribus sibi comparare satagunt; sed ego, spretis omnibus illis, te solum hoc pontificali culmine statui illustrare.* Mox pius Otto, cadens in faciem et cum lacrimis se tanto apici[a] indignum esse protestans, iussu cesaris ab optimatibus erigitur; anulo et virga pastorali, quamvis plurimum renitens, investitur; et quantum se indignum fatebatur, tantum dignus[b] a cunctis asserebatur. Mirumque in modum universa, que aderat, multitudo in electione eius acclamabat. Una omnium voluntas eadem vota eademque sentencia: Ottonem episcopatu esse dignissimum; felicem fore tali ecclesiam sacerdote. Quid multa? Non aliud pium Ottonem facere licuit, nisi quod imperator et populus Domino volente constituit. Itaque imperator, clero et populo affectuosa eum sedulitate commendans: *Ecce* ait *electus et Deo dignus pontifex. Hunc ut viscera mea desideranter suscipite; scientes eum omni divina et humana scientia probabiliter*[c] *instructum. Nam, ut verum fatear, ex quo regni solium Deo largiente conscendi, in comitatu nostro vel in capella nostra non memini*[d] *me virum honestate*[e] *prudencia et omni virtutum genere prestantiorem vidisse.* Ad hec Berngerus[f] comes de Sulzbach, cui cum bonis semper leva voluntas fuit, submurmurans: *Domine* ait *nescimus: quis vel unde sit, quem nobis pastorem assignasti.* Cui imperator: *Si unde sit* ait *queris, Babenberg mater eius; ego autem pater ipsius sum. Et vivit Dominus! Qui nocuerit eum, tanget*[g] *pupillam oculi mei*[1]*; quive eum deponere temptaverit, me quoque regni solio privabit. Hunc divino credens electum iudicio, vobis*

1102 Dec. 25

a. *sic codd.* b. dignius *C*, dignus *E*. c. probaliter *C*. d. memimini *C*. e. honeste *C*. f. Berincherus *C*, Berngerus *E*. g. tangat *C*.

1. Zach. 2, 8: „qui enim tetigerit vos, tangit pupillam oculi mei".

1102 *pontificem dignum offero. Nam qualis sit quantave in eo gratia*
Dec. 25 *redundet, evidentius adhuc experimentum capietis.* His dictis cuncti, elata in altum voce, laudem Deo canebant; clerus et populus, prospera ei divinitus inprecando, affectuosis vocibus concrepabat.

9. Imperator autem, secrecius eum de necessariis quibusque paterna informans diligentia, aliquamdiu in palacio detinuit; donisque optimis cumulatum ecclesie Babenbergensi honorifice
1103 destinavit. At pius Otto, cari cesaris vitam carissimo Iesu mul-
Ian. tum commendans, iter cum suis aggressus est.

Cumque emenso itinere ad villam Ampherbach[1] dictam venisset, occurrunt ei eminenciores quique et honorati Babenbergensium; et magno exultationis concentu patrem desiderantissimum excipientes, debiti sedulitate obsequii invicem sese prevenire certabant. Ipse autem, paululum ex eadem villa progressus, cum civitati Babenberg appropinquaret, ad demonstranda vere humilitatis et invicte magnanimitatis exempla equo, cui insederat, sese excuciens et calciamentum solvens, nudipes intrat urbem. Erat autem tunc hyemps nivosa et glaciali frigore asperrima; et ille beatus, igne divini amoris calens in intimis, virili constancia tolerabat horrorem tanti algoris, ita ut, per longissimos vie tractus nudipes ambulans, cunctis pro hoc admirationi
Febr. 2 esset ac stupori. Igitur in purificatione sancte Dei genitricis Marie pio Ottone kathedram suam invisente, clerus et populus Babenbergensis unanimi devocione adunatus ante portam civitatis occurrit; et solempni apparatu cantuque dulcisono, ut competebat, in domum Domini novum pastorem deducentes, cum lacrimis spirituali gaudio plenis Deo gratias agebant. Cumque post debitam devote susceptionis et salutationis iocunditatem domum episcopalem adisset, pedes eius nimio gelu diriguerant, ita ut sanguis, guttatim procurrens, tepida eos aqua confoveri urgeret. Unde et postmodum sepius vehementissimo podagre dolore cruciabatur. Sed inerat ei admiranda fortitudo

1. a Bamberga inter occidentem et meridiem.

patientie et robur mentis tantaque vis amoris Christi, ut pro hoc a Dei opere nullatenus cessaret.

Sciens autem veridicum[a] illud proverbium: *Hereditas, ad quam festinatur in principio, in novissimo benedictione carebit*[1], consecracionis sue gratiam longo tempore, id est per triennium, 1103-1105 distulit; ut postmodum suscepti presulatus curam tanto perfectiori interiorum et exteriorum sciencia administraret, quanto ad hanc instructior ex tempore veniret. Augebat quoque dilationis huius causam scismatis, quod tunc in regno erat, dolenda satis confusio. Quia Ruthardus venerabilis Moguntinus archiepiscopus, quasi rebellis imperatori et pro hoc kathedra sua depulsus, in Thuringia per octo annos iam morabatur[2]; plurimi quoque episcoporum in Teutonicis partibus officii sacerdotalis suspensione multati fuerant. Unde pius Otto ordinacionis sue gratiam a beatissime memorie Paschali papa consequi desiderabat; sciens, quante affectionis privilegio Babenbergensis ecclesia a fundatore suo beato Heinrico imperatore primitus Romane sedi, quasi unica filia matri, esset oblata. Pro hoc ergo litteras huiuscemodi per fideles et honorabiles nuncios misit apostolico:

10. *Domno apostolico Paschali — spiritualis doni patitur* 1105 ex. — 1106 in.
penuriam[3].

11. His ergo litteris ab apostolico reverenter susceptis et 1106
relectis, idem summus pontifex Paschalis gaudio repletus — erat enim totus caritate diffusus omnique affabilitate iocundus — pium Ottonem paterna dulcedine ad sedem apostolicam evocavit. Qui, pro hoc ymnidicas Deo gratiarum actiones exsolvens, ut mandatum acceperat, cum suis inpigre limina apostolorum adiit. Cumque hilari satis reverentia ab apostolico susceptus fuisset, iuxta quod scriptum est: *Iustus in principio sermonis accusator est sui*[4], genibus domni pape advolutus, curam pastoralem humiliter ei resignavit; se indignum et nullatenus tanto oneri aptum esse, lacrimosis singultibus vociferans. Verebatur enim aliquan-

a. veredicum *C.*

1. Prov. 20, 21. 2. inde ab a. 1098. 3. V. infra Appendix epistolarum n. 1. 4. Cf. Prov. 18, 17.

1106 tula symoniace hereseos umbra se respersum, quia tanto tempore in curte regia fideli ministerio desudaverat: ne forte imperator pro mercede eiusdem servicii pontificatus eum infula sublimasset, ideoque non sine anime periculo huius sacerdocii dignitate fungeretur. Unde maluit temporanei honoris subire dispendium quam superni arbitri[a] oculos offendere animeque sue pati detrimentum. Cumque, abdicata pastorali cura, e conspectu apostolici gaudens pro huiusmodi libertate abscessisset[b], conversus ad Dominum: *Expedicius* inquit *tibi, Domine, serviturus sum, quia tanto me onere liberasti.* Sed non diu hac ei libertate frui licuit. Papa etenim, divino tactus Spiritu, sequenti die ad revocandum Dei virum legatos dirigit, cum iam ille ad locum Sudra[1] dictum venisset; eique onus ecclesiastici regiminis, quod pridie abiecerat[c], licet plurimum renitenti, ex auctoritate sancti Petri imposuit. Et iterum iterumque renitentem dulcibus et vere paternis animavit promissionibus, se ei fautorem et fidelissimum contra omnes mundi impetus defensorem spondens.

Mai. 12 Deinde in vigilia penthecostes xenia ei per honorabilem transmisit apocrisiarium; cui et hoc in mandatis tradidit: *Dic episcopo, ut preparet se ad accipiendum Spiritum sanctum.* Sic-
Mai. 13 que in die sancta penthecostes, que erat 3 Idus Maii, scilicet in natalicio sancti Gingolfi[d] martiris, Deo dignum antistitem propriis tamquam beati Petri manibus solemniter consecravit in Anagnia civitate, que Romaniam dividit et Apuliam[2]. Et privilegio crucis ac pallii tam eum quam omnes successores eius imperpetuum honorandos esse censuit, idque scriptis talibus confirmavit[3]:

12. *Paschalis episcopus — notarii sacri palatii*[4].

Mai. 21 Sed et reverendo presuli Ruthardo metropolitano idem apostolicus litteras commendaticias pro dilecto patre Ottone misit, in hunc se modum continentes:

a. arbitris *codd.* b. abcessisset *codd.* c. abreiecerat *C.* d. *sic codd.*

1. Sutrium. 2. Haec verba sunt epistolae Ottonis in Appendice epistolarum n. 5. 3. Id demum die 15 Apr. 1111 factum est. 4. V. infra Appendix epistolarum n. 2.

13. *Paschalis episcopus — Dat. Lateranis 12 Kalend. Iunii*[1]. 1106 Mai. 21

Talibus scriptis beatissimum patrem nostrum Ottonem apostolicus dive memorie Ruthardo archiepiscopo fideli suo commendans, quam intimis paterni amoris visceribus eum amplectendo foveret[a] ac fovendo amplecteretur, evidencius aperuit. Nec inmerito. Previdebat enim beatum[b] hunc firmissimam ecclesie Dei columpnam futurum et archam Domini inter undas diluvii felicissima gubernatione recturum. Nichilominus clero et populo Babenbergensi idem summus ecclesie pastor litteras huiuscemodi transmisit, ut filiis quoque unicum patrem antea gratum ex hoc graciorem redderet:

14. *Paschalis episcopus — largiente mereamini*[2]. Hoc modo vir ille per omnia apostolicus et vere dignus Petri vicarius patrem filiis devotissimis commendebat. Ad hec etiam ipse piissimus pater Otto, non ignarus curarum et sollicitudinum, quibus grex fidelis pro unico pastore angebatur, iam iamque ardens et siciens desiderabili eius reditu recreari, consolatorias ei misit litteras hec continentes:

15. *Otto gratia Dei — implere omnia valeamus*[3]. Igitur Mai. – Oct.
electus Dei pontifex, consecratione solempni ab apostolico honorifice provectus, aliquantisper ab eo humanitatis gratia est detentus[4]. Sicque optata potitus emissione, prospero itineris decursu transcensis Alpibus, Karinthiam venit.

16. Post hec imperator Heinricus[5] universis regni principibus curiale colloquium Ratisbone indixit. Ad quod novus an- Dec. 25
tistes pius Otto occurrens debiti honoris reverentia susceptus est, cunctosque optimates presentes elegantia morum et sapientie[c] gravitate ac paterne dulcedinis affabilitate miro sibi devinxit amore, ita ut felicem unanimiter proclamarent ecclesiam, que

a. foverit *C.* b. b̄tm *corr. in* ōtm *C.* c. sapientia *C.*

1. V. Appendix epistolarum n. 3. 2. Appendix epistolarum n. 4. 3. Appendix epistolarum n. 5. 4. Interfuit Otto etiam concilio Guastallae m. Octobri 1106 habito. V. Regesta pont. Rom. p. 494 n. 4562. 5. imo rex Heinricus V.

1106 Dec. 25 tali divinitus donata esset sacerdote. Sicque regia cumulatus munificentia, post ardue peregrinationis angariam pastor pius 1106 ex.—1107 in. ovium suarum curam suscepturus, Babenberg ingreditur, ibique a clero et populo inmenso iubilationis tripudio acsi angelus e celo missus excipitur. Qui, tali potitus honore, in hoc omne studium sue devocionis impendit, ut et splendore virtutum radiaret in moribus et glorificantem se Dominum suis glorificaret operibus. In cunctis enim affectabat honorem Christi, salutem populi, contemptum sui; sciens, sibi in his omnibus non sua sed Domini esse lucra querenda. Nitebatur itaque in domo Domini oliva esse fructifera[1]; studuitque in populis verbi erogare talentum, pro quo se sciebat quandoque super omnia Domini bona constituendum[2]. Quapropter de commissa sibi cura sollicitus, ecclesiastice utilitati diebus invigilabat ac noctibus; dans operam, quomodo bona ecclesie sue vel augeret inventa vel restauraret amissa. Cum itaque[a] ad dilatandam Christi gloriam tota eius flagraret intentio, quedam cenobia a fundamentis construxit, quedam vero, prius tenuiter inchoata, sed per eum ecclesie Babenbergensi digno precio acquisita, largo sumptu perfecit[b].

17 (18). Ut autem ad nostra veniamus, idem Deo devotus pontifex Babenbergense monasterium sancti Michaelis cum eiusdem ecclesie edificiis nec non et basilicam sancte Marie et capellam beati Bartholomei cum magna domo eidem adherenti a fundamentis ampliori statu reedificavit. Capellam quoque super portam in honore sancti Oswaldi regis et martiris fecit; sed et diversorium[3] et muri ambitum cum universis officinis construxit. Idem vir beatus fontem in medio claustri fieri iussit, itemque venam aque vive de vicino monte in claustrum plumbeis fistulis copioso sumptu duci fecit. Pleraque eidem loco ornamenta contulit; inter que duas argenteas scutellas ad suscipiendas oblationes, aurifrigium quoque et casulam preciosam. Crucem quo-

a. Cum itaque — perfecit *recepi ex B; om. C.* b. *in E sequitur de coenobiis ab Ottone aedificatis relatio ex Herbordi dial. L. I c. 12—17 decerpta. Cf. supra p. 9.*

1. Ps. 51, 10. 2. Matth. 25, 22. 23. 3. deversorium.

que auro gemmisque[a] nobiliter fabricatam, recondito in ea salutari ligno sanctorumque reliquiis, ipse sacravit „crucemque Salvatoris“[1] appellari statuit; et banni sui interpositione, ne ab ipso monasterio pro aliqua umquam necessitate auferretur, interdicens[b], beato Michaeli archangelo eam devotissime obtulit. Hunc locum ille, Deo plenus, fidelissimo semper amore dilexit; hunc restauravit, hunc ditavit, huius gloriam quesivit, huic bona tribuit, hunc sublimavit, hunc coluit, huius profectum semper amavit; et in ipso coram altari eiusdem archangeli, cuius specialis minister erat, se sepeliri decrevit. Eidem monasterio quoque in usum fratrum dedit octo predia quingentis argenti libris comparata, que hic ob noticiam eorum singillatim annotare frivolum duximus. Preterea ecclesiam iuxta Albuch[2], hereditario sibi iure propriam, eidem monasterio cum duabus ecclesiis aliis donavit, ob memoriam videlicet sui parentumque suorum inibi corpore quiescentium. Adhuc autem dilectissimum sibi locum amplificare desiderans, sub monte sancti Michaelis capellam sancti Egidii cum hospitali domo, pauperum et peregrinorum receptionibus apta, construxit.

Totus enim misericordie visceribus affluebat, totus elemosine et compassionis affectu sic ardebat, ut iure cum beato Iob dicere posset: *Ab inicio crevit mecum miseratio, et de ventre matris mee egressa est mecum*[3]; *flebam super eum, qui afflictus erat, et compaciebatur anima mea pauperi*[4]. Noverat quippe et assidue recolebat illam beati Gregorii sententiam: *Qui compassionem non habet, vacuum episcopi nomen tenet*[5]. Virtus namque sancte[c] caritatis omnibus quidem fidelibus sed maxime Christi congruit sacerdotibus, qui et specialius ad hanc exequen-

a. gemmis quoque *C.* b. auferetur, indicens *C.* c. *om. C; legitur in B.*

1. De hac cruce, annorum 1131—1139 spatio facta, cf. Herbordi dial. I c. 37. 2. Am Albuch. Iugorum enim cohaerentium, quae „Schwäbische Alp“ vocantur, pars est „das Albuch“, inter Göppingen et Aalen sita. Haec igitur fuit Ottonis patria neque vero regio lacus Veneti (des Bodensees), ut perperam coniecit Oesterreicher ap. Fink Die geöffneten Archive des Königreichs Baiern I ɪɪ 170, 171. 3. Cf. Iob 31, 18. 4. Iob 30, 25. 5. S. Gregorii Registr. L. VI ep. 30, opp. ed. Benedictini II 817: „quia si haec non habet, vacuum episcopi nomen tenet“.

dam in ipso sacratissimo sue ordinationis misterio commonentur. Cum enim sacerdos consecratur oleo, per quod caritas intelligitur, manus eius liniuntur[1]; oleumque manibus eius infunditur, ut per hoc uberiora misericordie et pietatis opera sibi facienda noverit. Sed et cum veste sacrata ornatur amicitur, ei consecrator dicit: *Accipe vestem sacerdotalem, per quam caritas intelligitur*[2]; ut ea se totum quasi tunica talari circumdatum et splendidissime ornatum esse debere meminerit. Qua pius Otto singulari decore vestitus, usque quaque eam propagare et felicissimis declarare satagebat operibus.

1103-1120 18 (19). Perambulans itaque suburbana in circuitu aptumque locum perlustrans ad hospitale construendum, venit ad collem sub monte sancti Michaelis positum, qui vulgo Lůgebůhel, id est „mendacii collis" vocabatur duabus ex causis; sive eo, quod non naturali terre situ sed pocius de fundamentis murorum civitatis illic aggesta humus in altum excreverat, sive pro eo, quod crebra inibi conventicula stultorum, mendaciis et vanitatibus plena, agebantur. Hoc ergo spiritualis hic pater in melius commutare desiderans, qui ad hoc se constitutum noverat, ut prava exstirparet et bona queque insereret, collem ipsum complanari et ecclesiam illic beati Egidii iussit edificari, domicilia quoque pauperibus et peregrinis oportuna construi; ut, ubi antea servitus inimici pullulabat, ibi deinceps divino cultu et elemosinis pauperum lucra animarum succrescerent. Eo tempore canonicus quidam ecclesie sancti Iacobi Wicbodo nomine, orationis causa beatum visitans Egidium[3], reliquias magnificas id est pollicem eius comparavit. Quem pius Otto, ab eodem sagaciter impetratum, altario[a] sancti Egidii cum aliis multiplicibus reliquiis inclusit; ecclesiamque solempniter dedicans, memoriam eius per omnem locum celebriorem, quam eatenus fuisset, instituit. Hospitale autem cum eadem ecclesia primum quidem

a. altaris *C*, altario *B*.

1. V. Pontificale Romanum, De ordinatione presbyteri: „Consecrare — manus istas per istam unctionem" cet. 2. V. Pontificale l. l.: „Accipe vestem sacerdotalem, per quam caritas intelligitur; potens est enim Deus" cet. 3. S. Egidii coen. dioec. Nemausensis (St. Gilles).

Gumponi, decano Sancti Iacobi, commisit; postea vero, mediante beate memorie Wolframmo decimo huius loci abbate[1], Sancto 1112-1123
Michaeli cum omnibus pertinenciis suis contradidit. De quo amabili et reverentissimo patre[a] dignum est aliqua litteris mandare; quia[b], in ingressu eius Domino largam sue benedictionis copiam infundente, locus hic, iam pene in omni religione collapsus, nova et mira interioris discipline et exterioris profectus sumpsit incrementa.

19 (20). Hic enim Wolframmus, ex provincia Bavarorum nobili et religiosa ortus parentela, Babenbergensi ecclesie, in scola Christi educandus, sub ordine canonico traditur. Ubi, divina 1075-1102
preventus gratia, in tenera adhuc etate sitibundo pectore hauriebat fluenta doctrine ac, de die in diem sapientie maturitate et elegancia morum proficiens, inter suos collegas pulcherrimus processit. Siquidem paterne iusticie fortitudo et materne pietatis imago evidentius in eo apparebat iuxta apostoli dictum: *Quod si radix sancta, et rami*[2]. Et hec quidem sub venerabili Ruperto septimo Babenbergensi episcopo[3]. Postmodum autem cum annos virilis attigisset etatis, a pio Ottone primicerius 1103-1112
factus, auctorabili sagacitate velud alter Ioseph curam tocius administrabat episcopatus; et nichil erat in omni ecclesiastice dispensationis negocio, quod non eius nutu et arbitrio disponeretur.

Sed cum Deus omnipotens statum monastice religionis — qui sub domno Gumpoldo, nono huius loci abbate[4], ad nichilum redactus erat — per ministerium reverendissimi patris Wolframmi reparare et novo Hirsaugensium ordine ad meliora provehere velle[c] dignatus esset, eundem sepe dictum sepiusque dicendum sapientem architectum[5] corporalis egritudinis molestia perculit; sicque, naufragosis mundi abreptum fluctibus, ad portum quietis evexit castraque milicie spiritualis intrare compulit. Nam cum periculoso colli tumore aliquamdiu laborasset, iuxta

a. huius loci abbate *B pro* patre *C.* b. et quia *C.* c. velle *addidi.*

1. 1112—1123. 2. Rom. 11, 16. 3. 1075—1102. 4. 1094—1112. 5. Wolframmum.

1103-1112 beati Iob sentenciam: *Terrebis me per sompnia, et per visiones horrore concuties*[1] quibusdam sagacioribus de familia eius nocturna visione apparuit: culmen domus eius repentino lapsu corruere domumque confractam dissipari. Illisque inter se hoc mussitantibus et mortem domini sui presagare affirmantibus, ipse pater amabilis hoc rumore pavefactus est; et internum iudicem, hoc verbere ad meliora se vocantem, in spiritu humilitatis et animo contrito sequi deliberavit. Itaque, disposita domo sua et sollerter precavens insidias amicorum et propinquorum a bono eum proposito revocare nitentium, clam matutino tempore montem sancti Michaelis ascendit. Ubi veterem deponens hominem cum pomposis, quibus ornatior aliis incedere solebat, exuviis, Deo se ipsum hostiam acceptabilem obtulit et sancte conversationis habitum voluntaria paupertate suscepit. Cum ergo, preceptis obaudiens euangelicis, cruce sua flagrantissimo corde elata Dominum secutus fuisset[2], sine mora verus ille medicus, qui percutit et sanat, occidit et vivificat[3] quique labores nostros tulit et egrotationes portavit[4], infirmitati eius medelam solita pietate adhibuit, ut ipse, primum corpore et mente sanatus, multis postmodum spirituali magisterio salutem operaretur animarum.

Eo tempore piissimus pater Otto in Karinthia morabatur. Et cum reversus, que circa intimum dispensatorem suum gesta erant, audisset, plurimum in Christo exhilaratus est; licet in[a] administracione publicorum negociorum grandi solacio destitutus esset. Et accersito eo ad familiare colloquium, de statu suo paterna dulcedine requisivit, et si consuetudine loci, quam invenerat, contentus esse vellet. Sed ille, vir sagacis animi, distortam et prope nullam hic monastice religionis disciplinam in brevi deprehenderat; et, se ad perfectiora tendere, ne in vacuum curreret[5], respondit. Quo audito, pastor mitissimus Otto, fervori eius admodum congratulatus, ad Hirsaugiense ce-

a. *om. C.*

1. Iob 7, 14. 2. Matth. 10, 38. 3. Deut. 32, 39. 4. Matth. 8, 17. 5. Galat. 2, 2.

nobium, in sacro tunc spiritualis ordinis rigore celeberrimum, 1103-1112 quantocius eum cum xeniis honorabilibus destinavit; eo quod et ipse ibi peculiariter notus esset ob frequentes illo transmissas elemosinas. Ubi summo cunctorum exceptus tripudio, tum pro sui reverencia tum etiam pro amore pii Ottonis, loco tante venerationis habitus est, ut etiam post modicum, transcensis aliis officiorum gradibus, prioratus honore sublimari mereretur.

Aderat iam tempus miserendi. Quia prospexerat de ex- 1112 celso sancto suo Dominus[1], ut locum hunc, scilicet montem sancti Michaelis, diu ab spiritualium profectuum germine arescentem, novis superne gracie stillicidiis irroraret per beatissimum patrem Ottonem; qui velut aurora pulcherrima et lucifer matutinus ad discutiendas et illuminandas prisce conversationis caligines celitus effulsit. Nam cum totum se ad dilatandam eius gloriam, qui eum glorificaverat et spectabilem pre aliis coepiscopis suis fecerat, preparasset, hic precipue, tamquam in ipso capite, religionis monastice normam propagare curavit; ut postmodum et aliis, que edificare proposuerat, cenobiis larga benedictio ex huius fontis ubertate proflueret. Ad quod opus divinum nullus sibi fidelior, nemo visus est aptior hoc, de quo loquimur, servo Dei Wolframmo; quem dudum in activa vita sagacissimum noverat et nunc in contemplativa probatissimum audierat. Itaque, missa ad Hirsaugiam fida satis legatione, tam eum quam et alios quinque fratres, religione et omni scientia eximios, impetravit[2]; licet cuncti abscessum[a] dilecti patris Wolframmi molestissimum et pene inportabilem sibi censerent. Sed nichil erat, quod non pii Ottonis reverentia et elemosinarum largitas apud eos optineret.

Veniente igitur eo, absens erat episcopus. Ideoque, in Saxonia apud curtes episcopales in Mŏchelen[b] et Schidingen residens, adventum eius prestolabatur. Postmodum autem, cum reversus de Karinthia piissimus pater Otto voti se com-

a. abcessum *C.* b. *sic B;* Mǒlchen *C.*

1. Ps. 101, 20. 2. V. Codex Hirsaugiensis p. 23, ubi in „abbatibus ad alia loca transmissis“ est etiam „Wolfframmus abbas ad Babenberg“.

1112 potem factum apud Hirsaugiam cognovisset, Deo gratias egit; dilectum sibi Wolframmum acsi e celo transmissum omni paterne benignitatis affectu suscepit. Et per occultos internuntios primo seniores deinde omnem sancti Michaelis congregationem admonuit: ut, sue utilitati per omnia consulentes, in electione venerandi patris Wolframmi unanimiter concordarent. Cumque divina preveniente gratia hoc, ut desiderabat, obtinuisset, uberiores ei, a quo bona cuncta procedunt, laudes exsolvit; statim-
Apr. 13 que in vigilia palmarum, assumptis maioribus et prelatis ecclesie, montem sancti Michaelis magna spiritualis gaudii alacritate plenus ascendit. Ubi in conventu publico domnus Gumpoldus, ad pedes episcopi procidens, ultroneam cure pastoralis abdicationem fecit, iam senio longinquo se fessum et ad hanc minus[a] idoneam protestatus inbecillitatem suam. Beatus ergo pontifex receptam ab eo curam pastoralem mox reverendo patri Wolframmo assignavit. Ipseque Gumpoldus in electionem eius primus acclamavit, et ex hoc in remociorem cellam, deputatis sibi duobus ministris et quibusque necessariis, secessit. Ita electione canonica reverenter satis et unanimiter facta, pius Otto,
Apr. 14 more inpatiens, sequenti die, id est 18 Kal. Maii[b], solempniter eum ante consecrationem palmarum ordinavit.

Et ex eo ad statum loci intus et exterius renovandum mirifice totum se accinxit. Primumque, abolito — communi fratrum consensu — vetusto et remisso ordine Amerbacensium[1], novum et religione plenum ordinem Hirsaugiensium instituit. Dein, paucitatem[c] fratrum Deo militantium cordetenus dolens, et crebras in conspectu Domini supplicationes pro hoc cum elemosinarum largitate profundens, religiosos viros et tam divina quam seculari scientia ornatos omnimodis hic aggregare studuit. Nec prius ab hoc cepto destitit, quam de exiguo numero ultra septuagenarium multiplicatos videre meruit. Quod ipsius litteris declaratur, que in hunc se modum habent:

1121-1123 20 (21). „Otto Dei gratia Babenbergensis ecclesiae[d] minister

a. munus *C.* b. Aprilis *perperam CB.* c. paucitate *C.* d. *om. C.*

1. fratrum coenobii Amorbacensis dioec. Wirziburgensis.

humilis venerabili fratri Wolframmo abbati cenobii sancti Michaelis, Wignando Tharisiensi, Baldewino Banzensi, Eggehardo Uraugiensi[1], Imbriconi Michelfeldensi, Walchuno de Entisdorf, Eriboni de Pruveningen[2], Friderico de Gengenbach[a], Eberhardo Scuturensi, Ottoni Steinensi, Liutgero de Regenstorf, Ymgramno de Arnolstein, praeposito de Cluinike, praeposito de Hosterhoven[3] et omnibus sub ipsis pie conversantibus salutem et perseverantem in Dei voluntate famulatum. Cum primum pastoralis cure regimen quamvis indigni suscepimus, monasteria ecclesie nostre subdita qualiter in monachica religione disposita essent, diligenter attendimus; sed omnia a discipline sue rigore nimis resoluta invenimus. Quod moleste ferentes ac dispensationi nostre incautum existimantes, diu multumque laboravimus, fusis ad Deum precibus, ut per divinam providentiam, que in sui dispositione non fallitur, hoc mutaretur in melius. Tandem Deus virtutum, cuius est totum quod est optimum[4], vota respiciens humilium, in omnibus monasteriis nostris religionis prestitit augmentum. Quia vos gregi suo pastores idoneos elegit ac fratrum vestrorum numerum in sancta conversatione multiplicavit. Quod in vicino sancti Michaelis monte ostenditur; quia, dum non plus quam viginti fratres et eosdem sub tenui disciplina invenimus, iam Deo gratias plus quam septuaginta inibi cernimus absque his, qui honeste conversantur extrinsecus. Unde nos non mediocriter letificati omnes vos praelatos ac subditos in caritate sancta appellamus, omnium vestrum pedibus humiliati, in Deo et propter Deum obsecrantes: ut digne ambuletis vocatione qua vocati estis[5]; et religionis vestre ac spiritualis discipline vigorem, alii succedentes aliis, hereditario iure in longitudinem dierum conservetis. In memoriam ergo tam salubris exhortationis addimus decretum nostre episcopalis confirmationis dirigendum transcribendum relegendum singulis monasteriis. Monastice religionis spiritualem militiam — Deo pla- 1121-1123

a. Gegenbach *C.*

1. historico. 2. 1121—1162. 3. Osterhofen. 4. Cf. Iac. 1, 17. 5. Ephes. 4, 1.

1121-1123 citam, hominibus acceptam, celebrem angelis, terribilem hostibus — ut iam per omnia cenobia nostra sub auctoritate Spiritus sancti renovavimus instituimus, sic deinceps integram illibatamque perseverare sanccimus atque decernimus[a]; commendantes eam sub testimonio Christi et ecclesie vobis, electis rectoribus ac dilectis fratribus, per vos nichilominus commendandam omnibus vestris successoribus. De cetero in nomine Domini vobis benedicimus. *Testis enim michi est Deus, quomodo*[b] *cupiam omnes vos in Christi visceribus*[1]".

His mellifluis et auctorabilibus tanti patris verbis evidenter satis declaratur, quam intimo et flagrantissimo affectu sanctam monastice professionis religionem adamaverit quantave diligentia eam, in quibuscunque poterat locis, sed potissimum apud nos propagare studuerit. Qua, ut desiderabat, Deo favente propagata fratribusque tam merito quam numero multiplicatis, etiam materialem ecclesie fabricam cum universis monasterii officinis necessaria et congruenti amplitudine dilatare curavit; tamquam et ei[c] spirituales filii sui affectuosa unanimitate proclamarent: *Angustus michi est locus coram te, fac spacium michi, ut inhabitem*[2]. Et o beatus ille, qui, tandem desiderii sui, quod in multiplicandis religiosis fratribus habuerat, compos effectus, iuxta prophetiam Ysaie a Domino audire meruit: *Leva in circuitu oculos tuos et vide. Omnes isti congregati sunt, venerunt tibi. Vivo ego, dicit Dominus, quia omnibus his velut ornamento vestieris, et circumdabis tibi eos sicut circumdat sponsa*[3] *monile sibi preciosum*[4]. Quomodo enim non gauderet et gratulabundus iubilaret Domino, cum non solum ex vicinis sed etiam de longinquis multarum regionum partibus illustres quosque et sapientes ac diversarum artium imbutos pericia ad locum dilecte requietionis sue congregari cerneret. Quos nimirum bone opinionis eius fama, per totam ecclesie domum diffusa, et indefessa oratio, que elemosinarum largitate fulciebatur, illo attraxerat. His nempe devotissimis filiis quasi floribus spe-

a. decrevimus *C.* b. quoniam *B.* c. eis *C.*

1. Philipp. 1, 8. 2. Isai. 49, 20. 3. Isai. 49, 18. 4. Cf. Isai. 61, 10.

ciosis adornatus erat, his tamquam monilibus ambiebatur; cum et hic in omni actu ac negocio eorum intimis preveniebatur suffragiis et comitabatur, ac post in resurrectionis gloria, nobili eorum stipatus frequentia, regi regum accensis lampadibus occurret, ubi et filii de patris honore et pater de filiorum salute perpetuo letatur. Sed his per excessum dictis, ad narrationis ordinem redeuntes, causam et racionem antiqui monasterii dissolvendi et novi deinceps maiori ambitu reparandi posteriorum noticie pandamus.

21 (22). Siquidem anno Domini 1117, 3 Nonas Ianuarii 1117 Ian. 3
et in octava sancti Iohannis apostoli, peccatis hominum exigentibus, terre motus factus est magnus, quarta feria, luna 26, hora vespertina, impleta prophecia que dicit: *Pugnabit pro eo orbis terrarum contra insensatos*[1]. Hoc siquidem terre motu ecclesie nostre fabrica, que et ante iam longe temporis vetustate ex parte scissa erat, ita concussa est, ut lapis magnus in frontispicio vel culmine sanctuarii, subito lapsu proruens, tocius monasterii ruinam minaretur cunctosque, ingenti pavore perculsos, in fugam converteret. Et tamen, mirum dictu, grandi hoc lapide, qui totum in circuitu opus sua conclusione firmabat, lapso, reliqua templi fabrica, licet hiatu terribili casum iam iamque minaretur, immobilis perstitit; donec post festa paschalia iussu pii Ottonis post Mart. 25
destructa et solo adequata est.

Hinc iam novi templi edificatio, quod maiori se ambitu dilataret, cepta est. Ubi tanta se liberalitate beatissimus pater Otto pro fervore accelerandi operis profudit, ut cunctis stuporem 1117-1121
multis quoque invidiam tanta pecunie profusio pareret. Nam cum quadam vice, eo apud castrum Botenstein[2] posito, pecunia defecisset et fidelissimus camerarius eius Erbo nomine — devotus sancti Michaelis famulus, qui postea hic in sancta claruit conversatione — perniciter ad episcopum tendens, defectum hunc ei insinuasset, illic statim centum marcas argenti beato offerens Michaeli, eum more inpaciens redire urgebat. Qui — pie voluntatis plenus thesauro, quo nil ditius Deo offertur — tanta mire

1. Sap. 5, 21. 2. Bottenstein a Bamberga inter orientem et meridiem.

1117-1121 devotionis festinantia reversus est, ut eadem die memoratum pondus argenti altario sancti Michaelis tamquam holocaustum gratissimum inponeret sicque cepto operi tota virtute ac sagacitate instandum urgeret.

Igitur perfecto iam templo — quod in modum crucis, ut cernitur, constructoris sui precepto edificatum est — dedicationem
1121 eius in arbitrio fratrum constituens, utpote cum quibus cor unum et animam habebat, mandavit: ut certam ei significarent diem, qua tante solempnitatis celebritas communi omnium voto ageretur. At illi, multam inter se inquisitionem facientes, tandem consilio[a] reverendi et doctissimi patris Wignandi[1], de quo in secundo huius operis libro dicemus, unanimi consensu diffinierunt[b], ut in Kalendis Septembris eadem celeberrima fieret dedicatio; congruenti satis et acceptissimo ordine: tam pro beati Egidii patrocinio, cuius ea dies natalicio illustratur, quam et pro antiqua huius diei reverentia, quam sacra Mosayce legis observantia constat precipua insigniri solempnitate; sicut in libro Levitici legitur, loquente Domino ad Moysen: *Mense septimo prima die mensis ...... dominus Deus vester*[2]. Et item in libro Numeri: *Mensis septimi prima dies ...... suavissimum Domino*[3] et cetera, que de ritu sacrificiorum mistice nunc in ecclesia celebrandorum ibi exquiruntur[c]. Sed et decima et quintadecima eiusdem mensis dies sacra festivitate celebres, et nullum in eis opus servile fieri, sed solempne sacrificium Domino offerri lege precipitur; de quibus modo dicendum non est. De huius autem sacratissime diei celebritate Origenes sic loquitur: *Prima die septimi mensis neomenia tubarum est ...... exorantem pro peccatis eorum qui se exspectant*[4]. Hec Origenis eximii doctoris verba sunt. Qui item alio loco de hac solempnitate, que est prima die septimi[d] mensis, sic ait: *Sicut inter dies septimus quique dies observatur sabbatum ...... diem festum agit super*

a. consilium *C.* b. diffinirent *C.* c. exquiritur *C*, exequitur *B.* d. septima *C.*

1. abbatis Tharisiensis. 2. Levit. 23, 23—28. 3. Num. 29, 1. 2. 4. Ex Origenis in Leviticum homil. IX cap. 5, Opp. ed. Delarue T. II 239.

eos[1]. Hec nos de opusculis tanti doctoris, qui in ea parte qua probatur neminem post apostolos habet equalem, hic inseruimus ad commendandam sacratissime huius festivitatis celebritatem, que aliarum solempnitatum mater est et convenientissime prima die septimi[a] mensis agitur; qui et in veteri lege celeberrimus est et in hoc nove gratie tempore natalicio tam eximii patris Egidii, qui singularis tribulatorum[b] portus et certum remedium est, decoratur. Hec igitur iocundissima solempnitas tanto artius omni devocione spirituali colenda est, quanto dulcius imaginem et umbram celestis illius prefert dedicationis, ubi verus pontifex Christus, consummato templo suo, quod ab origine mundi usque ad finem seculi de vivis et electis construit lapidibus, desiderabilem et nunquam deficientem celebrat solempnitatem; ad quam suspirare et omnibus cordis medullis anhelare cunctos ecclesie filios hec transitoria commonet dedicatio. Sed iam ad narrationis ordinem redeamus. 1121

Igitur audita piissimus pater Otto filiorum suorum legatione, qua in Kalendis Septembris dedicacionem fieri unanimiter flagitabant, aptum quidem et rationabile hoc approbavit. Sed unum erat, quod consensum eius aliquantula contradictione retardabat: quia capellam beati Egidii, in hospitali a se constructam et unice sibi dilectam, solita popularis concursus veneratione fraudari metuebat; nimirum cunctis in montem sancti Michaelis, tante festivitatis gracia invitante, occurrentibus. Quapropter, sine voluntate et petitione Udalrici, religiosi eiusdem ecclesie sacerdotis, id se facturum negabat. Qui mox, urgente spirituali patre Wignando, qui hec omnia[c] speciali administrabat diligentia, episcopum adiit et prudenti ratione, dedicacionem hanc capelle sancti Egidii in nullo officere quin immo maiorem ei reverentiam et cultum parturire, affirmabat. Cuius assertionem pastor piissimus approbans, demum assensit. Et venerabili Wolframmo abbati fratribusque universis paterna[d] dulcedine mandat, se de-

a. septima *C.* b. tribulantium *C.* c. in *add. C.* d. paterne *C.*

1. Ex Origenis in Numeros homil. XXIII cap. 9—11, Opp. T. II 360. 361.

1121 sideriis eorum et in hoc et in omnibus promtissima affectione pariturum.

Aug. 22 (23). Appropinquante vero eadem sacratissima die, summus arbiter, qui quos amat corripit et castigat[1], hunc beatissimum patrem corporalis egritudinis tam gravi perculit molestia, ut, penitus fracta corporis virtute, decumberet omnemque proposite dedicationis intentionem postponeret. Quo audito, universi nimia meroris anxietate percelluntur, cunctos nubes et caligo tristitie involvit et — ut natura docet: capite vulnerato, cetera quoque membra dolore atteri — languorem pii pastoris grex devotus suum deputabat. Unde, quod solum in his erat remedium, toto ad Deum corde conversi, lacrimosis suspiriis cum oblationibus hostiarum et elemosinarum salutem ei et sospitatem celitus imprecari non cessabant; donec, prospiciens de excelso sancto suo[2] Dominus clamores et gemitus pauperum suorum exaudire dignatus est. Illis enim tanta precum et votorum instantia divine aures clementie pulsantibus, quadam die pater amabilis, dum meridiano sompno apud castrum Botenstein quiesceret, vidit speciosum iuvenem, qui re vera angelus Dei erat, lecto suo gratulabundum assistere et magna iocunditate antiphonam: *In domum Domini letantes ibimus* psallere. Nec mora expergefactus, sanum se et incolumem sensit statimque, quod visio portenderet, intellexit. Et accersito capellano suo Sifrido visionem exposuit; eamque Wolframmo abbati celeriter nunciari et omnia future dedicationi necessaria naviter preparari mandavit. Quo nuncio letissimo quasi responso divinitus accepto, meror in gaudium, luctus in leticiam versus est; cunctique, debita laudum preconia non sono tantum oris sed et iubilo cordis in celum ferentes, tante solempnitatis iocunditatem spe flagrantissima prestolabantur.

Sept. 1 Igitur anno Domini 1121, indictione 14, in Kalendis Septembris dedicatum est monasterium sancti Michaelis archangeli in monte Babenbergensi a venerabili Ottone, eiusdem sedis octavo episcopo, in honore prescripti archangeli

1. Apoc. 3, 19. 2. Ps. 101, 20.

sanctique Benedicti abbatis, sicut a primordio fundationis monasterii diffinitum est. 1121 Sept. 1

LIBER SECUNDUS.

1. Igitur senescente iam mundo et die seculi advesperascente, cum divine pietatis dignacio Pomeranos, eatenus paganitatis errore depressos, splendore fidei illuminare decrevisset, iuxta quod scriptum est: *In omnes gentes primum oportet predicari euangelium*[1], idoneum eis verbi ministrum, scilicet pium Ottonem episcopum destinavit. Hic enim, totus lucrandis animabus invigilans, amplificatus est quasi stella matutina in medio nebule et ut luna plena in diebus suis lucebat[2]; ac veluti sol refulgens[3] inter suos collegas episcopos emicuit. Huius autem apostolatus que fuerit occasio, scire volentibus aperiam, sicut ex ore servi Dei Udalrici, sacerdotis ecclesie beati Egidii, quam idem pius Otto construxit, audivi; cuius reverende maturitati et spectate coram Deo et hominibus fidei ita me necesse fuit credere, acsi propriis oculis ea que dicebat vidissem.

Aiebat ergo: quia episcopus quidam mire sanctitatis et sciencie fuit Bernhardus nomine, Hyspanus quidem genere, sed Rome ad episcopatum electus et consecratus. Hic aliquanto tempore heremiticam vitam cum aliis servis Dei duxerat; sed, deposito Rome quodam erroneo episcopo, ipse, nutu divino raptus ex heremo, ei subrogatus est. Qui cernens ecclesiam suam horrendo scismate laniari — quia pars una sibi, pars altera deposito favebat — ut vir prudens et doctus, in scissura mentium Deum non esse perpendens, cedendum tempori et diebus malis intellexit; curaque pastorali deposita, ad heremum regredi cogitabat, tamquam et ipse cum Athanasio[a][4] diceret: *Si propter me est*

a. Gregorio Nazanzeno *in litura E scriptum est pro* Athanasio.

1. Marc. 13, 10. 2. Eccli. 50, 6: „Quasi stella — lucet“. 3. Eccli. 50, 7. 4. imo Gregorius Nazianzenus in synodo Constantinopolitana anni 381. V. Gregorii Naz. Carmen de vita sua v. 1839—1841, opp. ed. Caillau T. II p. 771; cf. Baronii Annal. 381 n. LV. Cf. etiam huius paginae n. a.

tempestas ista, tollite me et mittite in mare. Audiens vero Pomeraniam adhuc gentilitatis errori deditam, zelo pietatis ar-
c. 1122 matus, illuc euangelizandi gracia divertit; cupiens: aut illos ecclesie catholice per fidem incorporare aut per martirii gloriam ibidem pro Christo occumbere. Erat enim vite presentis contemptor suique corporis acerrimus castigator, ita ut, arido parcoque cibo contentus, nullo unquam potu nisi sola aqua uteretur. Veniens itaque ad ducem Polonie[1], honorifice ut servus Dei excipitur. Cumque itineris sui causam exposuisset, dux benigne respondit: se quidem ardori tam sancte voluntatis eius congratulari; sed tantam gentis illius esse ferocitatem, ut magis necem ei inferre quam iugum fidei subire parata sit. Cui episcopus constanter aiebat, ad hoc se egressum, ut mortis sententiam pro Christi amore, si necesse fuerit, indubitanter excipiat. Quo responso dux admodum exhilaratus, interpretem ei et vie ducem, ut petebat, tribuit; inprecatus, ei prospera divinitus subministrari. Ille autem, humilitatis ac paupertatis sue etiam in episcopatu custos — sciebat enim regnum diaboli non potentia sed humilitate Christi destructum, et quia affatim[a] dives est, qui cum Christo pauper est — despecto habitu et nudis pedibus urbem Iulin[2] ingreditur ibique constanter fidei katholice semina spargere cepit. Cives autem — ex ipso eum habitu despicientes, utpote qui non nisi secundum faciem iudicare sciebant — quis esset vel a quo missus, inquirunt. At ille servum se veri Dei, factoris celi et terre, profitetur et ab eo se missum, ut illos ab errore ydolatrie ad viam veritatis reducat. Illi vero indignati[b]: *Quomodo* inquiunt *credere possumus, te nuncium summi Dei esse? cum ille gloriosus sit et omnibus diviciis plenus, tu vero despicabilis et tante paupertatis, ut nec calciamenta habere possis. Non recipiemus te nec audiemus. Summus enim Deus nunquam tam abiectum nobis legatum dirigeret; sed si re vera conversionem nostram desiderat, per idoneum et dignum sue potestati ministrum nos visitabit. Tu vero, si vite tue consultum*

a. affatum *C.* b. indignanti *C.*

1. Boleslaum III. 2. Wollin.

esse volueris, quantocius ad locum, unde digressus es, revertere; nec ad inuriam summi Dei missum eius te profitearis. Quia pro sola tue mendicitatis inopia relevanda huc migrasti. Bernhardus autem, intrepidus immo illato sibi terrore constantior: *Si verbis meis* inquit *non creditis, vel operibus credite*[1]. *Domum quamlibet vetustate conlapsam et nulli*[a] *usui aptam igni inmisso succendite meque in medium iactate; et si, domo flammis absumpta, ego illesus ab igne apparuero, scitote me ab illo missum, cuius imperio et ignis et omnis simul creatura subiecta est et omnia simul elementa famulantur.* His auditis, sacerdotes et seniores plebis, multam inter se conquisicionem habentes, aiebant: *Iste insanus et desperatus est; nimia cogente inopia, mortem appetit, morti se ultro ingerit. Sed et argumentosa nos circumveniens nequicia, repulsionis sue a nobis vindictam exigit, ut sine nostro non moriatur exicio; quia scilicet, una domo succensa, tocius urbis interitum subsequi necesse est. Unde cavendum est nobis, ne hominem vesani capitis audiamus. Non enim expedit nobis, peregrinum nudipedem interficere. Quia et fratres nostri Pruzenses ante annos aliquos*[2] *Adelbertum quendam, similia huic*[b] *predicantem, occiderunt*[3], *et ex eo omnis pressura et calamitas apprehendit eos totaque substancia eorum ad nichilum redacta est. Sed si consultum nobis esse volumus, sine iniuria eum a finibus nostris eliminemus navique inpositum ad alias terras transmigrare faciamus.* Interim vero servus Dei Bernhardus, amore martirii flagrans, correpta secure columpnam mire magnitudinis, Iulio Cesari a quo urbs Iulin nomen sumpsit dicatam, excidere aggressus est. Quod pagani non ferentes, accensis animis irruunt super eum crudeliterque cesum seminecem reliquerunt. Sed illis abeuntibus, servus Dei Bernhardus, accurrente ad eum capellano suo Petro nomine ac manum ei dante, surrexit; resumptisque viribus, iterum populo verbum salutis annunciare exorsus est. Sacerdotes vero, de medio plebis eum violenter abstrahentes, cum capellano et interprete suo na-

c. 1122

a. nullo *CE.* b. hinc *C.*

1. Cf. Ioh. 10, 38. 2. ante annos 125. 3. a. 997.

c. 1122 vicule imposuerunt; dicentes: *Quando quidem tanta tibi predicationis inest aviditas, predica piscibus maris et volatilibus celi*[a][1]; *et cave ne ultra fines nostros attingere presumas; quia non est qui recipiat te, non est usque ad unum.* Bernhardus autem, iuxta mandatum euangelicum excusso in eos pulvere pedum[2], ad ducem Polonie revertitur eventuumque suorum non sine lacrimis retexit historiam. Cui ille: *Nonne* ait *dudum predixeram, Pomeranos fidem minime recepturos? Non ergo amplius caninam eorum attemptare velis dementiam, quia prophani sunt et verbo salutis indigni.* At episcopus: *Animales* inquit *sunt et spiritualium penitus ignari donorum; ideoque hominem non nisi exteriori habitu metiuntur. Me quidem pro paupertatis mee tenuitate abiecerunt; sed si potens quisquam predicator, cuius gloriam et divicias revereantur*[b], *ad eos accesserit, spero illos iugum Christi spontanee subituros.* Dux igitur, servum Dei debita apud se reverentia per aliquot dies repausans, cum ei temporalis vite preberet adminicula, ab eius ore in suo pectore alimenta referebat vite.

1122 Nov. 11 Interim curiale colloquium in civitate Babenbergensi factum est[3], ubi convenientibus regni principibus et ipse Deo dignus advenit Bernhardus episcopus, cunctisque doctrine et sapientie ac ceterarum virtutum culmine mirabilis apparebat.

Nam et venerabilis Heimo[c] presbyter, canonicus sancti Iacobi, qui multa nobis ingenii sui monimenta reliquit, ab eodem Christi servo multa didicit de arte calculatoria, que prius apud vulgatos compotistas obscura et intricata ne dicam falsata invenerat. Sed et de annis ab origine mundi usque ad passionem Christi, ac deinde de annis Domini usque ad nostrum tempus diligenter cum eo contulit; quoniam supputationem eorum secundum vulgatos cronographos euangelice veritati et auctoritati nullo modo concordare sciebat. Unde et ipse venerabilis frater noster Heimo, mirabilium editor operum, in prologo cuiusdam libri

a. *om. C.* b. reverentur et *C.* c. Heumo *C.*

1. Cf. Genes. 1, 26. 2. Matth. 10, 14. 3. die 11 Nov. 1122. V. Ekkehardi chron. 1122, Mon. Germ. SS. VI 260.

sui[1] de Bernhardo scribens, inter cetera ait: *Benedictus Deus omnipotens; quoniam per hominem illum prestitit michi multa audire et discere, que prius ignorabam, non tantum de cronica supputatione sed et de misteriis et rationibus paschalis observantie, immo de omni inter nos oborta*[a] *questione.* 1122

Udalricus etiam religiosus sancti Egidii sacerdos, cui vir Dei Bernhardus familiaritatis sue gratiam prestabat, requisitus ab eo de ordinis et conversationis nostre qualitate, respondit: priscam quidem cenobii huius consuetudinem remissam et irreligiosam secundum ordinem Amerbacensium[b] fuisse; sed a beato presule Ottone per dilectum patrem nostrum Wolframmum, decimum huius loci abbatem, spiritualem et Deo acceptum ordinem Hirsaugiensium hic institutum; et ex eo per gratiam Dei tantam in cenobio hoc monachilis propositi excrevisse perfectionem, ut Christi bonus odor sit in omni loco[2]. His auditis, Bernhardus episcopus, palmas utrasque ad celum expandens, Deo cum lacrimis gratias agebat et summo deinceps affectu locum hunc excolebat. Nam et in conventu fratrum, depositis pontificalibus indumentis, habitum monachilem suscepit; et paternis consiliis tantam memoriali Wolframmo abbati edificationem conferebat, ut non modicas Udalrico sacerdoti gratias ageret, quod tam desiderabilem sibi virum insinuasset. Hic etiam inter alia pietatis et prudentie consilia frequenter adhortari solebat: ut, si quando pastor hic eligendus esset, assiduis orationibus et ieiuniis idoneam nobis a Deo revelari personam flagitaremus; et non alium nisi divina revelatione declaratum utilitatibus nostris per omnia profuturum sciamus.

2. Agnito itaque pius Otto sanctitatis eius rumore celebri et insolito his diebus ad paganos predicationis fervore, debita eum veneratione excipiens, omnem peregrinationis sue historiam et statum Pomeranice gentis curiose sciscitabatur. Quibus expositis, Bernhardus, senciens pium Ottonem ad omne opus bo-

a. aborta *C.* b. Amberbacensium *C.*

1. „Computi“ ut videtur; cf. Bibl. rer. Germ. V 538 n. 5 et 6. 2. 2 Corinth. 2, 14. 15.

1122 num paratum, verbis suasoriis tamquam oleum igni adiciens, ait: *Ego quidem, pater honorande, memor verbi Domini discipulos ad predicationem mittentis: „Nolite portare sacculum neque*[a] *peram neque calciamenta“*[1]*, tanta paupertatis abiectione opus euangelii aggressus sum, ut nec calciamentis uti voluissem. Sed gens illa, nimie dedita insipientie veritatisque penitus ignara, cernens tenuitatis mee et habitus despectionem, non pro amore Christi sed pro sola inopie necessitate me*[b] *illo migrasse credidit; ideoque verbum salutis ex ore meo audire contempnens, repulit. Unde necesse est, ut, si tu, pater amande, lucrum aliquod in brutis barbarorum pectoribus agere volueris, assumpta cooperatorum et obsequentium nobili frequentia sed et victus ac vestitus copioso apparatu, illuc tendas. Et qui humilitatis iugum effrenata cervice spreverunt, diviciarum gloriam reveriti, colla submittent. Cavendum est etiam, ne quicquam de bonis eorum appetas. Sed, si oblatum quid fuerit ab eis, maiora quam acceperis restituas; ut per hoc intelligant, te non turpis lucri gratia sed solo Dei amore opus euangelii subisse. Confortare igitur et esto robustus; tu enim maximam populi multitudinem in veram repromissionis terram introduces*[2]. *Nec te labor arduus et insolitus deterreat; quia, quanto pugna difficilior, tanto corona erit gloriosior.* His beati viri monitis, sicut ferrum inflammatur ab igne, ita cor pii Ottonis succensum est, ut nichil carius haberet, quam artam peregrinationis huius pro Christo subire angariam. Bernhardus autem, a fratribus suis heremitis per multa terrarum spacia requisitus et vix tandem apud nos inventus, cum gaudio et admiratione magna ab eis in locum suum reductus est. Hac igitur occasione pius Otto Pomeraniam euangelizandi gratia adiit. Sed quo ordine vel quem illic fructum fecerit, consequenter Deo favente explicabimus.

3. Sciens ergo, omnia, que in domo sunt, sine disposicione summi patris familias nichil esse, opus tam arduum nullatenus

a. atque *C.* b. necessitati mee *C.*

1. Luc. 10, 4. 2. Deut. 31, 7: „Confortare et esto robustus; tu enim introduces populum istum in terram“ cet.

absque Romani pontificis auctoritate inchoandum previdit. Ideoque missis ad apostolicum Calixtum honorabilibus legatis, licentiam euangelizandi Pomeranis impetravit. 1123-1124

Igitur ipso tempore ecclesiam sancte Walburge virginis in Altenburgensi monte[1] dedicavit. Ibique primum Udalrico sacerdoti religioso voluntatem suam, quam ad paganos eundi fixam habebat, aperuit dicens: *Quamvis diversa michi in his partibus tam publica quam privata incumbant negocia, caritas tamen Christi urget me: ut ad propagandam nominis eius gloriam difficilem ad Pomeranos peregrinationis angariam incunctanter aggrediar, et aut ydolatras ad vere fidei callem pertraham vel ipse morti pro eo, qui hanc innocens pro nobis excipere dignatus est, succumbam. Unde in primis agendum est michi: ut eiusdem fervoris et constancie socios et cooperatores assumam, qui, calcata spe seculi, ad mortem si ingruerit pro Christo subeundam parati sint. Ad quod precipue te, frater et conpresbyter karissime, idoneum esse censeo; nec non et Werinherum sacerdotem de Erenbach, virum sapiencia et pietate ornatum. Adelbertum quoque, lingue barbarice sciolum, interpretem habere possumus. Septem ergo dierum inducias super hoc accipiens, ad instar boni adlethe animum tuum compone; et post hec, quicquid Spiritus sancti inspiracio cordi tuo dictaverit, michi responde.* Ad hec Udalricus, paululum quid[a] intra semet ipsum deliberans et intimo divini amoris igne succensus, ait: *Iam septem dierum inducias, pater mi, estimo transisse; et quod tunc a me auditurus esses, nunc quoque, ut desideras, accipe. Nam ut verbis beatissimi apostolorum principis loquar, tecum paratus sum et in carcerem et in mortem ire*[2]. Quibus auditis, pius Otto, cum lacrimis gratias agens: *Nunc* inquit *letus arduum hoc opus aggrediar; quia gratia Spiritus sancti cor tuum tetigit et tam ardenter in id ipsum accendit. Notum itaque tibi facio, quia ecclesiam sancte Fidis, nuper a me constructam, celerius consummare ac dedicare statui; eo quod incertus sit reditus*[b] *meus.* 1124

a. quod *C.* b. redditus *C.*

1. prope Bambergam. 2. Luc. 22, 33.

1124 *Statimque completa dedicatione, opus euangelii indubitanter volo aggredi. Interim vero, accepta a me pecunia, vestes et necessaria queque tibi compara. Quia ad suggestionem beati viri Bernhardi non cum tenuitate sed habundancia tam vestium quam victualium Pomeranos adire nos oportet; ne, cum paupertatis angustias in nobis deprehenderint, non zelo iustitie sed pro inopie relevanda necessitate illo nos migrasse cavillentur et, verbum salutis refutantes, a finibus suis nos eiciant; sicut et illum Dei famulum abiecerunt. Sed et servum tibi quemlibet fidelem et industrium in ministerio provide, quem huic labori aptum esse cognoveris.* Tunc Udalricus: *Est* inquit *adolescens officio clericus nomine Sefridus*[a], *ingenio acutus strennuus et fidelis; qui etiam cartis in itinere, cum necesse est, scribendis promtus et impiger erit. Hunc, meo iudicio idoneum huic peregrinationi, tue pater dilectioni offero.* Quod pius Otto gratanter suscipiens: *Recte* ait *iudicasti. Hic deinceps precipuum inter familiares meos, te suggerente, locum obtinebit.*

Post hec igitur dedicata sancte Fidis ecclesia et vie sump-
Apr.—Mai. tibus aggregatis, cum proficiscendi tempus instaret, Udalricum servum Dei repentina febris invasit. Ancille etenim Christi Berchrada et Wendelmuot[b][1] cum aliis, quibus ille Deo acceptus sacerdos in loco Babenbergensi verbis et exemplis irreprehensibiliter preerat, assiduis ad Deum precibus et lacrimis hic eum detinuerant; quorum procul dubio vocibus divine aures clementie patebant, quia et eo tempore ei in suis preceptis devotissime obaudiebant. Sed pius Otto, egritudine eius plus quam credi potest contristatus triduoque ultra condictum tempus propter eum in civitate Babenbergensi demoratus, cottidie eum tam per se quam per suos familiares visitabat et, si qua sanitatis indicia adessent, paterna sollicitudine explorabat. Verum non cessantibus doloribus immo cottidiana Dei nutu incrementa capientibus, vir Dei electum sue peregrinationis comitem non sine gravi

a. Sifridus *C.* b. *sic scripsi pro* Wentzelmuot *C; cf. not. 1 et L. III c. 14.*

1. De Wendelmuot conversa, „sorore“ fratrum S. Petri Bamb. v. Necrol. S. Petri ad 3 Id. Apr. Bibl. rer. Germ. V 557.

merore egrum relinquens, iter cum suis aggressus est[1]. Sefridum tamen, bone indolis adolescentem, pro amore pii nutritoris Udalrici in comitatu suo admittens, intime dilectionis visceribus ex tunc et deinceps eum fovere non desiit. 1124 circ. Mai. 7

Veniens autem ad cenobium Michelfeldense[2] noviter a se constructum, orationibus et elemosinis pro sanitate intimi sodalis vigilantius instabat. Iterumque triduo in eodem loco subsedit, crebra servum Dei legatione compellans: ut, si qua Deo miserante virtus corporis succresceret, illic sibi naviter occurreret. Sed illo in continua egritudinis molestia perseverante, pius Otto se beato Iohanni apostolo, eiusdem monasterii patrono, attentius commendans, iter quod ceperat aggressus est. Multi autem de clero et familia Babenbergensis ecclesie, nimio piissimi patris sui amore devincti, ad locum Michelveldensem eum fuerant[a] prosecuti; cupientes vel tantillo tempore amabili eius presentia et doctrine suavissime desiderabili eloquentia recreari. Quos ille monitis salutaribus ad pacis et unanimitatis fraterne concordiam accendens, uberibus paterne consolationis reficiebat; dicens inter alia: *Quia pro amore Christi arduam peregrinationis huius angariam subire et lucrum aliquod in remotis barbarorum finibus propagare desidero, pacem relinquo vobis, pacem iterum atque iterum inculcans commendo vobis*[3]. *Si ergo, quam magna sit pacis virtus, attenditis, quo a vobis colenda sit studio cognoscitis. Hanc quippe dominus et redemptor noster, ad passionem mortis iturus, velut unicum et speciale pignus discipulis suis relinquere ac dare dignatus est, ut eos, qui sibi firmitate fidei coherebant, per hanc illi pia faceret participatione consortes. Scriptum namque est: „Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur“*[4]. *Quisquis ergo patri suo heres esse desiderat, filius existere pacem custodiendo non renuat. Nam qui locum prebet discordie, ipse profecto tanti*[b] *se muneris exsortem constituit.*

a. *corr. in* fuerunt *C.* b. tante *C.*

1. Secundum Ekkehardi gravissimi auctoris chron. 1124 (Mon. Germ. SS. VI 262) circiter die 7 Maii; secundum Herbordum II 8: die 24 Apr. („proxima die post festum S. Georgii martiris“). 2. a Bamberga inter orientem et meridiem. 3. Cf. Ioh. 14, 27. 4. Matth. 5, 9.

1124 Mai. *Si qua ergo divini amoris emulatio, si qua in vobis mee humilitatis est affectio, pacem sectamini cum omnibus domi forisque, cum domesticis et extraneis ea que pacis sunt et caritatis agite; hospitalitatem intimo pie voluntatis annisu excolite, providentes bona non tantum coram Deo sed etiam coram omnibus hominibus*[1]. Hec et his similia triduo eis inculcans, tandem velut ultra non visuris vale faciens, Christo attencius eos[a] commendabat et non sine lacrimis, paternum amorem testantibus, ad locum suum remisit.

Ipso autem viam proposite peregrinationis aggrediente, que lingua explicare valeat: quantus omnium filiorum eius ploratus, quam incredibilis sit exortus gemitus. Quia enim vinculo perfectionis, quod est caritas[2], cum eo fuerant arcius uniti, flebant, unicum patrem quasi cor a visceribus evelli, et tamquam funus amantissimi nutritoris ad tumulum deferrent. Ita cum luctu et miserabili planctu eum deducentes, extra locum Michelfeldensem prosequebantur; cum quidem ille, conversus ad eos, pastorali auctoritate et sacerdotali gravitate, quantum poterat, flentes consolari[b] satageret.

Itaque egressus cum nobili suo comitatu, sequenti die ab illustri viro Gebehardo Waldekkendensi[3] ad dedicandam ecclesiam suam[4] invitatus est; quam summa devotione et debita divine servitutis celebritate consecravit. Procedens inde, aliam dedicavit ecclesiam scilicet Vohendrezensem[5] in episcopatu venerabilis Hartwici[6] Ratisbonensis episcopi, nimirum ipsius permissu et rogatu. Ubi multitudo copiosa plebis, ad sex milia vel amplius computata, ei occurrens, sacre confirmationis gratiam suppliciter ab eo flagitabat; quam desiderata manus eius impositione consecuta, mox mirum in modum gratulari cepit in Domino et pro longiturna tanti patris vita prosperoque peregrinationis eius cursu enixius divinam exorare clementiam. Fuit enim in summa

a. eos *addidi*. b. consolare *C*.

1. Rom. 12, 17: „providentes bona — hominibus“. 2. Coloss. 3, 14. 3. Waldeck est a Bayreuth inter orientem et meridiem. 4. Leuchtenbergensem; v. Herbordi Vit. Ottonis II 8. 5. Vohenstrauss. 6. I.

apud Deum et homines gratia; ita ut cuncti ad videndum eius 1124
reverendam caniciem, velut angelicam faciem, sitibundo pectore Mai.
properarent et non solum venerabiles manus, assidua elemosinarum largitate sanctificatas, sed et vestigia eius exosculari summopere gauderent.

Post hec ad Cladrunnense[a] cenobium[1] veniens, honorifice illic cum suis exceptus est. Nam et dux Bohemie Ladizlaus[2] honorabiles legatos suos illuc in occursum pii patris premiserat, qui ei debita devocionis reverentia obsequerentur ac ducatum preberent, usque dum in presentiam ducis ad civitatem Pragam venit. Ubi dux, cum dive memorie Megenhardo eiusdem urbis episcopo omnique clero et populo officiosissime eum excipiens, magna ei donaria obtulit; que ipse in usus pauperum delegavit. Idem vero electus Dei pontifex Megenhardus singularem familiaritatis gratiam cum pio Ottone iam dudum habuerat[3]; ita ut pro amore eius etiam locum hunc[4], quem illi maxime dilectum noverat, miro affectu excoleret, beneficiis magnis accumularet perpetuamque hic anniversarii sui memoriam, ut hodieque apparet[5], fideli devotione disponeret.

Progressus itaque pius Otto abbaciam Seizkeam[6] peciit; inde ad Albeam divertit. In quibus locis dux Ladizlaus certas ei mansiones usque ad terram Poloniorum constituerat. Ibi quoque legati venerabilis Polizlai[7] ducis Poloniorum novo nostri temporis apostolo occurrerunt et commeatum victumque usque ad Gnezensem metropolim habundanter exhibuerunt. Venit ergo ad episcopatum Bretlaensem; ubi honore debito susceptus, biduo mansit. Tercia die Pozenaensem episcopatum adiit. Unde digressus, per loca contigua fidei et pietatis spargens semina, vix intra quatuordecim dies ad Gnezensem ecclesiam, que metropolis est Polonie, accessit.

4. Polizlaus ergo dux, comperto viri Dei adventu, flere

a. Claderenense *C*, Cladrunnense *E*.

1. Kladrau. 2. I. 3. Cf. Udalrici cod. n. 239 Bibl. rer. Germ. V 416. 4. S. Michaelis Bambergensem. 5. V. Necrol. S. Mich. Bibl. rer. Germ. V 573 ad 5 Non. Iul. 6. Sadska, a Praga ad orientem. 7. III.

1124 Mai. cepit pre gaudio; moxque egressus cum omni clero et populo, dilecto patri nudis pedibus occurrit. Tantaque eum devocione excepit, ut etiam filios suos lactentes illi obvios portari et vestigia eius exosculari iuberet sacraque eius benedictione per manus impositionem confirmari cum lacrimis expeteret. Erat enim dux ipse magne in Christi ecclesiam[a] reverentie, amator pauperum et piissimus inopum consolator, humilitatis et caritatis virtute omnibus amabilis, congregationibus fidelium et domiciliis sanctorum magis quam urbibus exstruendis operam dare solitus. Qui etiam desiderantissimum sibi patrem Ottonem per tres ebdomadas in episcopatu Gnezensi secum detinuit, in domo Iacobi, prepositi maioris ecclesie, qui postea episcopus[1] factus est; ut et doctrine eius suavitatem degustaret et oportuna queque sumptuum ad iter illud necessariorum ei provideret. Egressus autem pius Otto[b] a Gnezensi ecclesia, furtum quoddam in proxima villa incurrit; quod mox edicto Polizlai ducis recuperavit. Ibi etiam comites eius Heroldus et Godeboldus, accepta benedictione, ad sua rediere. Post hec, Deo gubernante, prospero itinere usque ad fines terre Poloniorum processit.

Cumque ad castrum quoddam quod Uzda[2] nominatum est, quod est in confinio utriusque terre, cum suis venisset, comes Paulus, ductor eius, premisit nuncios ad Wortizlaum Pomeranie ducem; qui servum Dei Ottonem, fama apud eos celeberrima vulgatum, fines suos euangelizandi gratia adire insinuarent, cui tam pro sue sanctitatis reverentia, quam etiam auctoritate apostolici domni Calixti, cuius missus erat, omni devocione occurrerent et monitis eius seu preceptis per omnia obtemperarent. Quo mandato dux Wortizlaus accepto, in castro Zitarigroda nuncupato ei occurrit, honorifice illum ut angelum Domini excipiens. Cui pius Otto pacem Christi offerens, dona etiam more suo obtulit, hoc est sedem episcopalem pallio obductam et dorsale preciosum cum aliis muneribus, ut temporalibus illum bonis[c] ad

a. ecclesiam *scripsi pro* ecclesia *C.* b. *manus posterior in C addidit* in. c. donis *C*, bonis *E.*

1. archiepiscopus Gnesnensis. 2. Uscz ad Netzam fl., a Posnania ad septemtriones.

amorem celestium facilius attraheret. Barbari autem instinctu 1124
inimici et satellitum eius, videlicet sacerdotum suorum, crudeli impetu super famulos Christi irruentes, mortem eis minari ceperunt. Quo viso, dux admodum contristatus cum suis accurrit, eorumque defensioni viriliter insistens, exterritos et pene iam desperatos non minime consolatus est. Sed et legatos suos Iun.
pio Ottoni assignavit, qui per desertum magnum, quod imminebat, continuato septem dierum spacio eum transduxerunt. Ubi grande venenatorum animalium periculum incurrerunt; sed, Deo protegente, illesi evaserunt. Et post hec ad stagnum quoddam ventum est, ubi occurrentibus sibi Pomeranis[a], quorum Deus corda tetigerat, et ultro fidei ac lavacri salutaris gratiam expetentibus, flens pre gaudio primicias novi gregis ovili Christi adiecit. Altera die ad villam proximam divertit, ibique plures Domino cooperante secunde nativitatis sacramento iniciavit.

5. Tercia die ad Piriscum[1] castrum primum Pomeranie venit, ubi, cives eius ad fidem exhortans, quatuordecim diebus sedit; eis nimirum abnuentibus et servum Dei ad alia migrare loca facientibus seque novam hanc legem sine primatum[b] et maiorum suorum consilio aggredi non posse testantibus. Tandem, pio Ottone assiduis pro salvacione eorum precibus incubante, spiritu Dei qui ubi vult spirat[2] et cui vult miseretur[3] tacti, assenserunt et, iugo fidei colla submittentes, baptizati sunt, quotquot erant preordinati ad vitam eternam[4].

Itaque in nativitate sancti Iohannis baptiste ad castrum ma- Iun. 24
gnum Gamin[5] dictum, ubi sedes ducis est, pervenit. Ubi multum tempus id est quatuordecim ebdomadas vel amplius residens, ecclesias de ramis arborum, ut novella tunc plantacio exigebat, construxit; et ipse quidem infantes, cooperatores autem sui viros et mulieres ad Christum confluentes baptizabant. Illic ergo in catezizatione requisitum est a mulieribus, quod infantes necassent[6] — nam crudelitate paganica puellas necare, et mares

a. Pomeranensibus *C.* b. primatu *C.*

1. Pyritz. 2. Ioh. 3, 8. 3. Rom. 9, 18. 4. Act. ap. 13, 48.
5. Kammin. 6. i. e. mulieres interrogatae sunt, num infantes necassent.

1124 reservare solebant — et pro hoc scelere specialis penitentia eis iniuncta est. Singulariter ergo viri, singulariter femine sacro abluebantur fonte, obpansis, ut oportunum erat, circa baptisterium velis, tanto ab invicem spacio semoti, ut nulla scandali alicuius occasio hinc oboriri posset.

6. Ad confirmandam vero pii Ottonis predicationem celeste prodigium non defuit, quod consequenter hic inseri ordo relationis exigit. Nam in eodem castro Gamin mulier quedam, nobilitate et divitiis prepollens sed inimici suasionibus seducta, piissimi apostoli sui doctrinam pro nichilo habebat et verba eius postponens sequi nolebat. Unde inter alia contemptus et transgressionis indicia, dominica die cunctis feriantibus, ipsa in agrum egressa metebat et, reclamante ac prohibente familia, irreverenti et infronito animo cepto operi instabat. Sed pius Dominus, qui predicatoribus suis polliceri dignatus est dicens: *Qui vos audit me audit, et qui vos spernit me spernit*[1], evidenti miraculo ad correctionem aliorum despectionis huius vindex et castigator factus est. Nam dum mulier infelix pertinaciter nefario operi incumberet ac familie sue, cur[a] eam adiuvare negligeret, tumida comminatione exprobraret, subito collapsa retrorsum, dicto citius exspiravit magnumque astantibus horrorem incussit. Moxque a familia plangente et ululante loculo imposita, per omnem civitatis ambitum cum lamentabili exequiarum celebratione circumferebatur. Cunctisque tam manifestum Dei iudicium pertimescentibus, universi in fide et religione christiana magis ac magis confirmabantur.

7. Progressus itaque apostolus Pomeranorum venit ad urbem magnam Iulin, ubi Odora fluvius preterfluens lacum[2] vaste longitudinis ac latitudinis facit illicque mare influit. Cives autem loci illius crudeles erant et impii. Unde et pius predicator, magno illuc capitis sui periculo ingressus, certam mortis exspectationem cum suis omnibus habebat. Mos autem est regionis illius, ut princeps terre in singulis castris propriam

a. circa *C.*

1. Luc. 10, 16. 2. das Haff.

sedem et mansionem habeat, in quam quicumque fugerit, tutum ab inimicis asylum possidet. Illuc ergo pius Otto ingressus, orationibus et lacrimis pro conversione gentis Pomeranice instabat; sed in cassum. Nam urbani, calice furoris Dei misere debriati, audito servorum Dei adventu, sequenti die primo diluculo super eos armata manu irruerunt et fustibus ac lapidibus impetentes expellere nitebantur; dicentes: in vanum eos ducis mansionem irrepsisse, quasi illic pacem habituri essent, cum subversores patrie ac legum antiquarum extranei ab hac pacis condicione deorum suorum edicto censerentur. Vix ergo interventu ac suffragio ducis post multimodas iniurias vivi evaserunt. Et extensis ante castrum tentoriis, septem diebus illic morabantur; cottidie per internuncios utriusque ducis, id est Polizlai et Wortizlai, requirentes a Iulinensibus, si fidei christiane iugum subire deliberassent. Sed illi, pravo sacerdotum suorum consilio seducti, nullatenus sane doctrine preconem recipere volebant, quin immo de finibus suis cum ignominia eum perturbantes ad Stetinenses ire conpulerunt. 1124

8. Accidit quoque in eodem loco, servum Dei gravem et suo nomini[a] indignam subire iacturam, que illi maiorem apud Deum retribucionis eterne pariebat gloriam. Nam rusticus quidam, filius perdicionis, in silvam ad ligna precidenda ierat. Rediensque cum plaustro lignis onusto, viro Dei occurrit in loco, ubi magna ceni[b] profunditas inerat; et nimia furoris[c] armatus vesania, instinctu possidentis eum sathane, arrepto validissimo ligno, caput servi Dei perfringere et cerebrum eius excutere nisus est. Sed Domino pium Ottonem ad multorum edificationem conservante, nefandus ille homicida sanctum eius verticem attingere non potuit; sed ingentem ei inter scapulas ictum dedit, ita ut pronus in cenum laberetur caputque illud, reverenda canicie honorandum, cum toto corpore luto fetidissimo turparetur. Sed et cooperator eius fidelis Hyltanus nomine, cum ei presidio esse voluit, et ipse gravem pro defensione veritatis in brachio ictum suscepit. Servus autem Christi e luto sub-

a. *sic codd.* b. sceni *C.* c. furore *C.*

1124 levatus gratias pro contumelia agebat, dicens: *Gloria tibi, Domine, quia, etsi amplius non erit, saltem unum pro amore tuo ictum accipere merui.*

Verum usque quaque non deseruit Deus[1] famulum suum, pro nomine eius tanta discriminis acerbitate laborantem; quin immo defensorem illi et adiutorem in oportunitatibus in tribulatione[2] illustrem virum nomine Nedamirum destinare dignatus est. Erat enim ipse Nedamirus diviciis et potencia inter suos opinatissimus, antea quidem in Saxonia baptizatus et occulte christianus. Hic omnem pio Ottoni exhibebat humanitatem et defensionem; et abeuntem magna devotionis reverentia prosecutus, tres naves non modicas victualium copia oneratas hilariter prebuit ac ducatum ei ad urbem Stetinensem usque in arcem ducis officiose satis exhibuit. Ipseque per noctem ad cives suos Iulinenses clam rediit. Apostolus itaque Pomeranorum, continuis novem ebdomadibus in urbe Stetinensi tuto in loco residens, diu multumque in opere Dei et verbo predicationis oportune importune laborabat. Tandemque, Dei preveniénte clementia, conversionem effere gentis obtinuit; hac videlicet occasione:

9. Domizlaus quidam, corpore et animo ac diviciarum copia sed et generis nobilitate inter Stetinenses eminentissimus, tanto ab omnibus honore et reverentia colebatur, ut nec ipse dux Pomeranie Wortizlaus sine consilio et assensu eius quicquam agere presumeret; sed ad illius nutum universa tam publica quam privata disponebantur negocia. Nam et[a] pars maxima urbis Stetinensis — que, principatum omnium Pomeranie civitatum obtinens, tres[b] montes suo ambitu inclusos habet — propinquis et affinibus Domizlai repleta erat; sed et in aliis circumiacentibus regionibus tantam propinquorum turbam habebat, ut non facile quisquam ei resistere posset. Sciens itaque pius Otto, utpote vir sagacissimus, quia, si hunc fidei

a. eximia urbs illa Stetin, que, tres montes suo ambitu inclusos habens, principatum — obtinet *E pro* et — habet. b. quatuor *C* (*sed cf. supra n.* a).

1. Cf. Ps. 118, 8. 2. Ps. 9, 10.

christiane cum propinquis suis subiceret, omnis plebs exemplo 1124
eius attraheretur, toto conamine rinocerotam hunc ad arandum in agro Domini loro predicationis alligare [1] contendit. Sed quia durus erat nec facile constringi poterat, primum filios eius absente patre fidei sacramentis iniciavit, matrem quoque cum filiis ovili Christi adiecit. Quo audito, Domizlaus primo quidem graviter indignatus, quod sine voluntate et assensu eius hec acta essent, velut alter Saulus persecutionis crudelissime auctor factus est; ita ut, minis et terroribus ac conviciis pium Ottonem aggressus, cum ignominia de finibus illis eliminare temptasset. Sed apostolo Pomeranorum genua ad Deum flectente et cum lacrimis orante, ut ubi habundavit iniquitas superhabundaret gratia [2], Domizlaus, timore simul et amore Dei tactus, tamquam et ei superna voce diceretur: *Domizlae, quid me persequeris?* [3] *olim quidem debui perdere te, sed Otto servus meus oravit pro te,* repente de lupo in agnum, hoc est de Saulo mutatus est in Paulum; et totus lacrimis infusus, pio Ottoni humili adgeniculatione prosternitur, indulgentiam ab eo et locum penitentie flagitans. A quo benigne susceptus et paterna benedictione consolatus, secreta confessione innotuit: se olim in Saxonia baptismi gratiam percepisse sed, astucia inimici tanta diviciarum mole in barbarica terra sibi accedente, fidem Christi inter ydolatras servare non potuisse. Ex eo igitur abdicato penitus omni gentilitatis errore, fidei, quam inpugnaverat, validissimus propugnator factus est, mirumque in modum plus correctus profuit, quam errans leserat. Statimque omnis familia eius cum gaudio nove regenerationis lavacro perfusa est, anime scilicet plus quam quingente; sed et propinqui eius et amici cum domesticis suis, exemplo eius provocati, fidem receperunt. Sicque factum est, ut, de die in diem crescente numero fidelium, tota civitas cum adiacente provincia, fugatis ydolatrie tenebris, splendore fidei illuminarentur. Mansit itaque illic pius predicator per instantem hiemem, baptismi gratiam confluentibus ad se populis tradens, ecclesias in locis oportunis construens;

1. Iob 39, 10. 2. Rom. 5, 20. 3. Act. ap. 9, 4.

1124 easque ministris ac sacerdotibus idoneis committens omnique ornatu ecclesiastico diligenter instituens.

10. Sed nequaquam silencio pretereundum, quomodo etiam miraculi attestatione Dominus fidelem suum operarium, viriliter pro se agonizantem, illustrare dignatus est, sicut ore prophetico predixerat: *Quicumque glorificaverit me, glorificabo eum*[1]. Matrone due, adhuc errore gentilitatis irretite, gravissima egritudinis molestia detinebantur; ita ut, omni membrorum officio destitute, morti iam proxime viderentur. Ad quas pius Otto accessit, verbum salutis, prout capere poterant, annunciavit; et sancta spe de misericordia Christi presumens, pollicitus est eis, si credere et baptizari vellent, non solum anime sed et corporis medelam et integerrimam sanitatem. Quod sine mora pollicentibus illis, servus Dei oratione facta manus capitibus[a] earum imposuit, signo crucis et benedictione eas communivit. Statimque fugatis doloribus, pristine sanitati sunt reddite; et a duplici morte, hoc est corporis et anime, per orationes sancti presulis absolute, unda salutari cum gaudio magno sunt regenerate. Multisque occasio salutis et conversionis fuere.

11. Iulinenses autem, qui dudum veritatis preconem a se repulerant, cum audissent Stetinenses fidem recepisse, nutu Dei mente compuncti, legatos honorabiles ad revocandum virum Dei miserunt. Quibus ille visis, zelo pietatis motus: *Quid venistis* inquit *ad me, hominem quem odistis et expulistis a vobis?* At illi humili satisfactione veniam petentes: *Nos* inquiunt *pater honorande, antiquam patrum et maiorum nostrorum legem sine consensu primatum, quos in hac Stetinensi nostra metropoli reveremur, infringere non presumpsimus. Sed postquam Deus tuus principes nostros sibi per te subegit, nos quoque, omni remota contradictione, monitis tuis obtemperare et doctrinam salutis excipere parati sumus.* Quo audito, antistes Domini positis genibus Deo gratias egit; profectusque cum eis et debita a Iulinensibus reverentia susceptus, veritatis viam errantibus aperuit et baptismi sacramento purificans adoptivum Deo po-

a. capiti *C.* 1. 1 Reg. 2, 30.

pulum congregavit. Computatus est autem numerus baptizatorum illo tempore viginti duo milia et centum quinquaginta sex homines, quos pater sanctus, pro ignorantia creatoris et cultu rei insensibilis comparatos iumentis insipientibus et similes[a] factos illis[1], ad rectum tramitem perduxit et rationabile Deo vivo obsequium exhibere[2] edocuit. Absque noticia etenim creatoris sui omnis homo pecus est. 1124

12. Opere precium est autem, ipsa etiam predicationis eius tempora[b] hic ob noticiam posterorum annotare, ne vel hoc curioso desit lectori. Non enim parvi pendendus est talis fervor amoris Christi et pene inaudita his temporibus mentis eius devotio; cum alii pontifices magis urbibus et castellis quam ecclesiis vel pauperum Christi domiciliis edificandis insistant, plusque[c] segni ocio torpere quam remotos barbarorum fines euangelizandi gracia adire satagant. Huic autem servo Dei beatissimo longe alia mens erat. Nunquam ille municionibus vel civitatibus extruendis operam dedit, dicens cum apostolo: *Non habemus hic manentem civitatem, sed futuram inquirimus*[3]. Porro basilicas Christo dicandas fideliumque cellas et hospitalia tanta devotione et liberalitate annuatim edificabat, ut cunctis pro hoc stupori esset et ammirationi. Et cum nimia hec divini cultus in Teutonicis partibus occupatio facile eum ab ardua huius peregrinationis angaria excusabilem reddere valeret, non tamen his contentus, latitudinem sancte caritatis, que in corde eius diffusa per Spiritum sanctum flagrabat, etiam ad remotissimam Pomeranorum gentem extendere curavit; ut illic populum adquisitionis et filios Dei per euangelium generaret, quibus cum Paulo gratulabundus dicere posset: *Que est nostra spes aut gaudium aut corona glorie? Nonne vos ante dominum Iesum Christum estis in adventu eius? Vos enim estis gloria nostra et gaudium*[4] *ac signaculum apostolatus mei*[5]. Cuius felicis-

a. similis *C.* b. tempore *C.* c. plusquam *C.*

1. Ps. 48, 13: „comparatus est iumentis insipientibus et similis factus est illis". 2. Rom. 12, 1. 3. Hebr. 13, 14. 4. 1 Thess. 2, 19. 5. 1 Corinth. 9, 2.

1124 simi apostolatus tempora ipsamque eius auctoritate canonica suffultam doctrinam scire volentibus evidenter explicabimus[1]:

„Anno dominice incarnationis millesimo centesimo vicesimo quarto, indictione secunda, Calixto papa secundo Romane sedi presidente, Otto, Dei gratia Babenbergensis ecclesie octavus episcopus, igne divini amoris succensus et predicti apostolici auctoritate assensuque roboratus, partes Pomeranorum paganorum cum quibusdam civitatibus terre Liuticie aggressus est, ut eos ab errore gentilitatis revocaret, et ad viam veritatis agnitionemque Christi filii Dei perduceret. Quibus Domino opitulante conversis et baptizatis, ecclesias construxit ac consecravit. Deinde iuxta sanctorum patrum instituta hec eos servare edocuit: scilicet ut sexta feria abstineant a carne et lacte more christianorum; dominica die vacent ab omni opere malo et ad ecclesiam divinum officium audituri veniant ibique orationibus studiosis insistant; solempnitates sanctorum cum vigiliis, secundum quod eis indicatum fuerit, omni diligentia observent; sacrosanctam quadragesimam ieiuniis vigiliis elemosinis et orationibus diligentissime observare studeant; infantes suos in sancto sabbato pasche et penthecostes cum candelis et cappa, que dicitur „vestis candida“[2], et patrinis comitantibus ad baptismum deferant; eosque, veste innocentie indutos, per singulos dies usque in diem octavum eiusdem sancti sabbati ad ecclesiam deferant et celebrationi divini officii interesse satagant. Hoc etiam districta redargutione prohibuit: ne filias suas necarent, nam hoc nephas maxime inter eos vigebat; ne etiam filios suos et filias ad baptismum teneant; sed sibi patrinos querant; patrinis etiam fidem et amiciciam ut carnalibus parentibus servent. Interdixit etiam: ne quis commatrem suam ducat in uxorem, neque propriam cognatam suam usque in sextam et septimam generationem; et unus

1. Hanc, quae sequitur, relationem iussu ipsius Ottonis episcopi conscriptam esse, Ekkehardus (Mon. Germ. SS. VI 263), qui eandem in chronicon indidit, testificatur his verbis: „questum, de commisso sibi talento lucratum, litteris annotare precepit“. 2. Rituale Romanum: De sacramento baptismi: „Alba vestis in modum pallioli, seu linteolum candidum infantis capiti imponendum“.

quisque contentus sit una uxore; ne sepeliant mortuos christianos 1124
inter paganos in silvis aut in campis, sed in cimiteriis sicut mos est omnium christianorum; ne fustes ad sepulchra eorum ponant; omnem ritum et pravitatem paganam abiciant; domos ydolorum non construant; phitonissas non adeant; sortilegi non sint; ne quid etiam inmundum comedant, non morticinum, non suffocatum, neque ydolotitum, neque sanguinem animalium; ne communicent paganis, ne cibum aut potum cum eis aut in vasculis eorum sumant; ne in his omnibus consuetudinem paganismi repetant. Iniunxit etiam eis: ut, dum sani sint, veniant ad sacerdotes ecclesie et confiteantur peccata sua; in infirmitate autem vocent ad se presbiteros ac, pura confessione expiati, corpus Domini accipiant. Instituit etiam: ut de periuriis, de adulteriis, de homicidiis et de ceteris criminalibus secundum canonica instituta penitentiam agant; et in omni christiana religione et observatione obedientes sint; et ut mulieres post partum ad ecclesiam veniant et benedictionem a sacerdote, ut mos est, accipiant".

13. Soli autem pontifices ydolorum vie Domini resistebant, et multas servo Dei tendentes insidias, occulte eum perimere nitebantur. Sed multitudine plebis cottidie ad fidem convolante, cum nullus sacrilegis et profanis sacerdotibus ad eum pateret accessus, confusi et reveriti a facie eius exemplo Zaroes et Arfaxat magorum[1], apostolos Christi Matheum Symonem et Iudam fugientium, longius extra regionem illam secesserunt. Et quia apertam famulo Dei persecutionem inferre non poterant, detractionibus et blasphemiis horribilibus eum lacerabant, et quocunque devenissent, invidiam ei ac inimicicias excitantes, maledicta et probra in eum congerebant. Pro quibus tamen ille Deo dignus antistes a Domino gratiam ampliorem consequebatur; quia, ut scriptum est: *Benedictio Domini super caput iusti*[2], ideo dedit illi hereditatem eternam in celis et invenit gratiam in conspectu omnis carnis.

Cum vero delubra et effigies ydolorum a pio Ottone de-

1. De his v. Acta S. Matthaei apostoli, Acta SS. Sept. T. VI p. 220 sq.
2. Prov. 10, 6.

1124 struerentur, profani sacerdotes auream imaginem Trigelawi, qui principaliter ab eis colebatur, furati, extra provinciam abduxerunt et cuidam vidue, apud villam modicam degenti, ubi nec spes ulla requirendi esset, ad custodiendum tradiderunt. Que, mercede ad hoc conducta, quasi pupillam oculi sui includens profanum illud custodiebat simulacrum; ita ut, trunco validissime arboris cavato, illic imaginem Trigelawi pallio obductam includeret et nec videndi ne dicam tangendi illud cuiquam copia esset. Solummodo foramen modicum, ubi sacrificium inferretur, in trunco patebat; nec quisquam domum illam nisi profanos sacrificiorum ritus agendi causa intrabat. Quod audiens, inclitus Pomeranorum apostolus multifaria intencione satagebat, quoquo modo illuc attingere; premetuens, quod et accidit, post abscessum suum rudibus adhuc et necdum in fide confirmatis plebibus simulacrum illud in ruinam futurum. Sed prudenter animadvertens, utpote vir omni sagacitate preditus: quia, si publicam illo profectionem indiceret, sacerdotes, audito eius adventu, imaginem Trigelawi rursum ad remociora occultando abducerent, sapienti usus consilio, quendam ex comitibus suis Hermannum nomine, barbare locutionis sciolum sensuque et ingenio satis acutum, latenter ad viduam illam destinare curavit. Cui etiam precepit, ut, assumpto habitu barbarico, ad sacrificandum Trigelawo se pergere fingeret. Hermannus itaque, pilleolum barbaricum et clamidem mercatus, post multa ardue vie pericula viduam illam tandem conveniens, asserebat: se, nuper de procelloso maris gurgite per invocationem dei sui Trigelawi erutum ideoque debitum ei pro salvatione sua sacrificium litare desiderantem, ductu eius illo mirabili ordine per ignotos vie tractus devenisse. At illa: *Si ab eo* inquit *missus es, ecce edes, in qua deus noster robore cavato inclusus detinetur. Ipsum quidem videre et tangere non poteris; sed ante truncum procidens, eminus foramen modicum, ubi quod vovisti sacrificium inferas, attende. Quod dum imposueris, reverentèr clauso ostio, egredere. Et si vite tue consultum esse volueris, cave, ne cuiquam hunc patefacias sermonem.* Qui alacer edem illam ingressus, dragmam ar-

genti in foramen iactavit, ut sonitu metalli sacrificasse putaretur. Sed concitus, quod iecerat, retraxit; et pro honore contumeliam Trigelawo, id est sputaculum ingens pro sacrificio, obtulit. Deinde curiosius attendens, si forte negocii, pro quo missus erat, exequendi facultas ulla suppeteret, animadvertit imaginem Trigelawi tanta cautela et firmitate trunco inpressam, ut nullo pacto eripi aut saltem loco moveri posset. Unde non mediocri tactus dolore, quidnam ageret estuabat; dicens intra se: *Heu, quod tantum vie pelagus sine fructu peragravi. Quid respondebo domino meo; vel quis me hic fuisse credet, cum vacuus rediero?* Et circumferens oculos, vidit sellam Trigelawi comminus parieti affixam; erat autem nimie antiquitatis et nullo iam pene usui apta. Statimque exiliens cum gaudio, infaustum munus parieti detrahit et abscondit. Primoque noctis conticinio egressus, omni festinatione dominum suum sociosque revisit; cuncta que egerat replicat, sellam etiam Trigelawi in testimonium fidei sue representat. Apostolus itaque Pomeranorum, habito cum suis consilio, sibi quidem et suis ab hac requisicione desistendum censuit, ne non tam zelo iusticie quam auri cupiditate hoc agere videretur. Collectis tamen et adunatis principibus ac natu maioribus, iusiurandum ab eis exegit: ut cultura Trigelawi penitus abdicaretur et, confracta imagine, aurum omne in redemptionem captivorum erogaretur. 1124

14. Sed dum fortem armatum[1], qui eatenus atrium suum Pomeraniam scilicet possederat, fortior Christus superveniens superasset, armisque eius per beatum presulem confractis, spolia distribuisset, non ferens ille violentam de sedibus suis exclusionem, tamquam leo rugiens vel modicam servo Dei inferre nisus est lesionem. Et aliud quod ageret Domino prohibente non inveniens, locum Babenbergensem maiori ex parte inopinato incendii discrimine absumpsit; ut, dum pastor eximius, peracta apud extraneos predicatione, sponsam suam cum gaudio reviseret, non per omnia integram sed aliquantulum hoc dampno conquassatam ac merore confectam inveniret. Nocte enim, qua

1. diabolum. Cf. Bibl. rer. Germ. II 634 n. 12.

1124 festivitas sancti Hermetis martiris agebatur — cuius precioso
Aug. 28 corpore locus ipse a primordio per fundatorem suum beatum Heinricum nobiliter est insignitus — idem lamentabile incendium occasione mulieris cuiusdam in partu laborantis sumpsit exordium. Quod statim circumcirca se impetu valido torquens, omnem locum extra civitatis ambitum tanta vastavit atrocitate, ut vix raruscule quorundam case evaderent. Ipsa vero civitas cum ecclesiis suis infra vel extra positis patrocinio beati Hermetis aliorumque advocatorum suorum illesa permansit. Ad nichilum itaque fraus et malicia versuti hostis est redacta; quoniam quidem et sponsa castissima Babenberg tetram calamitatis huius nubeculam, patre suo tamquam serenissimi solis iubare ad se reverso, facile recuperavit[a], et ipse[1] atrium suum, quod diu securus possederat, ultra tenere non potuit. Christo enim in Pomerania per apostolatum pii Ottonis regnante, inimici defecerunt framee in finem, et civitates eorum destructe sunt[2].

15. Plurimi autem Iulinensium pro negociatione sua trans mare abierant; qui, audita civium suorum conversione, spiritu Dei preveniente, emulatores eorum facti sunt. Et ad metropolim suam reversi, regi regum Christo colla submittunt, statimque a presbiteris, quos pius Otto illic constituerat, baptizati, civibus suis, dudum christianis legibus initiatis, pari devotione adunantur. Et mirum in modum fidelissimo precone veritatis in opere Dei laborante, ecclesia per totam regionem illam crescebat et confortabatur, Dominusque augebat cottidie, qui salvi fierent in id ipsum[3]. Apostolus itaque Pomeranorum duas illic ecclesias constituit: unam in civitate Iulin sub honore sanctorum Adelberti et Winezlai, qui magne apud barbaros opinionis erant, in loco, ubi profani demoniorum ritus agi solebant, ut, ubi spurca pridem commercia, Christi deinceps frequentarentur misteria; alteram extra civitatem in campo mire latitudinis et ame-

a. *sic CB.*

1. versutus hostis (diabolus). 2. Ps. 9, 7. 3. Act. apost. 2, 47: „Dominus autem augebat, qui salvi fierent quotidie in id ipsum“.

nitatis in veneratione beatissimi apostolorum principis edificavit, illicque sedem episcopalem statuit. 1124

16. Sed pio doctore, pro continuis animarum lucris moram illic faciente, devota gregis sui multitudo, non solum in Babenbergensi loco sed et in pluribus cenobiis et parrochiis collecta, incredibili sollicitudine et merore pro longiturna tanti pastoris absentia angebatur et, ut reportaret illum, modis omnibus instat. Unde crebra ad eum missa legatione preces precibus, vota votis congeminant. Sed et litteris, filialem testantibus amorem, pro reditu eius satagere non desinunt; quarum hic unam[1] inserere dignum videtur tam pro sui dulcedine quam etiam pro auctoris eius pie memorie Wignandi abbatis perpetua recordatione. Que in hunc se modum habent:

„Domino et patri karissimo pio Ottoni episcopo ac gentis Pomeranice apostolo Wignandus Tharissensis cenobii provisor indignus devotum in omnibus servicium et orationum spirituale debitum. Benedictus Deus, pater misericordiarum, pater luminum, qui, ex utero formans vos servum sibi[2], dedit[a] in lucem gentium, ut salus eius in extremis terre[3] per vos annunciaretur ac lumine fidei tenebrosa gentilium corda irradiarentur. Unde sancta mater ecclesia novo filiorum augmento digne letatur, dum per ministerium vestrum multa milia barbare nacionis sacro baptismate renascuntur et, abiecta ydolorum cultura, destructis delubris, reedificatis ecclesiis, verus Deus adoratur et colitur. Ergo post euangelium alienis annunciatum, post tanti ministerii opus consummatum, iam ad proprias oves revertenti pastori grex omnis letabundus occurrit, clerus cum populo, ac singulari gaudio monachorum processio patrem suum suscipit, concinens in iubilo cordis et voce exultationis: *Revertere, revertere, Sunamitis; revertere, revertere, ut intueamur te*[4]. Ego autem, horum omnium minimus sed fidei et dilectionis in- 1127 post Sept. 22

a. *om. C.*

1. Haec Wignandi epistola, ab Ebone ad annum 1124 perperam relata, scripta est anno 1127. Cf. Geschichte des deutschen Reiches unter Lothar dem Sachsen p. 60 n. 24, 61 n. 32. 2. Isai. 49, 5. 3. Isai. 49, 6. 4. Cant. 6, 12.

1127 tegritate nulli secundus, circa festum sancti Mauricii[1] in Saxo-
post Sept. 22 niam veni, sperans optatissimum adventum domini mei; ut primus susciperem, quem novissimus deduxi. Sed redeunte nuncio vestro, spe exspectationis mee frustratus, multum autem de certo reditu vestro letificatus, quod corporali presentia non potui, in spiritu humilitatis dominum meum primus salutare studui; dicens non sono tantum oris sed flagrantissimo etiam iubilo cordis:

Salve, magne pater! Dic, littera, dic reverenter,
Dic rogo versifice: *Inclite presul, ave!*
Expectate redi, populi spes, optio cleri,
Digne dator legis, certa medela gregis.

Nolumus ergo vos ignorare, pater sanctissime: quia, ex quo recessistis, semper imminebat nobis dies angustie et tribulationis. Tirannus enim ille Conradus[a][2], toto pene anno in castello Nurinbergensi[b] moratus, bona episcopatus sibi vicina devastavit; de redditibus vestris frumentum ex parte abstulit; censum sibi persolvi statuit; villicum de Rostal[c] bis captivatum omnibus rebus suis despoliavit; insuper urbem Babenbergensem callida machinatione, ut fertur, apprehendere studuit, sed Deo gratias iniquitas eius nequaquam prevaluit. Ego enim et Cunradus[d] custos, de dispensatione nobis credita solliciti, civitati presidia et custodias cum ceteris fidelibus vestris deputavimus; arietes in circuitu exstruximus; militibus, prout opus erat, stipendia erogavimus; reliqua omnia, que commisistis, diligenter procuravimus. Inter Hermannum et Fridericum maxima guerra habetur; insidie diverse altrinsecus tenduntur; rapine rapinis, incendia incendiis redduntur; inter que villa subiacens Lapidi-Botonis[3] cum ecclesia combusta est. Fridericus, quadam nocte municionem Nienstein[e] cum militibus suis clam ingressus, viriliter agere cepit; sed, qui in arce erant, missis iaculis et iactis

a. .C. *C*, Conradus *B*. b. Nurembergensi *C*, Nurinbergensi *B*. c. Rostal *C*, Rustal *B*. d. Conradus *B*. e. Nienstein *C*, Niestein *B*.

1. circiter Sept. 22. 2. regni aemulus; postea III rex. 3. Botenstein.

lapidibus unum de suis occiderunt, plures vulneraverunt. Sicque infecto negocio vix cum suis omnibus evasit. Preterea per totam provinciam multa mala grassantur; rapinis, incendiis omnia vastantur. Ergo tot malis tot miseriis finem facere sperantes adventum vestrum, clamamus singuli, clamamus omnes: *Veni domine veni; festina, ne tardaveris; adveni desiderabilis, quem exspectamus in tot tribulationum tenebris!* Reliquus rerum vestrarum status in Bawaria et Saxonia satis prospere agitur. De negocio autem mihi specialiter iniuncto[1] paternitatem vestram scire volo: quia cuprum ad septingentos et eo amplius centenarios comparavimus, ex quibus trecentos maxima difficultate usque Schmalchalten[a] perduximus. Et iam viribus exhausti, manum auxilii vestri ardenti desiderio prestolamus[b] ac exoptatissimum omni regno sanctitatis vestre reditum vix exspectamus".

1127 post Sept. 22

He sunt piissimi patris Wignandi littere calamo vere dilectionis scripte.

17. Hic est Wignandus, predicator suavissimus, quem pius Otto quasi auricularium[2] sibi fidelissimum eligens, in tanto amore et reverencia habebat, ut omnium secretorum suorum participem eum faceret et, custodia civitatis sibi specialiter delegata, etiam egregium opus, quod tunc inchoaverat, scilicet domum sancti Petri maioris ecclesie cum turribus ad arcenda ignium pericula cupreis operire laminis, eius potissimum magisterio committeret[3]. Nec inmerito.

Erat enim vir tocius prudentie et sagacitatis, quem videre et audire gloria fuit ordinis nostri, non solum spirituali gratia prestantissimus sed et corporis venustate et morum habitusque dulcedine omnibus amabilis. Cuius reverendam senectutem et caput ad similitudinem Christi candidum liceat nobis parumper dignis vocibus predicare. Nam cum pene centenariam ageret etatem et plurimum in opere Dei nocte dieque laboraret, oculi

a. Schmalkhalten *C*, Schmalchalten *B*. b. prestolamur *B*.

1. ecclesiae S. Petri Bambergensis cupro tegendae; v. cap. 17. 2. Cf. 2 Reg. 23, 23. 3. anno 1127. V. supra n. 1.

puro vigebant lumine; pedes firmo gressu veloces, auditus penetrabilis, dentes numero et firmitate durabant; vox canora, corpus solidum nec senio longinquo curvatum; cani cum rubore discrepabant, vires cum etate dissentiebant. Non memorie tenacitatem, ut in plerisque cernimus, antiquior senecta dissolvebat; non calidi[a] acumen ingenii frigidus sanguis obtundebat; non contractam rugis faciem arata frons asperabat; non denique tremula manus per curvos cere tramites errantem stilum ducebat. Future igitur resurrectionis virorem[b] in eo Dominus nobis ostendit; ut peccati quidem sciamus esse: quod ceteri adhuc iuvenes premoriuntur in carne; iustitie autem: quod hic adolescentiam in aliena etate metiebatur[c]. Et quamquam multis istam corporis sanitatem etiam peccatoribus evenire videamus, tamen hoc illi ad peccandum abutuntur, hic vero ad bene agendum. Siquidem, ab infantia divinis apud nos scripturis eruditus et in sancta conversatione probatus, cum prioratum hic strennue sub venerabili Wolframmo abbate administraret,
c. 1120 pius Otto violenter abreptum Tharisiensi eum cenobio prefecit. Quod multo tempore, id est amplius quam triginta annorum spacio, nobiliter gubernans et circumquaque celestis doctrine dulcedinem melliflua[d] predicatione spargens, cunctorum in Deum provocabat affectus. Totus enim quasi seraphin superni amoris facibus accensus, in solo redemptoris desiderio anhelabat; divine servitutis celebritatem flagrantissima devotione peragebat; secretorum celestium summa et capere prevaluit et annunciare, loquendo et alios accendebat et, quos verbo tangebat, ardere protinus in Dei amore faciebat. Sed et sacra missarum solempnia singulari affectu et compunctionis dulcedine agebat; ita ut et alios, in vinculo perfectionis quod est caritas sibi artius devinctos, tam viva voce quam et litteris, incomparabili suavitate plenis, ad hoc sacrificium ardentissimo summi ac veri sacerdotis desiderio celebrandum sepius accenderet. Nec mirum, quod, spiritualis huius cibi intimum saporem diu mul-

a. *corr. in* callidi *C.* b. virorum *C.* c. *manus posterior in C corr. in* mētiebatur. d. mellifluam *codd.*

tumque degustans, amplius esuriebat; nam et plus quam quadraginta annis sacerdocio functus est. O felix et omni dignus beatitudine, quem senectus honorabilis Christo servientem occupavit, quem extrema dies salvatori tanta devotione invenit militantem; qui non confundetur, cum loquetur inimicis suis in porta[1]; cui in introitu paradisi dicetur: *Serve bone et fidelis, intra in gaudium Domini tui*[2]*; accipe manna absconditum, accipe calculum candidum et in calculo nomen novum scriptum, quod nemo scit nisi qui accipit*[3]*; cerne desiderabilem Christi vultum,* c. 1120 —1151

Quem prius, absconsum nitidi sub tegmine panis,
Mistica verba canens, semper sacrare solebas.

Si quis autem de transitu eius audire voluerit, breviter accipiat. Totam etenim solemnitatem[a] paschalem quinquagesimam solita devotione in divinis exegit laudibus, psalmis et orationibus sacreque lectioni et predicationi vacabat. Et cum a discipulis suis nova eo loci menia struere rogaretur[b], ille, instabilem humane vite cursum diemque vocationis sedulo attendens, respondebat: *Cernitis me silicernium: velox est depositio tabernaculi mei*[4]*, paucitas dierum meorum finietur brevi*[5]*; ideoque expensas ad celeste edificium congregare desidero; flendo, elemosinas tribuendo, sacras hostias offerendo ceterisque spiritualibus exercitiis invigilando, adventum iudicis iam iamque ad ostium pulsantis operiri volo.* Appropinquante igitur diu prestolato remunerationis die, antiquus vinee Domini operarius dominica, qua canebatur *Vocem iocunditatis,* more suo festivus et alacer chorum ingressus, inusitato ordine *Alleluia, surrexit pastor bonus* ac deinde sequentiam: *Victime paschali* per semet ipsum imposuit[6]. Cunctos voce manu totiusque corporis motu ad psallendum devotius incitabat, tanquam, presentis vite me- 1151 Apr. 8 Mai. 13

a. solemnitatem *addidi.* b. rogaretur *scripsi pro* cogeretur *C.*

1. Ps. 126, 5. 2. Matth. 25, 21. 3. Apoc. 2, 17. 4. 2 Petr. 1, 14. 5. Iob 10, 20. 6. „inusitato ordine", propterea quod sequentia haec: „Victimae paschali" non dominica quinta post pascha („Vocem iucunditatis") sed ipso paschate cantari debet, v. Missale Romanum: Dominica resurrectionis.

1151 tam sibi iam adesse intelligens, diceret: *Omnis laus in fine ca-*
Mai. 13 *nitur.* Solebat enim sepius tante suavitatis et compunctionis cantum indifferenter psallere, quotiens id Spiritus sanctus cordi eius dictasset, cuius videlicet donum lege non constringitur. Finita autem divini celebritate officii, accersito fratre, cui dispensatio monasterii credita erat[1], dixit: *Hodie, ut audisti, karissime fili, dominice resurrectionis gloriam debitis laudum preconiis pro modulo nostro prosecuti sumus*[2]. *Tu ergo, quod te attinet, sedulus exequere, ministerium tuum imple; quia tam devotis Christi servitoribus affluentior hodie est impendenda caritas. Ipse ego, sicut precentor et instigator ad dulcisonum carmen fui, ita spiritualis convivii administrator esse volo.* Sicque ultimum cum grege suo pastor piissimus agens convivium, future ascensioni[3] solita precum et lacrimarum se devotione
Mai. 14. 15 preparabat. Diebus rogationum, id est secunda et[a] tercia
Mai. 16 feria, letaniis cum fratribus interfuit. Sed feria quarta, gravi nocturno tempore oppressus infirmitate, matutinali officio assurgere non potuit. Iam enim resolutionis tempus instabat; iam summus pater familias ad ostium servi vigilantissimi pulsabat[4], iam reverendo seni, qui diu in stadio laboriose huius vie indefessa devotione cucurrerat, bravium eterne dulcedinis dare[5] disponebat. Itaque ascitis fratribus infirmitatis sue gravedinem aperuit, canonicum coram se cursum decantari fecit, et mane in capellam suam ad audienda sacra missarum solempnia se deferri petiit. Exinde relatus, pacem omnibus dedit, cunctis
Mai. 16. 17 se paterno affectu commendavit; sicque egrotans biduo, omnes ad se confluentes pro virium suarum possibilitate verbo Dei
Mai. 18 edificabat. Et morbo ingravescente, feria sexta post ascensionem Domini, sumpto viatico, hora nona ex Egypto huius mundi ad veram repromissionis terram migravit. Testatique sunt, qui aderant: in exanimi eius corpore nec tenuem se deformitatis alicuius pallorem vidisse. Sed vultu decoro dormienti simillimus

a. *om. C.*

1. i. e. cellerario. 2. V. supra p. 67 n. 6. 3. festo ascensionis Domini (Mai. 17). 4. Luc. 12, 36. 5. Cf. 1 Cor. 9, 24.

apparebat, ita ut rubeus color faciei et totius corporis venustas 1151
primo obitum eius ambiguum faceret. Nec mirum, si mortis Mai. 18
acerbitas minime sibi locum in eo vendicabat, qui non ad mortem sed potius de morte ad vitam transibat[a]. Antea quidem frequentius gravi et longissima decubuerat egritudine, ut virtus spiritus in infirmitate carnis probaretur; sed cunctis pro vita et sanitate eius certatim supplicantibus, iam desperatum patrem amantissimum Dominus, quasi de ipso mortis limine revocatum, filiis merentibus et lugentibus incolumen sepius restituebat. Tunc autem, premissis ad Dominum pluribus gregis sui manipulis, et ipse pastor eximius, brevi tactus morbo, super nobilem hunc nobilior ipse ruit acervum. Qui, regem glorie in decore suo videre desiderans, cottidianis cum propheta suspiriis decantabat dicens: *Quam dilecta tabernacula tua, Domine virtutum; concupiscit et deficit anima mea in atria Domini*[1]. Sed hec hactenus. Nunc revertamur ad ordinem.

18. Igitur apostolus Pomeranorum, Otto pius, assiduis 1125
fratrum ac filiorum suorum precibus et legationibus contraire
non valens, cum apud Iulinenses hiemasset, circa purificationem c. Febr. 2
sancte Marie, accepta ab omnibus licentia, unicam sibi sponsam Babenbergensem ecclesiam desiderato reditu consolari disposuit. Quo audito, plebs neophita Pomeranorum, non mediocri merore perculsa, lacrimosis precibus vestigia pii doctoris ambire eumque apud se detinere conata est; sed in cassum. Ipse enim, graves in terra sua diversorum negociorum causas sibi imminere, respondit; sed et magnum anime sue periculum asserebat, si dum Christo nova de alienis gregibus lucra requirit, proprias oves sibique specialiter assignatas negligeret.

Moxque adunata sociorum et cooperatorum turba, cunctos, quibus fidei verbum disseminaverat, circuivit et in religione christiana tam monitis quam et precibus devotis confirmavit. Primum vero castellum Gamin, exin Dodinensem locum in honore sancte crucis consecratum adiit; ubi multos Pomeranorum, de insulis maris reversos, ubi timore Polizlai ducis occultati

a. transiebat *CB*. 1. Ps. 83, 2. 3.

1125 erant, baptizavit. Nam dux Polizlaus sicut erga Deum cultoresque Dei religione ac pietate insignis ita erga ydolatras et criminosos debiti rigoris asperitate fuit inplacabilis. Singulis quippe annis, collecto exercitu valido, terras paganorum devastare solebat, ut vel timore gladii iugo christiane fidei subigerentur. Quod ubi ministerio pii Ottonis factum est, arma in pacem[a] mutata sunt, cunctique de latibulis, ubi absconditi erant, accepta per beatum presulem securitate, prodeuntes, baptismi gratiam consecuti sunt. Hec igitur sancta occupatio predicatori veritatis moram redeundi fecit, eumque in Dodinensi loco aliquamdiu detinuit. Sed peractis omnibus, Belgroensem urbem[1] petiit, deinde Colubregam[2]. Illic ecclesiam in honore sancte Dei genitricis Marie, dudum a se inchoatam, perfecit et consecravit. Post hec visitatis omnibus ecclesiis Deoque intima lacrimarum profusione commendatis, auctus benedictione Domini, Pomeraniam egreditur.

Deinde prospero cursu Poloniam veniens, inedicibili gaudio ac reverentia velut angelus Dei a duce Polizlao omnique clero et populo suscipitur. Fit gaudium generale tocius plebis, tam de conversione Pomeranice gentis quam etiam de sospitate et reditu desiderantissimi patris Ottonis. Aliquamdiu ergo illic a Polizlao duce humanitatis gratia detentus, Bohemiam adiit similemque Ladizlao duci et omnibus suis de adventu suo leticiam prebuit. Deinde ad Claderunense cenobium veniens, fratribus unanimi devotione sibi occurrentibus solita humilitatis affectione se commendavit.

Mart. 24 Sicque omni festinatione fines terre sue ingressus, feria tercia maioris ebdomade Michelfeldensem locum adiit ibique
Mart. 26 cenam Domini debita veneratione, multo fidelium stipatus agmine, celebravit. Nam plures de clero et populo Babenbergensi, desiderantes angelicam eius presentiam, illic occurrerant et, quasi de morte redditum[b] pastorem piissimum suscipientes, omnipotenti Deo, qui per tot pericula salvum eum reduxit,

a. pace *C.* b. reditum *CB.*

1. Belgard. 2. Kolberg.

cum lacrimis gratias agebant. Igitur sacratissimo paschali 1125
sabbato diu viduatam sponsam suam amantissimus pater revisit, Mart. 28
locumque Türestatensem[a] ingressus, ibi reverendas sacre noctis vigilias more solempni peregit.

Mane primo resurrectionis dominice splendidior solito nobis Mart. 29
aurora refulsit, geminata nos excepit leticia: tam iocunditate paschalis festi quam etiam adventu pii Ottonis illustrata. Nam universo clero et populo coadunato multisque honorabilibus et reverendis aliorum patribus cenobiorum presentibus, novus nostri temporis apostolus, destructis apud barbaros portis mortis, victor rediens, ecclesiam suam cum triumpho nobili ingreditur et, cunctis pre gaudio flentibus, cum cantu paschali: *Advenisti desiderabilis* omni devocione spirituali suscipitur. Erat apud omnes gaudium lacrimis intime compunctionis permixtum, ut solet esse in caris mortuis resuscitatis; cunctorum voces inedicibili iubilationis suavitate *Alleluia* resonabant, strepitu quanto humane aures capere vix possent. Omnibus enim verisimile videbatur, acsi Christum a morte resurgentem susciperent; Deo laudes, Deo gratias, nullo tacente, unanimi psallentium affectu concrepabant. Omnes reverendam eius caniciem et angelicam faciem videre gestiebant; cuncti pedes eius, euangelio pacis consecratos, exosculari gaudebant. Quibus ille verbum Dei solita eructuans dulcedine, magnalia Christi et conversionem Pomeranice gentis narrabat et cunctorum affectus ad considerandam divine pietatis gratiam illo quo ipse ardebat caritatis igne accendebat.

Exinde incertam humane vite metam attendens, illudque de libro beati Iob assidua meditatione revolvens: *Nescio, quamdiu subsistam et si post modicum tollat me factor meus*[1], omnia, que dudum inchoaverat, cenobiorum et ecclesiarum septa quantocius consummare accelerabat. Sed et necessariis quibusque domicilia et hospitalia pauperum Christi ut bonus pater familias sufficienter accumulare satagebat, ne[b], si quid in his neglectum foret, de mercede sua subtractum postea doleret.

a. Tewerstatensem *B*. b. ut *C*. 1. Iob. 32, 22.

1125-1126 Sed pio presule in his[a] partibus toto conamine divinis operibus insudante, antiquus hostis, veneno invidie tabescens, tot animarum detrimenta sibi in Pomerania succrescere doluit; ideoque bono semini zizania superseminare studuit. Nam due precipue illic civitates Iulin et Stetin instinctu inimici apostasiam incurrerunt, abiectoque veri Dei cultu, priscis demoniorum ritibus se perdendos prostituerunt. Hoc autem quo ordine sit factum vel qualiter secundo pii Ottonis apostolatu per Dei gratiam mirifice sit recuperatum, tercius liber Domino annuente explicabit.

LIBER TERTIUS.

1. Cum infatigabilem domini ac patris nostri pii Ottonis episcopi affectum, quo gloriam et cultum Christi non solum in Teutonicis sed et in remotis barbarorum finibus euangelizando propagavit, assidua meditatione revolverem, nefas iudicavi: tam laudabilia eius gesta infructuoso tegi silencio. Unde, non presumptionis sed pocius intime caritatis spiritu ductus, de secundo eius apostolatu in Pomerania, sicut fidelis cooperator ipsius Udalricus presbiter Sancti Egidii michi[b] innotuit, scripto tradere curavi; nam de primo alias scriptum est. Legat ergo, qui voluerit; invitum et fastidientem nemo legere compellit.

Beatissimo patre nostro Ottone post primum gentis Pomeranice apostolatum ad sedem propriam feliciter reverso, due
1125-1126 ex nobilissimis civitatibus, id est Iulin et Stetin, invidia diaboli instigante, ad pristinas ydolatrie sordes rediere; hac videlicet occasione. Iulin, a Iulio Cesare condita et nominata, in qua etiam lancea ipsius columpne mire magnitudinis ob memoriam eius infixa servabatur, cuiusdam ydoli celebritatem in inicio estatis maximo concursu et tripudio agere solebat. Cumque, verbo fidei et baptismi lavacro urbe mundata, per beatum pontificem ydola maiora et minora, que in propatulo erant, ignibus conflagrari cepissent, quidam stultorum modicas ydolo-

a. *om. C.* b. *om. C.*

rum statuas, auro et argento decoratas, clam furati penes se absconderunt; nescientes, quale per hoc urbis sue operarentur excidium; sicut et infelix Acham, qui, Ierichuntina urbe subversa, auream regulam quinquaginta[a] siclorum cum pallio coccineo et ducentis argenti siclis furatus est, indeque gravem celestis ire vindictam et Iudaice plebis vidit ruinam[1]. Nam ad predictam ydoli celebritatem comprovincialibus[b] solito fervore concurrentibus ludosque et commessationes multiformi apparatu exhibentibus, ipsi dudum absconditas simulacrorum effigies populo inani leticia resoluto presentantes, eos ad antiquum paganizandi ritum impulerunt. Statimque per hoc divine correptionis plagam incurrerunt. Siquidem ludis et saltationibus paganico more omni populo occupato, subito ignis Dei cecidit e coelo super apostatricem civitatem; tantaque violencia tota urbs conflagrari cepit, ut nemo quippiam de rebus suis eripere valeret sed, animas tantum suas salvare cupientes, fuga pernici seviens incendium vix evaderent. Tandem vero urbe sua ignis atrocitate deleta, reversi invenerunt ecclesiam sancti Adelberti, per apostolum suum Ottonem illic in meditullio propter raritatem lapidum firmo lignorum tabulatu constructam, ex media parte flammarum vaporibus absumptam. Sed mirum in modum sanctuarium, quod viliori scemate id est harundineto contectum fuerat, subter habens pannum lineum oppansum propter vermiculos ab altari arcendos, omnino ab ignibus intactum remanserat. Quo ingenti viso miraculo, tota plebs in laudem Dei summa clamoris exultatione personabat; asserens, procul dubio verum hunc esse deum, qui in tanta ignis violentia, que etiam lapides comminuerat, harundinetum suo altari oppansum reservare potuerit illesum. Sicque advocatis sacerdotibus christianis, publicam egere penitentiam, et abiuratis penitus ydolis urbeque sua, prout poterant, reedificata, iugo Christi cervices suas alacri devotione submiserunt. Hoc modo divine correptionis plaga salutem in terra eorum est operata. 1125-1126

a. id est *C pro* quinquaginta. b. cum provincialibus *CB*.

1. Iosue 7, 21—26.

1125-1126 Stetin vero, amplissima civitas et maior Iulin, tres montes ambitu suo conclusos habebat. Quorum medius qui et alcior, summo paganorum deo Trigelawo dicatus, tricapitum habebat simulacrum, quod aurea cidari oculos et labia contegebat; asserentibus ydolorum sacerdotibus: ideo summum deum tria habere capita, quoniam tria procuraret regna, id est celi terre et inferni; et faciem cidari operire pro eo, quod peccata hominum, quasi non videns et tacens, dissimularet. Hac itaque potentissima civitate ad veri Dei agnicionem per beatum presulem adducta, delubra ydolorum flammis erant absumpta, dueque ecclesie, una in monte Trigelawi sub honore sancti Adelberti, alia extra civitatis menia in veneratione sancti Petri erant locate. Et ex hoc sacrificia, que copioso apparatu et diviciis sacerdotibus fanisque ydolorum exhibebantur, nunc ecclesie Christi vendicabant. Unde commoti sacerdotes et prioris pompe delicias cottidie sibi decrescere videntes occasionem querebant, ut populum ad ydolatriam questus sui gratia revocarent. Accidit ergo, mortalitatem magnam civitati supervenire. Et requisiti a plebe, sacerdotes dicebant: abiurationis ydolorum causa hoc eos incurrisse; omnesque subito morituros, nisi antiquos deos sacrificiis et muneribus solitis placare studerent. Ad hanc vocem statim conventus forenses aguntur; simulacra requiruntur; et in commune profanus sacrificiorum ritus ac celebritas repetitur; ecclesie Christi ex media parte destruuntur. Cumque ad sanctuarium plebs furibunda venisset, non ausa ulterius progredi, summum ydolorum pontificem sic tumultuoso strepitu alloquitur: *Ecce, quod nostrum erat, exsecuti sumus; tuum est istud caput et culmen Teutonici dei pro officio tuo aggredi et profanare.* Ille autem, arrepta securi cum alcius dextram librasset, subito diriguit et, resupinus corruens, clamore lamentabili dolorem suum protestatus est. Accurrens vulgus causam doloris requirit. At ille graviter ingemiscens: *Heu proh dolor* inquit *quante potentie, quante fortitudinis est Teutonicus deus; et quis resistet ei? Ecce ego, quia sacram eius edem contingere presumpsi, quomodo percussus sum!* Illis vero attonitis et quid agerent inquirentibus,

pontifex eorum: *Edificate* ait *hic domum dei vestri iuxta edem Teutonici dei; et colite eum pariter cum diis vestris, ne forte indignatus interitum huic loco quantocius inferat.* Qui precepto eius paruerunt. Et usque ad reditum piissimi apostoli sui Ottonis in hoc errore permanserunt. 1125-1126

2. Sed interim non destitit divine pietatis providentia, que semper conversionem errantium desiderat, paterna eos lenitate redarguere per quendam potentissimum de civibus suis Wirtschachum[a] nomine, mirabiliter ab hostium captivitate et maris periculo liberatum. Quod nullatenus silencio pretereundum est; maxime cum per, absentem licet, beatissimum Pomeranice gentis apostolum tam evidens miraculum Christus operari sit dignatus.

Siquidem orientalis est regio barbarorum Pomerania, habens ex latere provinciam Danorum, mari interiacente. Tantaque est maris latitudo, utramque dividens regionem, ut, qui in medio navigans serenissima die positus fuerit, vix provincias has ad instar parvissime nubis considerare valeat. Hic itaque civis Stetinensis, gloria et diviciis inter suos opinatissimus, frequenter in provinciam Danorum navigare et predam ex ea agere solebat; sicut et illi e contra in Pomeraniam crebras incursiones piraticas faciebant. Sed eo tempore, quo civitas sua apostasiam, ut prediximus, incurrerat, idem prepotens vir Wirtschachus[b] copioso sex navium apparatu Danos sibi infensos petebat et, non previsas incidens insidias, cum omnibus suis captus est. Sociisque crudeliter strangulatis, ipse solus carceri traditur, collo pectore manibus pedibusque gravi catenarum nexu, questus dumtaxat gratia, compeditus. In hac artissima reclusione positus singulisque momentis, quando ad mortis atrocissime supplicium traheretur, suspectus, piissimi apostoli sui memoriam revolvere cepit, a quo ipse dudum de sacro Christi fonte susceptus erat. Et salubri lacrimarum imbre perfusus, hanc supplicem Domino ex omnibus cordis medullis profudit orationem: *Domine Deus omnipotens, qui nos ad cognicionem nominis tui per os sancti*

a. Wirtiscum *E.* b. Wirtiscus *E.*

1125-1126 *patris nostri Ottonis episcopi venire tribuisti, miserere et succurre michi in hac tribulatione per eius beatissima merita, qui me, licet indignum, de sacro nove regenerationis lavacro suscepit; ut, si vera sunt omnia, que ex ore eius de tua inestimabili pietate audivi, nunc, in tam horrenda mortis imagine positus, experiar. Et tuo munere absolutus, deinceps ab hac piratica invasione desistam; tueque religioni debita devotione iugiter inhéream.* Hec cum dixisset, ex multa meroris et inedie defectione in sompnum resolutus est, continuoque dilectum apostolum suum Ottonem cernit pontificali infula redimitum astare et virga pastorali latera dormientis pulsare. Qui attonitus et pre gaudio lacrimans, hac flebili eum voce compellat: *O pater sancte, o serve Dei vivi, quis te sic inopinatum*[a] *his appulit horis?* At ille: *Propter te* inquit *veni; surge quantocius et sequere me.* Cui captivus: *Quomodo* ait *domine pater surgam, tantis catenarum nexibus undique irretitus?* Tum pater benignus, signo crucis edito, erexit eum; statimque vincula eius, celesti virtute dicto cicius soluta, ceciderunt in terram. Cui servus Domini: *Ecce* ait *absolvit te Christus, cui credidisti. Memento, ut, cum redieris in terram tuam, omnibus civibus tuis legationem meam perferas. Gravem quippe offensam Dei incurrerunt, pro eo quod, cultu eius neglecto, priscis ydolatrie sordibus se polluere veriti non sunt. Et nisi quantocius resipiscant, celestis ire vindictam aut hic aut in futuro seculo multipliciter incurrent.* His dictis, evanuit ab oculis eius. At ille concitus egrediens cursu rapidissimo venit ad mare. Sed quid ageret dubius, intra semet ipsum variis cogitationibus estuabat, dicens: *Ecce Deus per merita beatissimi patris mei Ottonis absolvit me; sed quomodo tanta maris spacia sine navi transibo?* Hec animo volvens, in tetre noctis silencio aspicit modicam coram se naviculam, litori sine vectore appulsam, in qua non nisi unus homo gnarus et excercitatus in his vehi posset. Quam sine cunctatione ingressus, pelago se committit; sola fide munitus et hec secum reputans: *Sacius duco in profundo maris, si sic necesse est, interire, quam*

a. opinatum *C.*

denuo cruentas hostium manus incidere, qui, si me, quod absit, in hoc litore comprehenderint, novis et inauditis cruciatibus laniatum crudeliter strangulabunt. Sed ascendente eo in naviculam, statim Dominus ventum validissimum misit in mare, qui eum sine mora ad litus Stetinensis civitatis sine remige perduxit. Et egressus ad terram, cum lacrimis Deo omnipotenti et beatissimo patri suo Ottoni debitas gratiarum actiones exsolvit. Maximoque civium suorum gaudio et admiratione susceptus, omnem iacture et ereptionis sue ordinem eis exposuit. Qui etiam in testimonium miraculi huius naviculam ipsam in porte urbis introitu suspenderunt. Sed malis incitati sacerdotibus, legationem pii doctoris sui spreverunt, in eodem errore durantes, quoad usque presul ipse denuo eos visitans ad viam veritatis revocaret. Quod quo ordine factum sit, subsequens narratio declarabit. 1125-1126

3. Igitur electus Dei pontifex, audiens, inimicum bono semini zizania superseminasse[1], non est passus, Stetinenses claudicare in duas partes[2]: Domino et ydolis serviendo. Sed petita benedictione a domno apostolico Honorio et serenissimo rege Lothario, barbarorum fines rursum adire disposuit, tam pro apostatis ad sinum ecclesie revocandis quam etiam pro alia gente Uznoim[3] dicta, que necdum nomen Christi audierat, iugo fidei subigenda. Preparatis itaque paterna provisione habundanter vie necessariis, pluribus etiam verbi ministris et cooperatoribus religione ac industria pollentibus adscitis, in cena Domini sacratissima, mox post confectionem crismatis et missarum solempnia devote peracta, ieiunus ac sandaliis sicut altari astiterat ornatus, elato crucis vexillo, iter predicationis arripuit, iuxta quod scriptum est: *Quam speciosi pedes euangelizantium pacem, euangelizantium bona*[4]. Omnibus ergo filiis suis amantissimum patrem cum lacrimis prosequentibus, et prospera ei supplici affectu inprecantibus, ipse, fide armatus et galea salutis munitus, civitatem inimici expugnare ac destruere aggressus est. 1127 Mart. 31

1. Cf. Matth. 13, 25. 2. Cf. 3 Reg. 18, 21. 3. habitatoribus insulae Usedom. 4. Rom. 10, 15.

1127 Mart. 31 Primamque mansionem habuit[a] in curia dominicali[b] Babenbergensis ecclesie, que Growze dicitur; ubi autenticum mandatum[1] cum suis more solempni celebravit. Sequenti vero die,
Apr. 1 post officii et sepulture Domini celebrationem inde digressus, ad
Apr. 2 urbem antiquam vocabulo Kirchberg divertit; ubi sabbatum sanc-
Apr. 3 tum pasche et ipsum dominice resurrectionis diem summa de-
Apr. 4 votione peregit. Feria secunda pasche monasterium, noviter
Apr. 5 a se constructum, Regenheresthorf[2] expeciit; quod et feria tercia pasche in honore sancti Iohannis baptiste debita cum veneratione dedicavit, multum se iterque suum beato Iohanni, intimo
Apr. 6–9 patrono suo, commendans. Post hec, tota paschali ebdomada in possessionibus ecclesie Schidingen[3] et Muchelen[c][4] pro necessariis vie sumptibus aggregandis occupatus, insignem illam Saxonie metropolim Magdeburg adiit, ubi a dilecto suo Noriperto archiepiscopo honorifice susceptus est.

Sed quia semper gloriam sequitur emulatio, idem archiepiscopus, cernens eum de tam longinqua regione ad officium predicationis supervenire, et pudore actus, quod ipse, in civitate gentium barbararum positus, nil tale aggredi presumpsisset, invidia stimulante, pium doctorem aliquamdiu retardare voluit. Sed ipse, fervens in spiritu, nullatenus a bono proposito revocari potuit. Itaque, petita ab eo benedictione, postera die Habelbergense episcopium peciit; quod tunc paganorum crebris incursionibus ita destructum erat, ut christiani nominis vix tenues in eo reliquie remanserint. Nam ipsa die adventus eius civitas, vexillis undique circumpositis[d], cuiusdam ydoli Geroviti nomine celebritatem agebat. Quod vir Domini ut advertit, cordetenus pro tali errore compunctus, urbis menia ingredi recusavit. Sed ante portam consistens, Wirikindum, eiusdem loci dominum, accersivit et, cur hanc ydolatriam exerceri pateretur,

a. *om. C.* b. *om. B.* c. Muͤchelim *C*, Muchelen *B.* d. circumposita *CB.*

1. i. e. ablutionem pedum, quae fit in coena Domini inter canendam antiphonam: „Mandatum novum do vobis“. V. Missale Romanum: Feria quinta in coena Domini. 2. Reinsdorf, a Querfordia ad meridiem. 3. Scheidungen inter Naumburgum et Querfordiam. 4. Mücheln, a Merseburgo inter occidentem et meridiem.

obiurgavit. Qui protestatus, plebem archiepiscopo suo Noriperto 1127
rebellem, eo quod duriori servitutis iugo eam subiugare temp- Apr.
taret, nullo modo cogi posse fatebatur, ut ab eo doctrine verbum reciperet; sed prius mortis occasum quam servitutis huiusmodi onus subire paratam esse. Idem vero Wirikindus supplicabat episcopo: ut eidem civitati errorem suum pandere non abnueret; dicens, monitis eius multo ardentius plebem quam archiepiscopi sui iussionibus obaudire. Qui stans in edito[a] ante portam civitatis, omni populo coadunato verbum salutis predicabat; et abdicationem huius sacrilege celebritatis facile apud eos obtinuit, protestantibus eis: etiam baptismi gratiam sub alio archiepiscopo se prompta voluntate suscepturos. Pius vero predicator eidem Wirikindo magnam[b] auri quantitatem et coniugi eius psalterium preciosum, solita usus benivolentia, tribuit; ibique diversa itineri necessaria cum triginta plaustris comparavit. Deinde a Wirigindo exquirere cepit, si ducatum sibi per regionem suam, sicut in Merseburgensi oppido coram gloriosissimo rege Lothario ei spoponderat, prebere paratus esset. Qui abnuens respondit: eum per terras hostium suorum paulo post transiturum, ideoque ducatum ei prebere non posse; ne forte satellites sui ab eisdem hostibus capti et iugulati interirent.

4. Tum pater amabilis, fortissima Dei manu super se in- Apr. Mai.
vocata, cepti itineris cursum aggressus est. Erat illic vastissima silva. Qua[c] diebus quinque transmissa, venit ad stagnum mire longitudinis; ubi homuncionem parve insidentem navicule contemplatus, copiosam ab eo piscium multitudinem comparavit. Sed ipse, mirum dictu[d], argento multo aliisque speciebus sibi propositis, nil pretii nisi tantum sal accipere consensit. Dicebat enim: septennio se panem non gustasse, sed piscibus tantum et aqua stagni illius vitam alere inopem. Siquidem, capta a duce Polonie eadem provincia, ipse cum uxore sua fugiens, securi et ascia sua assumpta, parvam in medio stagni ipsius planiciem invenit; ubi edificata domuncula secure habitabat, tantamque siccatorum piscium multitudinem estivo tempore congregabat, ut

a. *sub* in edito *puncta posita sunt in C.* b. magni *C.* c. qui *C.* d. dicto *C.*

1127 Apr. Mai. tota hieme superhabundaret. Quibus etiam condiendis non parvam salis quantitatem a bono predicatore coemit.

Erat etiam illic barbarorum natio, que Moriz vocabatur. Hec, audita beati presulis opinione, ultro se fidei sacramentis ab eo imbui expetebat. Sed ipse, ut vir prudens et sagacissimi ingenii, ad Noripertum archipresulem suum eos dirigebat; dicens: illicitum esse super alienum fundamentum edificare; se potius ad remotiores gentes edicto domni pape et litteris Wortizlai ducis Pomeranie evocatum. At illi, Magdeburgensem[a] pontificem se nolle sequi protestantes, quia gravissimo servitutis iugo eos opprimere niteretur, ei, tamquam Dei pio servo, cervicem cordis humiliter submittere et dictis eius per omnia obaudire pollicentur. Quorum devotionem intuens, benigne respondit: se quidem interim ad gentes sibi commissas tendere; sed post earum conversionem, si in hac voluntate persisterent, auctoritate et permissu domni pape atque consensu Noriperti archiepiscopi eos inpigre visitaturum.

5. Igitur veniens ad urbem Timinam[b][1], magnum illic belli apparatum hostilemque Luticensium incursionem reperit. Nam Luticenses, quorum civitas cum fano suo a gloriosissimo rege Lothario zelo iusticie nuper igni erat tradita, urbem Timinam vastare civesque eius captivare nitebantur. Sed ipsi, eis viriliter resistentes, Wortizlai ducis auxilium requirebant. Dux vero beato patri nostro, adventum suum illic prestolari, mandaverat; quem etiam per biduum non sine periculo capitis sui inter hostiles discursus exspectabat. Ipsa vero die adventus presulis eximii cives Timinenses ante portam conventus forenses agebant. Sed quia civitas in valle posita erat, ipso de montibus cum tam copioso triginta plaustrorum apparatu descendente, plebs omnis, tumultuoso hoc perterrita sonitu hostiumque cuneos super se arbitrata irruere, urbem quantocius ingredi seque ad resistendum preparare molitur. Appropinquante servo Dei, nichil armorum in circuitu eius sed potius vexillum crucis deprehen-

a. Megedeburgensem *C.* b. Timynan *C*, Tyminan *B.*

1. Demmin.

dunt; statimque pium Ottonem, fama apud eos celeberrima vulgatum, agnoscentes, alacri devotione occurrunt meniaque civitatis intrare deposcunt. Qui, renuens urbem ydolatrie sordibus pollutam ingredi, ante portam fixis tentoriis habitabat; interimque accersitos ad se primates plebis ad fidei christiane et lavacri salutaris gratiam mira predicationis dulcedine provocabat. Sed antiquus hostis, cernens illic dominica lucra suaque detrimenta succrescere, invidiam erga Dei famulum habitam celare non passus est; sed, inmisso quodam fallaci terrore, eum a finibus illis propellere nisus est. Sequenti etenim nocte dux Pomeranie in auxilium Timinensium cum duobus exercitibus, id est navali et equestri, supervenit. Et equester exercitus prior occurrere debuerat; sed ventus rapidissimo cursu navim inpellens celerius litori appulit. Equester vero exercitus, postea veniens sociamque turmam, quam se tarde secuturam sperabat, illic inveniens, suspicatus est, hostilem cuneum se incurrisse, eo quod tetra noctis ingruerit caligo; statimque clamor confusus et tumultus importabilis utrimque exoritur. Universus pii presulis comitatus, nimio terrore perculsus, ad fugam semet invicem cohortatur; affirmante domno Albwino[a] interprete viri Dei: paganorum Luticensium adesse catervam et iam cede miserabili ducis exercitum laniare. Doctor vero eximius eundem Albwinum religiosum presbiterum illuc celeriter pro investiganda rei veritate transmisit. Qui, flumini concitus se iniciens, eo quod natandi peritus esset, pacata iam omnia reperit, quia exercitus illi cives se tandem recognoverant[1]; et diabolico errore se preventos asserebant. Dux autem Wortizlaus, de adventu pii pastoris ultra quam credi potest gratulatus, mandat ei: sine mora in ulteriorem sibi ripam occurrere; dicens, divini esse miraculi, quod biduo ibi inter tam crebras hostium discursiones illesus permansit. Et re vera, nisi validissima Dei protectione tanquam scuto inexpugnabili obumbratus fuisset, cum omni suo comitatu nullo resistente interisset. Mox autem, ut terris dies est red-

1127 Apr. Mai.

a. Alwino *C hoc loco.*

1. exercitus illi duo cognoverant, se cives (concives) esse.

1127 Apr. Mai. ditus, dux cum exercitibus suis rebellium Luticensium terras invadens cuncta ferro et igni vastat. Ad vesperum vero magna preda onustus rediens, karissimum sibi patrem Ottonem debita cum reverentia Uznoim[1] perduxit; ubi oportunam manendi et predicandi quietem habebat.

Mai. 22 6. Statimque in festivitate penthecostes generale principum regni sui colloquium in eodem loco indixit. Ubi convenientibus Timinensis civitatis aliarumque urbium primoribus, sapienter eos ad suscipiendum christiane fidei iugum provocabat. Ipse enim in pucricia sua captivus erat in Teutonicas regiones abductus, atque in oppido Mersburgensi baptismi gratiam consecutus; sed inter paganos vivens, ritum christiane legis exequi non poterat. Ideoque gentem, cui preerat, fidei iugo subici ardenter desiderabat. Considentibus ergo principibus, dux ita exorsus est: *Cernitis dilectissimi, quomodo pater hic beatissimus, etiam canicie venerandus, pro salute vestra omnem gloriam et magnificentiam, quam apud suos habebat, reliquerit. Et cum periculo capitis sui longinquas*[a] *sibique ignotas adiit regiones; nec propriis sumptibus nec canis suis pro Dei amore parcens, sed in morte animam suam ponens, ut vos a morte ad vitam revocaret, arduam difficilemque nimis hanc peregrinationem subire non dubitavit. Antea quidem multi verbum Dei his partibus annunciantes venerunt, quos instinctu sathane occidistis. E quibus etiam unum nuper cruci fixistis; sed ossa eius capellani domini mei episcopi digna reverentia colligentes honorifice tradiderunt sepulture. Hunc autem reverentissimum dominum meum episcopum, fama celeberrima ubique vulgatum, non sic tractare debetis nec potestis. Quia missus est pape et dilectus domini nostri Lotharii regis invictissimi. Nam et ipse Romani imperii princeps et cuncti primates, loco patris eum venerantes, consiliis eius obaudire per omnia satagunt. Unde sciatis procul dubio, quia, si quicquam molestie aut controversie ei a vobis irrogari dominus rex audierit, sine mora cum exercitu superveniens, usque ad internicionem delebit vos*

a. longinquam *C.* 1. Usedom.

et terram vestram. Non est meum, ad hanc vos religionem co- 1127
gere; quia, ut ex ore domini mei episcopi audivi, non vult Deus Mai. 22
coacta servicia sed voluntaria. Quapropter, unanimi consilio inter vos secreto convenientes, salutis vestre causam agite et, quali devotione hunc reverentissimum Dei servum vestrumque apostolum suscipiatis, in commune decernite. His auditis, principes et natu maiores, oportunum huic cólloquio locum petentes, diu multumque ancipiti sententia nutabundi[a] oberrabant, precipue sacerdotibus ydolorum questus sui gratia contradicentibus. Sed pars sanioris consilii affirmabat: infinite nimis esse insipientie — cum omnes circumiacentium nationum provincie totusque Romanus orbis christiane fidei iugum subierit — se velut abortivos gremio sancte matris ecclesie abalienari; meritoque diligendum christianorum Deum, qui per tot annorum curricula eos sibi rebelles pertulerit, pacienter exspectans conversionem eorum; nimisque verendum, si amplius iugum eius detrectaverint, celestis ire importabilem sese vindictam incurrere. Tandem, divina preveniente clementia, unanimiter cultum ydolorum abdicarunt et, fidei iugo colla submittentes, baptismi gratiam flagitare ceperunt. Quo audito, pastor piissimus flens pre gaudio positisque genibus intimas Deo gratiarum actiones exsolvit.

7. Mox igitur in eadem civitate baptizatis principibus uni- post Mai. 22
versis, binos et binos e presbiteris sibi adherentibus ad alias urbes ante faciem suam premisit, ut populo conversionem principum suumque adventum denuntiarent. Quorum duo, id est Udalricus religiosus presbiter Sancti Egidii et supra dictus Albwinus, interpres viri Dei, opulentissimam civitatem Hologost[1] dictam adierunt. Ubi a matre familias, uxore scilicet prefecti urbis, honorifice suscepti sunt; ita ut pedes eorum summa humilitatis devocione lavaret statimque, mensa apposita, copiosissimis eos dapibus reficeret; mirantibus eis et admodum stupentibus, quod talem in regno diaboli humilitatis et hospitalitatis gratiam invenissent. Tandem finita refectione, domnus Albwinus matrem familias secrecius alloquens, indicavit ei causam

a. mutabundi *C.* 1. Wolgast.

1127 post Mai. 22 adventus sui, et qualiter ad colloquium Uznoim habitum cuncti principes, abdicatis ydolatrie sordibus, Christi gratiam induerint. Hec illa audiens adeo expavit, ut, terre procumbens, diu semianimis remanserit. Quam aqua refocillatam domnus Albwinus requirere cepit: cur Dei gratiam adeo exhorruisset, cum magis letari debuerit, quod Deus visitavit plebem suam, mittendo ei tam idoneum verbi ministrum. At illa: *Non pro hoc* ait *obstupui; sed magis pro nece vestra iam iamque imminenti contremuit cor meum. Nam magistratus civitatis huius cum omni plebe dispositum habet, ut, si uspiam apparueritis, sine retractatione*[a] *occidamini. Et hec domus mea, semper quieta et pacifica, omnibus peregrinis supervenientibus hospitalis fuit, nunc vero sanguine vestro contaminanda erit. Re vera namque, si aliquis magistratuum introitum vestrum huc deprehendit, hac hora domus mea obsidione vallabitur; et ego infelix, nisi vos tradidero, igni cum omnibus meis concremabor. Ascendite ergo in superiora domus mee ibique latitate. Et ego ministros meos cum exuviis vestris atque caballis ad remociores villas meas dirigam; ut, si venerint inquisitores, libere vos excusare possim, cum nec indumenta vestra nec caballi apud me deprehendantur.* Illi vero, pie eius provisioni gratias agentes, fecerunt ut docti erant. Statimque ministris caballos eorum et vestes abducentibus, post modicum[b] plebs furibunda irrupit; omniaque scrutantes, peregrinos illic ingressos violenter ad mortem expetebant. Quibus mater familias: *Fateor;* ait *domum meam ingressi sunt*[1]; *et sufficienter refecti velocius abierunt. Et ego, qui vel unde essent aut quo tenderent, explarare non potui. Sequimini autem; et forsitan comprehendetis eos*[2]. Illi vero: *Si* inquiunt[c] *abierunt, vanum est eos insequi; sed viam suam pergant; et si denuo hic apparuerint, morti se procul dubio involvendos sciant.* Et sic inquisicio eorum Dei nutu cassata est; servique Dei Udalricus et Albwinus in solario[3] matrone illius, velut alterius Raab, absconditi latuerunt.

a. retractione *C.* b. modūcū *C.* c. inquit *C.*

1. Iosue 2, 4. 2. Iosue 2, 5. 3. Iosue 2, 6.

8. Causa autem huius inquisitionis et tumultus sacerdos quidam ydolorum fuit. Qui, audita nove predicationis opinione, ad callida argumenta conversus, cuiusdam fani clamide et reliquis indutus exuviis, urbem clam egreditur[a] vicinamque petens silvam pretereuntem quendam rusticum insolito occursu perterruit. Qui, videns eum vestibus ydoli amictum, suspicatus, deum suum principalem sibi apparuisse, pre stupore exanimis in faciem corruit, eumque talia dicentem audivit: *Ego sum deus tuus, quem colis. Ne paveas; sed surge quantocius, urbemque ingrediens, legationem meam magistratibus omnique populo insinua; ut, si discipuli seductoris illius, qui cum duce Wortizlao apud Uznoim moratur, illic apparuerint, sine dilatione morti acerbissime tradantur. Alioquin civitas cum habitatoribus suis peribit.* Quod cum rusticus ille summa festinatione civibus denuntiasset, illi, unanimiter adunati, mandatum dei sui peragere conabantur. Sed, ut prediximus, divina providentia servos suos abscondit; donec sequenti die pius Otto episcopus, cum duce superveniens, eos a latibulis produxit. Sed nec in ipsa die adventus episcopi temptatio, per invidiam diaboli servis Dei inmissa, defuit. Advesperascente namque die, quidam ex comitibus domini episcopi, fanum in eadem urbe situm considerare volentes, minus caute pergebant. Quod cernentes aliqui de civibus, suspicati sunt, fanum ipsum igni eos tradere velle; et congregati horrisono armorum strepitu eis occurrere gestiebant. Tum religiosus presbiter Udalricus ad socios conversus ait: *Non sine causa congregantur isti; sed sciatis, eos re vera ad interitum nostrum festinare.* Quo audito socii, retrogradum iter secuti, fuge presidia petunt. Clericus autem Dietricus nomine, qui iam, precedens eos, portis delubri ipsius appropinquaverat, nesciens quo diverteret, audacter fanum ipsum irrupit; et videns aureum clipeum parieti affixum, Gerovito qui deus milicie eorum fuit consecratum — quem contingere apud eos illicitum erat — arrepto eodem clipeo, obviam eis processit. Illi autem, utpote viri stulte rusticitatis, suspicati, deum suum Gerovitum sibi oc-

1127 post Mai. 22

a. ingreditur *C.*

1127 post Mai. 22 currere, obstupefacti abierunt retrorsum et ceciderunt in terram. Dietricus autem, videns amentiam eorum, proiecto clipeo, aufugit; benedicens Deum, qui de manibus eorum liberare dignatus est fideles suos.

9. Apostolus itaque Pomeranorum, totam instantem ebdomadam in eadem civitate verbum fidei disseminans, baptismi gratiam tradens, Iohannem religiosum presbiterum eis prefecit. Sicque aliam urbem Chozegowam[1] expetiit, in qua magni decoris et miri artificii fana erant, que cives eiusdem loci trecentis exstruxerant talentis. Sed et beato patri nostro maximam pecunie quantitatem offerebant, ne ea deleret, sed pro ornatu loci integra et inconvulsa reservaret. Quod vir Domini penitus abdicavit, seque nullo pacto sacrilegas edes reservare affirmabat; dicens: post discessum suum materiam apostasie causamque ruine infirmis exinde generari; seque huius delicti reatu nolle apud Deum obligari.

Magnam vero predicationi sue auctoritatem dabat, quia — cum Dominus ordinasset his, qui euangelium annunciant, de euangelio vivere[2] — ipse iuxta apostolum non est usus hac potestate. Quin immo propriis se comitesque suos transigebat sumptibus. Quos statuto tempore ex villis episcopii per fideles nuntios sibi deferri, paterna provisione sollerter disposuerat; omnem derogandi occasionem invidis auferre satagens; ne forte reputarent, eum causa inopie tam remotas adisse regiones; quasi, in terra sua ingruente rerum victualium penuria, in hec opulentissima regna secedens, sub pretextu euangelizandi vite sustentacula argumentose requireret. Quod prudenter animadvertens vir sagacissimi ingenii, numquam ab eis, quibus spiritualia seminabat, carnalia metere volebat; sed nec loco muneris quicquam ab eis percipere consensit. Si vero a primoribus, sibi fidelissima familiaritate adherentibus, quicquam voluntarie offerretur et, ut id susciperet, multa precum instantia constringeretur, ipse, de suis preciosa quelibet eis honorabiliter offerens, maiora dabat quam accepisset; exemplo Salomonis, qui regine

1. Gützkow. 2. 1 Corinth. 9, 14.

Saba[a], diversas munerum species offerenti, multo plura dedit, 1127
quam ab ea consecutus fuisset[1]. Unde etiam pater hic beatus libentissime ab omnibus audiebatur; quia cernebant: eum, tantis redundantem mundialium rerum copiis, pro sola Christi dilectione, non lucri alicuius gratia, officium predicationis arripuisse.

10. Eo igitur tempore, quo fana hec mirandi operis in urbe Chozegowa destruebat, legati honorabiles marchionis Adalberti, statum eius curiose investigantes, sed et nuncii de villis suis Mücheln[b] et Scidingen, iuxta condictum oportuna ei subsidia deferentes, supervenere. Et videntes, gratiam Dei ecclesiamque illic crescere et confortari, gaudio magno et consolatione sancti Spiritus replebantur. Et re vera iocundum erat spectaculum, cum simulacra mire magnitudinis et sculptoria[c] arte incredibili pulchritudine celata, que multa boum paria vix movere poterant, abscisis manibus et pedibus, effossis oculis ac truncatis naribus, per descensum[d] cuiusdam pontis igni cremanda trahebantur; astantibus ydolorum fautoribus et magno eiulatu, ut diis suis succurreretur ac iniqui patrie subversores per pontem demergerentur, acclamantibus; aliis vero sanioris consilii e contra protestantibus: quia, si dii essent, semet ipsos defendere possent, sed cum ipsi taceant nec de loco nisi tracti moveantur, omni sensu ac vitali spiritu penitus carere probentur. Sacerdotes vero ydolorum seditionem conflare moliebantur questus sui gratia. Nam, ut in Daniele propheta[2] legimus, cottidie fercula et pocula diversi generis copioso apparatu simulacris illis vasta mole prominentibus exhibebantur; que omnia sacerdotes cum amicis suis, clanculo ingressi, absumebant et a diis commesta asserebant.

11. Sed non pretereundum videtur, quid miraculi in destructione fanorum ipsorum apparuerit. Subito enim, astante populi frequentia, insolite magnitudinis musce, que nunquam in terra illa vise sunt, magno impetu ex delubris ydolorum proruperunt, et tanta densitate omnem civitatis ambitum operiebant,

a. Sabba *C.* b. Mücheln̄ *C.* c. scultoria *CB.* d. decensum *C.*

1. 2 Paral. 9, 12. 2. V. Dan. 14, 12.

1127 ut pene lucem diei tetra caligine obducere viderentur; sed et oculos et labia universorum nimia importunitate vexantes, non parvum horrorem aspicientibus ingerebant. Sed cum violentis manuum percussionibus abigerentur, nichilominus tamen diucius insistebant; donec fidelibus laudes Dei concrepantibus crucisque vexillum circumferentibus, invisum monstrum, portis apertis evolans, terram barbarorum qui Ruٰtheni[1] dicuntur pernici velocitate peciit. Unde cunctorum sapientum iudicio definitum est, non aliud hoc portenti genus nisi demonum expulsionem presagare, [quorum[a] princeps erat Beelzebup[2], id est vir muscarum]; qui, christiani nominis choruscantem per novos doctores gratiam non ferentes, negata sibi in his regionibus mansione, Ruٰthenos, adhuc paganico errrore irretitos, adiere.

12. Pius itaque predicator, destructis ydolorum fanis et populo sacre regenerationis lavacro in sinum matris ecclesie congregato, novam Christo edificare cepit basilicam. Ad cuius dedicationem cum loci eiusdem princeps Mizlaus nomine venisset, qui dudum cum aliis primoribus ad curiale colloquium in penthecoste Uznoim habitum baptismatis gratiam perceperat, his eum beatus pontifex verbis per interpretem suum Adalbertum, postea episcopum, allocutus est: *Fili karissime, quem ego Christo domino per euangelium genui, dedicatio hec exterior interiorem tui cordis dedicationem futuram significat. Tu enim es templum Dei, ubi Christus per fidem inhabitare dignatur*[3]*; et si domum cordis tui sic ornare volueris, ut Deo, qui inspector eius est, mansio illa placeat, cum gaudio spirituali hanc exteriorem peragere potero dedicationem.* Qui, compunctus his beati patris et apostoli sui verbis, flebili voce respondit: *Quid me, pater sancte, vis agere, ut Deus domum pectoris mei visitare dignetur?* At ille: *Hoc est* ait *quod moneo: ut secreta conscientie tue scruteris et, si cui aliquid per violentiam rapuisti, digne restituas; si quos causa pecunie captivasti, pro honore Dei absolvas.* Tum ille: *Nemini* inquit *violentiam exhibui; sed cap-*

a. quorum — muscarum *add. E.*

1. incolae Rugiae insulae. 2. Cf. Matth. 12, 24. 3. 2 Cor. 6, 16.

tivos multos penes me habeo graviter michi obnoxios. Cui vir 1127
Domini: *Require* ait *si qui inter eos sint christiani.* Et cum requisisset, invenit plures ex Danorum regione christianos; quos statim beato patri nostro omni debito absolutos obtulit. Ad quod servus Dei gratulatus: *Quia* ait *cepisti, perfice gratum Domino sacrificium, ut paganos etiam captivitate depressos, quo facilius iugo fidei colla submittant, absolvas.* Et ille: *Multorum* inquit *criminum rei sunt isti et dampna michi non ferenda intulerunt. Sed ne dedicationis huius gaudia quolibet merore obnubilentur, iuxta verbum tuum, pater amantissime, absolvantur.* His auditis, doctor piissimus cum lacrimis gratias agens: *Nunc* ait *acceptabilis erit Deo hec dedicatio, quia hospicium cordis tui hoc pietatis opere ad inhabitandum Domino dedicasti.* Et hec dicens solempnia dedicationis ecclesie exorsus est.

Nutu autem Dei ex inproviso cineres[1] defuerunt; et iurantibus ministris, pridie[a] se eos in circuitu altaris collocasse, mirum in modum nec signum excussionis[2] uspiam inveniri potuit. Tunc religiosus presbiter Uodalricus, spiritu Dei actus, ad subterraneum quoddam habitaculum pro cineribus colligendis velocius abiit. Cuius introitu audito, captivus illic latitans vocem cum gemitu emisit et[b] manum de cavea protraxit. Obstupefactus servus Dei Udalricus accessit videre, quidnam hoc esset; viditque iuvenem miserabiliter[c] collo pectore ac pedibus ferro inclusum. Et accersito interprete, hec ab eo audivit: *Serve Dei, miserere mei; et mitte manum tuam, ut educas me de gravissimo huius captivitatis iugo. Ego enim sum filius nobilissimi Danorum principis; et dux Mizlaus pro quingentis marcis, a patre meo sibi dandis, hic me inclusum retinet.* Quo audito,

a. pridie *scripsi pro* pridem. *Cf. n. 2 et infra:* cineres hesterna die hic repositi. b. *om. C.* c. mirabiliter *CE.*

1. V. Pontificale Romanum; De ecclesiae dedicatione: „Interim unus ex ministris spargit cinerem per pavimentum ecclesiae in modum crucis“ cet. .... „Tum pontifex accipit sal et miscet cineri —; Deinde accipiens pugillum de mistura salis et cinerum — ter immittit in aquam —; Deinde mittit — vinum in aquam ipsam“ cet. 2. ex vase. Pridie enim dedicationis „parantur in ecclesia, quae ad dedicationem sunt necessaria“, in his „vas cum cineribus“. V. Pontificale Romanum l. l.

1127 Uodalricus concito gradu ad episcopum rediit; et secreto eum conveniens: *Non sine causa* inquit *hoc inpedimentum dedicationi nostre accidit; quia nutu Dei ego in reclusione gravissima filium principis Danorum inveni, dum pro cineribus colligendis abissem; et non poterit dedicatio rata esse, nisi hic cum reliquis absolvatur.* Cui episcopus: *Iam* ait *tanta prestitit nobis, quod non presumo eum amplius interpellare; quoniam re vera nec in Teutonicis regionibus quisquam principum hoc facile ageret. Sed si vultis, secreto eum per vos convenite; et forsitan acquiescet vobis, licet grave sit negocium.* Uodalricus itaque, assumpto interprete suo Adalberto, de turba eduxit Mizlaum principem; et primum pacis Christi verbo eum[a] salutans, requirit: si omnes captivi eius relaxati essent. Quo dicente: *Etiam,* Adalbertus interpres: *Cur fallere conaris Christum, qui falli non potest? cur apostolum eius negando et dissimulando contristas? Ecce inpedimentum dedicationi huic tua dissimulatione fecisti. Siquidem cineres, hesterna die hic repositi, nutu divino hodie disparuerunt. Et dum karissimus domini mei capellanus Uodalricus, non casu sed Deo sic disponente, ad requirendos cineres abisset, invenit captivum tuum, quem Deo, cui omnia patent, occultare voluisti.* His auditis, obstupefactus princeps: *Hic* ait *captivus singulariter michi pre omnibus aliis obnoxius est; ideoque suppliciter peto, ne causa eius manifestetur; sed magis in subterraneo habitaculo, ut dignus est, reservetur.* Cui servus Dei Uodalricus: *Absit* inquit *ut tanta pietatis opera, que Deo exhibuisti, ita ut ipsi etiam domino meo episcopo admirationi sis et honori, hac una crudelitate pereant. Sed re vera scias, quia sacratissime dedicationis huius gaudia nullatenus consummari poterunt, nisi, et hunc cum ceteris absolvens, gratum Domino sacrificium obtuleris.* Et ille: *Quid ergo fiet* ait *de quingentis argenti talentis, a patre ipsius pro incomparabili dampno michi illato exsolvendis?* Ad quod famulus Dei: *Non* inquit *tanta super hoc affligaris molestia; habet Dominus, unde tibi in centuplum hec restituat.* Tunc demum

a. *om. C.*

Mizlaus princeps, Dei preveniente gratia compunctus, totus lacrimis est perfusus et gravi suspirio frendens in semet ipso: 1127 *Deum* ait *testem invoco: quod, etsi corpus meum pro nomine eius martirio consecrarem, non amplius quid nec animo meo gravius agere possem, quam quod hunc tanto michi obnoxium debito, quem nullo pacto relaxari decreveram, nunc animo meo violenter reluctans, pro honore Dei omnipotentis et amore domini mei episcopi absolvo.* Statimque missis militibus suis, de ergastulo tenebroso eum produxit et sic cathenis undique astrictum manibus suis altari consecrando superponens, holocaustum in odorem suavitatis obtulit Domino. Et mox vincula eius solvi mandavit, cunctis qui aderant pre gaudio flentibus Deumque pro tanta eius devocione benedicentibus. Tunc demum venerabilis pontifex Christi solempnia dedicationis ecclesie letiori, quam ceperat, et diligentiori exsecutione adimplevit.

13. Sed hec gaudia antiquus nostri generis inimicus non equis aspiciens oculis, utpote cui innumera captivitatis vasa[1] illic per beatum presulem erant erepta, omnibus modis hec leta christiane sationis semina zizaniis seditionum et externorum incursu bellorum turbare molitus est. Dux enim Poloniorum nomine Polizlaus, ante adventum patris nostri Ottonis graviter a gente Pomeranorum offensus, expeditionem suam illo cum manu valida indixit. Quo nuncio gens illa, noviter fidei sacramentis iniciata, non mediocriter est perterrita. Et primates natuque maiores, unanimiter ad apostolum suum velut tutissimum confugientes asylum, eius magnopere flagitabant consilium, dicentes: *Tu, domine pater, nobis christiane fidei iugum subeuntibus libertatem firmissimamque pacem in verbo Dei promisisti. Et ecce fratres nostri Polonienses inter ipsa fidei primordia, rupto pacis federe, bellum nobis indicunt populumque, nuper baptismi lavacro mundatum, humani sanguinis effusione iterum polluere conantur. Sed absit, ut te presente ecclesia Christi hic collecta dispergatur, cum pax in ingressu tuo in*

1. Marc. 3, 27. Cf. Bibl. rer. Germ. T. II 634 n. 13.

1127 *istam intraverit provinciam.* Quibus auditis, pater piissimus, lacrimas ab oculis distillans: *Nolite* ait *timere. Potens est Deus meus, cui credidistis ad introitum humilitatis mee, causas belli huius precidere pacemque desideratam novo ovili suo restituere. En ego ipse animam meam pro vobis morti dare paratus sum; vos tantum religioni, quam didicistis, operam date*[a]. *Ego cum comitibus meis ducem Poloniorum adeam eumque ab intentione bellandi, Deo auxiliante, avertam.* At illi, pedibus eius provoluti, debitas gratiarum actiones exsolvebant.

Et confestim dispositis vie sociis, Udalricum religiosum presbiterum vice sua ad confirmandam neophitam plebem Uznoim reliquit; ipse vero ad ducem Poloniorum inpigre, ut condixerat, ire cepit. Cuius adventu dux comperto, celerius ei debita cum reverentia occurrit, omnique humanitatis officio, ut par erat, fovere non desiit. Nam antea etiam familiariter eum notum habebat. Agnitis vero causis itineris, admodum obstupuit; dicens: gentem illam beluine ferocitatis immanitate terram populumque suum devastasse, adeo ut etiam parentes suos e sepulchris protraheret et collisis capitibus dentes excuteret ossaque eorum per publicum aggerem[b] dispergeret; mirumque esse, quod ipse vivus discerptus non fuisset ab eis, cum omnes anteriori tempore Christum illic annunciantes mortis sententiam incurrissent sed et[c] unus eorum crucis patibulo nuper affixus occubuisset. At ille, Dei protectione et Romani principis respectu ac defensione Wortizlai ducis se munitum protestatus, gratia Christi gentem illam aiebat initiatam; seque ad hoc venisse, ut incursionem bellorum ab ea, que pacem Dei receperat, amoveret, ne novus grex inter ipsa fidei primordia turbatus a recto tramite exorbitaret. Dux autem Polizlaus respondit: non ex facili sibi constare, ut expeditionem illam, tanto tempore propositam, intermitteret; sed pro nichilo se deinceps ab omni populo suo habendum, si Pomeranorum ducem tam graviter sibi obnoxium debito talione non repercuteret; seque Deo

a. dare *C.* b. agerem *C.* c. et *addidi.*

gratias agere, quod servus Dei ab eis secessisset, quia eo presente bello infensam sibi gentem obpetere nequiret. 1127 Cui episcopus: *Etsi ego* ait *recessi, sed Uodalricus dilectissimus capellanus meus ibi remansit, quem pro confirmanda et consolanda plebe neophita illic reliqui; et non minori pro eo quam pro memet ipso angor sollicitudine. Noveris ergo, fili karissime, quia, si novam Christi sponsam hoc impetu belli conquassatam fidei iugo abalienaveris, in tremendo examine rationem Deo positurus eris; sed et ego pro ovibus michi creditis mortem excipere paratus sum.* Ad hec ille: *Si* inquit *humiliatus Pomeranorum dux per semet ipsum michi occurrere et veniam deprecari voluerit, faciam secundum verbum tuum. Testorque Deum celi, quod nec domino meo regi Lothario in tam grandi negocio annuerem; sed nunc honoravi faciem tuam et reverendam canitiem, quam pro amore Dei in tam remotas barbarorum regiones fatigare non dubitasti.* Mox ergo legati honorabiles, Wortizlaum ducem et Uodalricum capellanum accersientes, diriguntur, data eis prius firmissime pacis desiderata securitate. Qui, trium dierum itinere confecto, Poloniam venerunt et, honorifice cum suo comitatu suscepti, causam pro qua venerant tractare ceperunt. Sed per duos dies interminatam reliquerunt; tercia tandem die, Domino opitulante et pio Ottone mediante, reconciliati pacis oscula libant et, abdicata bellandi intentione, fedus intemerate dilectionis ambo duces coram primatum et nobilium frequentia pepigerunt. Ipse quoque dux Pomeranorum in testimonium devotionis sue magnam pecunie quantitatem super altari beati Adalberti martiris, canonicorum illic Deo servientium usibus profuturam, obtulit; multumque se orationibus eorum commendans, itinere quo venerat cum pio Ottone universoque comitatu Uznoim reversus est. Plebs ergo nuper Christi legibus dicata, pro concessa a Deo pacis securitate cum lacrimis gratias agens, invicem sese ad conservandam recte fidei traditionem cohortabatur. Piusque predicator ad circumpositas civitates verbi ministros, sicut et antea, pervigili sollicitudine dirigebat.

1127 14. Erant autem trans mare[1] barbari crudelitate et sevicia singulares, qui Ucrani[a][2] dicebantur. Hi, audita beati presulis opinione, crebris ei legationibus mandaverant: quod, si umquam terras eorum intrare presumeret, sine mora cum omnibus suis morti acerbissime se tradendum sciret. Cumque vir Dei, fervens in spiritu, minas eorum postponeret sepiusque illo tendere disponeret, ab omnibus vitam eius desiderantibus inhibebatur. Egre tamen ferebat, quod nullus ex comitibus suis hoc opus aggredi volebat. Quod sentiens Uodalricus, religiosus Sancti Egidii sacerdos, incunctanter se huic discrimini obtulit. Cui pius Otto admodum gratulatus, licentiam et vie comites statim concessit. Adalbertus autem, viri Dei interpres, tunc non aderat; sed postea, hec addiscens, domnum episcopum omnino ab hac intentione conabatur avertere, lacrimosis eum singultibus hoc modo compellans: *O sancte pater, quid agis? Cur dilectissimum cooperatorem tuum morti destinare non metuis? Scias re vera, quod ab omnibus nobis, ut reus, mortis eius ieiunio addiceris.* Servus autem Dei subridens: *Nonne* ait *ipse dominus Iesus Christus discipulos suos quasi oves in medio luporum misit*[3]*? Et magister totius ecclesie, princeps apostolorum, multos e suis ad subigendam barbarorum rabiem destinavit. Sed et sanctus Clemens papa Dyonisium ariopagitam in Gallias; aliique pontifices Romani dilectissimos suos euangelizandi gratia paganis direxerunt, qui ab eis iugulati occubuerunt. Nec tamen magistri eorum mortis reos se adiudicabant; quin imo glorie passionis ipsorum alacri devotione adgaudebant. Testis est michi Deus, quod pro amore eius ipse ego hanc periculosam predicationis angariam subire paratus essem. Sed quia aditum egrediendi violenter michi obstruitis, hunc adletam Christi, sponte proficisci cupientem, non aversor.* Nocte igitur insecuta Uodalricus per soporem vidit, se in atrio ecclesie sancti Egidii quasi ad pro-

a. ucrani *E*, uerani *C; cf. p. 95 n.* h.

1. i. e. trans aquas, quae Haff vocantur (ab Uznoimia ad meridiem). 2. incolae eius partis marchiae Brandenburgicae, quae „Uckermark“ dicitur. Cf. supra p. 10. 3. Matth. 10, 16.

fectionem quandam procingere[a]. Et cum iam portam egredi conaretur, ancille Christi Berthrada et Wendelmut[b][1] cum reliquis per vestimenti fimbrias eum magno cum gemitu retrahebant nec ullo modo portam exire sinebant. Quod cum expergefactus Adalberto[c] interpreti retulisset, ille manifestam respondit esse visionem; nec aliud praesagare, nisi quod sponse Christi, quibus in Babenbergensi loco preerat, assiduis apud Deum precibus obtinuissent, ne Ucranos[d], ubi certa mors ei inminebat, expeteret, sed potius alumnas suas vita comite cum gaudio reviseret. Servus autem Dei Uodalricus nullo modo ob id a bono proposito revocari consensit. Sed mane facto, pio Ottoni puram agens confessionem, arduum huius predicationis iter in remissionem peccatorum suorum alacri devotione suscepit. Moxque navi cum comitibus suis et interprete quodam Poloniense, religioso viro, impositus, cunctis ei prospera imprecantibus, Dei viri benedictione munitus, navigium est aggressus. Tum vero magna celi serenitas et maris tranquillitas arridebat. Sed ubi longius a littore est remotus, subito fluctibus vento validissimo concitatis, tempestas non modica ingruere cepit; que[e] sine mora arreptam navem littori, quod reliquerat, appulit servumque Christi Uodalricum loco suo restituit. Que nimirum tempestas, septem diebus continuis mari inminens, omnem profectionis huius cassavit intentionem. 1127

15. Apostolus autem Pomeranorum, voluntatem Dei prudenter in hoc considerans nec Ucranos[f] verbo salutis dignos iudicans, ad Stetinenses, qui a fide, ut supra[2] diximus, apostataverant, iter suum direxit; licet multi fideles Christi et familiares sui eum ab[g] hoc proposito revocarent. Nam pontifices ydolorum plebem apostatam in necem eius unanimiter concitaverant. Sed ipse, martirii ardore flagrans nullumque suorum hoc opus aggredi presumere cernens, quodam die, secreto collectis pontificalibus exuviis colloque inpositis, solus illo[h] tendere cepit et,

a. pertingere *C.* b. Wendelhmut *C.* c. Adalberti *C.* d. *sic scripsi pro* ueranos *C; v. supra p. 94 n.* a. e. qua *C.* f. ueranos *C; cf. supra p. 94 n.* a. g. ad *C.* h. ad Úcranos *E.*

1. V. supra p. 46. 2. p. 74 (L. III c. 1).

1127 navim ibi fortuito pretereuntem aspiciens, naulo dato eam quantocius ingredi accelerabat. Quod Uodalricus Dei nutu animadvertens, sociis confestim indicavit. Illi pernici cursu eum insecuntur; primusque Adalbertus interpres, eum comprehendens, invitum ac renitentem domum redire compulit. Qui, alcius ingemiscens seque deprehensum acriter dolens, paucos tandem e suis periculose huius vie socios habere meruit; qui, nimium eius fervorem considerantes, nefas censebant eum revocare aut incomitatum relinquere. Navem ergo ingressi, cum civitati Stetinensi appropinquassent, speculatores eos agnoscentes et considerantes ingenti strepitu civibus antiquum erroris magistrum supervenire acclamabant, cui cum gladiis et fustibus occurrere et — ad iniuriam deorum vindicandam — indigne tractare expediret. Quod famulus Dei cum per interpretem agnovisset, intrepidus ac calore fidei armatus, crucis vexillum erexit, pontificalibus sese indumentis preparavit eisque obviam ire deliberavit. Primoque ecclesiam principis apostolorum, quam[a] ante portam eiusdem urbis ipse exstruxerat, ingressus, debitum Christo persolvebat obsequium, iam iamque prestolans barbarorum occursum suamque in Christo consummationem. Illi vero, post modicum tumultuoso strepitu portis erumpentes, cum servos Christi divinas laudes psallere cernerent, diu multumque hesitantes et inter se quidnam agerent conferentes, tandem, nutu Dei timore perterriti, via qua venerant confusi regrediuntur. Illo igitur die et sequenti sabbato in eadem ecclesia cum suis theorie vacans horam passionis sicienter expectavit. Dominica autem illucescente, primo mane post completa missarum sollempnia Otto servus Dei, pontificali redimitus infula crucisque vexillo prelato, euangelizandi gratia in turbam processit; Udalricum vice diaconi dalmatica indutum et Adelbertum in loco subdiaconi aliosque verbi Dei cooperatores sibi assumens. Erant autem illic piramides magne et in altum more paganico mu-

a. *sequens folium codicis C excisum est. Recepi igitur ex codice E, quae sequuntur:* ante portam — *usque ad sequentis capitis verba haec:* relictis in domo sacerdotibus, egressi unanimiter.

ratae. Coadunato itaque populo, pius praedicator, super unam 1127
cum sociis suis ascendens piramidem, per interpretem suum Adelbertum cepit errantibus viam veritatis aperire et, nisi ab hac resipiscerent apostasia, eternum comminari interitum.

16. Predicante autem eo, ecce pontifex ydolorum anhelus cucurrit, multoque sudore confertissimam irrepens turbam, piramidem percussit ac servum Dei obmutescere magni clamoris virtute imperavit. Ipse enim cum suis priori nocte in necem episcopi summo dominice diei crepusculo conspiraverat; sed Deo ordinante, sompno oppressus gravissimo, hoc frustratus est proposito. Cumque, secunda diei hora expergefactus, virum Dei in conventu forensi iam praedicare audisset, furibundus illuc accurrit ac silentium indixit. Sed famulus Domini constanter que ceperat prosecutus est. Ille autem, gracilem Adelberti vocem interpretis sua clamosa atque altisona comprimens, magna fortitudine barbaris imperat: ut praedicatorem Christi hastis, quas antiquo more Quiritum Romanorum iugiter ferebant, transfodere non morentur. Qui, iussis eius obaudientes, cum dextras alcius ad sagittandum eum elevassent, divine virtutis potentia quasi saxa diriguerunt, ita ut nec hastas deponendi nec os aperiendi facultas esset; sed in altum dextras immobiliter suspensas habebant et quasi in aere ligatas. Quod cernens infaustus ille ydolorum sacerdos, ira inflammatus, ignaviae eos accusare cepit unique eorum hastam manu eripere ac servum Christi conatus est transfodere. Nec mora et ipse diriguit; pudoreque actus in fugam convertitur. Quo abeunte, pius Otto, facto crucis signo, benedictionem plebi inprecatus est; statimque, vinculis resoluti, dextras cum sagittis deponunt. Quo facto, antistes Domini, pro tam evidenti miraculo Deo gratias referens, urbem confidenter ingressus est, ecclesiamque beati Adelberti videns media ex parte destructam, amare flevit et genu flexo cum suis diu orationi institit.

Interea barbari cum gladiis et fustibus congregati portam ecclesiae ambiunt, servos[a] Dei ad mortem expetunt; sed mox,

a. seruuos *E.*

1127 divina quadam virtute tremefacti, in fugam convertuntur. Tunc Wirtschachus[a] princeps, dudum a pio Ottone de captivitate Danorum ereptus, cum ceteris familiaribus episcopi supervenit, omnimodis eum deposcens, ut ab urbe secederet, priusquam perfidia sacerdotum circumventus, morti succumberet. Abnegat presul beatissimus, dicens: *Quia ad hoc ipsum veni.*

Indicitur ergo generale colloquium post quatuordecim dies, in quo certa diffinicione sacerdotes cum plebe iugum Christi aut susciperent aut penitus abdicarent. Statuta igitur die antistes Domini montem Trigelawi in media civitate, ubi sedes erat ducis, ascendit magnamque domum, huic colloquio oportunam, intravit. Assunt principes cum sacerdotibus natuque maioribus, et facto silencio vir Domini sic ait: *Conventionis nostre dies dudum prefixa iam adest; et ego, salutis vestre avidus, ex ore vestro audire desidero, utrum domino meo Iesu Christo, qui est lux vera, an principi tenebrarum diabolo servire disposuistis.* Respondens unus sacerdotum: *Non* inquit *tanto tempore colloquium hoc differri oportuit; quia et pridem et nunc et semper deos patrum nostrorum colere fixum est nobis; ideoque noli frustra laborare, sermo tuus non capit in nobis*[1]. Quibus auditis, vir Domini: *Video* ait *quia sathanas excecavit sensum vestrum, ne lumen verum intueri possitis. Innocens ego sum a sanguine omnium vestrum*[2]; *non enim subterfugi, quominus verbum Dei oportune importune*[3] *annunciarem*[b] *vobis. Sed quia iugum domini mei Iesu Christi abdicastis, iam vos potestati sathane quem elegistis trado, ut, cum eo perdicioni eternae mancipati, hereditatem illam possideatis, ubi vermis non moritur et ignis non extinguitur*[4]. Statimque de loco suo consurgens, arma spiritualia arripit[c], stolam collo inponit, ut eos anathematis vinculo astringat. Quo viso principes, salubri timore correpti, vestigiis eius advolvuntur; humiliter supplicantes, ut sententiam maledictionis huius suspendat et semel

a. Wirtiscus *E.* b. anunciarem *E.* c. arript *E.*

1. Ioh. 8, 37: „quia sermo meus non capit in vobis". 2. Cf. Matth. 27, 24. 3. 2 Tim. 4, 2. 4. Marc. 9, 43.

adhuc brevissimi spacium colloquii eis indulgeat. Annuit statim presul piissimus; stolaque deposita, resedit. Principes ergo, relictis in domo sacerdotibus, egressi, unanimiter[a] fidem Christi, abdicatis ydolatrie sordibus, receperunt. Primusque Wirtschachus, nobilissimus eorum, ad servum Dei ingressus, hanc pro omnibus dedit rationem: *Ego, pater honorande, cum primatibus hunc locum regentibus Deo aspirante*[b] *pari voto in hoc convenimus: ut sacrilegos istos sacerdotes, omnium malorum incentores, longe a terminis nostris eliminemus, teque ducem et preceptorem in viam salutis eterne avida mente sequamur.* Et conversus ad eum, qui prius fuerat locutus, sacerdotem, ait: *O miser et miserabilis, quid michi dii tui profuerunt, cum, in artissima compeditus custodia, mortis sententiam iam iamque prestolarer, sociis meis pridem crudeliter strangulatis, ubi visibiliter dominum et patrem meum Ottonem a vinculis me absolvere et desiderate libertati reddere aspexi? Nonne melius est michi Deo vivo et vero liberatori meo servire, quam lignis et lapidibus vita sensuque carentibus? Tu ergo cum tuis perge quo volueris; et*[c] *cave, ne amplius in finibus nostris compareas. Quia, domino nostro Iesu Christo regnante super nos, non est tibi et simulacris tuis locus in his regionibus.* Quo audito, cuncti sacerdotes ydolorum sine mora surgentes pernici fuga elapsi sunt, ita ut nullus eorum deinceps ibi comparuerit. Antistes autem Domini, super hoc intimas Deo gratias exsolvens, confestim delubra ydolorum cum suis destruere cepit. 1127

17. Deinde eos, qui a fide apostataverant, benedictione sacrati fontis et manuum impositione purificans, vivifice crucis vexillo et orationis virtute katholice matri cum gaudio reconciliavit; aliis vero baptismi gratiam et fidei sacramenta contradidit. Sed, ut scriptum est: *Inquirentes Dominum non deficient omni bono*[1], predicatori veritatis, in opere Dei laboranti, solite benignitatis munificentiam Dominus exhibere dignatus est. Piscatores enim Stetinensium autumpnali tempore, quo hec

a. *Cf. supra p. 96 n.* a. b. inspirante *corr. in* aspirante *C*, aspirante *E*. c. et et *C*.

1. Ps. 33, 11.

1127 christiane milicie rudimenta agebantur, ad fluvium Odoram progressi, duos insolite magnitudinis rombones apprehendunt, quorum occursus non nisi verno tempore esse solet. Obstupefacti illi novam hanc capturam, novis predicatoribus celitus provisam, inter se conferunt; moxque apostolo suo cum hoc iocundo munere occurrentes, aiebant: nunquam in illis partibus rombones autumpnali tempore visos, sed celesti prodigio ad introitum eius largam hanc benedictionis sue copiam Dominum declarasse. Erant autem rombones tante vastitatis ac longitudinis, ut servo Dei cum universo comitatu suo per quatuordecim dies sufficientem preberent alimoniam, ita ut nobilibus etiam quibusque ex eadem copia reliquie honorabiliter partirentur. Ex hoc vero populus in fide magis ac magis corroborabatur, cum tantam in apostolo suo gratiam tam in temporalium quam et in spiritualium exuberantia profectuum miraretur.

18. Erat autem fanum quoddam longius remotum, ad quod deiciendum fidelem et familiarissimum sibi Uodalricum sacerdotem religiosum direxerat. Sed pauci qui remanserant fautores ydolorum, de muro prospicientes eum illo tendere, iactu lapidum et lignorum caput eius conterere moliebantur. Qui tamen Deo protegente illesus evasit, reversusque ad pium patrem Ottonem, insidias eorum retexuit. Vir Domini, statim elato crucis vexillo ac pontificali redimitus infula, semet ipsum huic periculo ingerere non dubitavit; cuius presenciam barbari non ferentes, hac illacque dispersi, fuge latibula quesiere. Destructo igitur fano, cum vir Dei reverteretur, arborem nuceam pregrandem ydolo consecratam cum fonte, qui subter fluebat, invenit; quam statim succidere suis imperavit. Accedentes vero Stetinenses suppliciter rogabant: ne succideretur; quia pauperculus ille custos arboris ex fructu eius vitam alebat inopem. Se autem, iureiurando affirmabant, sacrificia, que illic demoniis exhibebantur, generale edicto perpetualiter inhibere. Quorum petitioni doctor piissimus, dictante equitatis ratione, naviter annuit. Dum vero mutuis hec conferunt sermonibus, ecce barbarus ille custos arboris ex inproviso accurrit, servoque Dei

post tergum clam assistens, eius sanctum verticem francisca annisu forti appeciit. Sed Dei nutu frustrato ictu, ponti firmo tabulatu strato[a], cui tum forte superstabat, franciscam tam valide infixit, ut difficultas[b] extrahendi moram percussori faceret. 1127

19. Quo viso Adalbertus interpres, nimio terrore concussus, perniciter franciscam barbari manibus eripit et abscondit; omnesque, insolito horrore circumfusi, sacrilegum invadunt et mortem ei intentant. Sed pietas Ottonis, ne quid mali homicida patiatur, obsistit eique licet indigno vitam et salutem impetrat. Adalbertus autem, in lacrimas erumpens et montem sancti Michaelis Babenbergensem devota inclinatione salutans: *Hic* ait *ictus sine dubio precibus fratrum cenobii sancti Michaelis a domino meo episcopo divina protectione est aversus. Quia barbarus iste, naturali ingenio callens, ita sagittandi vel manu feriendi peritia est imbutus, ut etiam angusti foraminis orbem non frustrato ictu oppetere idoneus*[c] *esset.*

Illo etenim tempore preces et supplicationes magne, sicut et semper, apud nos fiebant pro dilectissimo patre Ottone. Qui nos pre aliis mirum in modum materno potius quam paterno affectu iugiter fovere non desiit; adeo ut quadam vice, cum, ad curiale colloquium a serenissimo rege Lothario evo- 1125-1132
catus, apud Magdeburgensem urbem graviter egrotaret, ascito dive memorie Hermanno abbate nostro[1], per quem tunc etiam preter alia dona trecentas nobis marcas transmisit, in hanc lugubriter erumperet vocem: *O quam incomparabilis me detinet gemitus, quod in hac egritudine tam longe remotus sum a dulcissimo requietionis mee loco, monte videlicet domini et patroni mei beati Michaelis archangeli; ubi corde et animo ita fixus inhereo, ut, teste Domino, si hac hora illic positus essem, mille marcas huic beneficio non preponerem.* Quia ergo caritas exigit caritatem, speciali eius amori — de cuius capite, ut scriptura loquitur, oleum non defecit[2], id est meriti eius cari-

a. strate *C.* b. difficultate *C.* c. odoneus *C.*

1. qui obiit die 28 Nov. 1147. V. Annales S. Michaelis et Necr. S. Mich., Bibl. rer. Germ. V 553 et 578. 2. Eccle. 9, 8.

1125-1132 tas nunquam exidit — specialem orationis intime devotionem rependere curavimus. Nam, ut de ceteris sileam, Ellenhardus senior noster, vir totius prudentie et pietatis ac singulari compunctionis et humilitatis dulcedine amabilis, nocturnas fratrum vigilias orando prevenire solitus, pro salute pii Ottonis placidas divine clementie aures lacrimosis singultibus eo usque pulsare non cessabat, donec desideratum eius reditum celesti responso audire mereretur. Cum enim nocturno tempore more suo in tenebrosis gradibus capelle ad sanctas virgines intimis pro dilecto patre insisteret precibus, subito clara luce in eodem loco emicante, audivit vocem dicentem sibi: *Exauditus es pro pio Ottone, salvum eum recipies.* Sed his paulisper necessario insertis, nunc revertamur ad ordinem.

1127 20. Igitur confirmatis in fide et doctrina Domini Stetinensibus, cum vir Dei Uznoim redire disponeret, accedentes ad eum urbis eiusdem cives suppliciter rogabant, ut discordiam, que inter eos et ducem Wortizlaum diabolo instigante conflata erat, suo interventu dissolveret. Ad[a] hec ille: *Faciam* inquit *ut vultis; sed peto, legatos honorabiles ex parte vestra mecum dirigi, qui pacis huius munia vobis reportent et, si dux iuste aliquid habet querele, de obiectis rationem reddant.* Confestim legati Stetinensium bono pastori assignantur, qui etiam non parvo in eadem via presuli almo fuere presidio. Nam duo pontifices ydolorum viro Dei mortis laqueos intenderunt; et milites octoginta quatuor clam premiserant, qui eum observantes in reditu iugularent et caput eius palo infixum sibi remitterent. Sed non est sapientia, non est fortitudo, non est consilium contra Dominum[1]. Nam et pius Otto, divina se protegente gratia, illesus exivit et infideles illi laqueum et foveam, quam paraverant, inciderunt. Abeunte enim presule beato, maior ille pontifex ydolorum, convocatis amicis suis, magno leticie tripudio eos diem festum diis suis agere precepit, dicens: *Deus noster, quem antiquus ille seductor exterminare conatus est, apparuit michi et sine ambiguitate caput Ottonis hodie amputandum michique transmitten-*

a. At *C.*

1. Prov. 21, 30.

dum intimavit. Cumque hec furibunda et kachinnanti voce promisisset, statim a diabolo confractis cervicibus, caput eius retrorsum est horrendo et miserabili[a] ordine transversum, cerebrumque loco suo exiliens crudeli impetu parieti est appulsum. Quo viso amici eius vehementer obstupefacti causam insolite huius calamitatis ab eo sciscitantur. At ille, diu horrisono sonitu increpitans, tandem erupit: *Quia* ait *servo Dei insidias tetendi et vos a via veritatis separare cogitavi, terribiliter a Deo percussus sum.* Et his dictis exspiravit; tantoque fetore locus ille repletus est, ut nemo illic moriente eo pre intollerantia fetoris consistere valeret. Et ut scriptum est: *pestilente multato sapientior erit sapiens*[1], omnis populus, audito eius interitu, magis ac magis in fidei perseverantia est confortatus. Alter vero sacrilegus pontifex nec sic compunctus est. Sed viro Dei convicia irrogans, aiebat doctrinam eius cito in illis partibus abolendam. Et quos poterat, a vero tramite conabatur avertere; unde et ipse iudicio Dei post modicum interiit. Nam dum, causa quadam ingruente, navigio mare transiret, pro corporali necessitate egressus, vicine silve latibula peciit. Moxque nonnulli ex comitibus suis, nutu Dei zelo iusticie armati, ipsum clam insecuntur et apprehensum crudeli laqueo in spissioribus locis suspendunt. Sicque dolor eius et iniquitas in verticem ipsius descendit[2]. Cum ergo milites octoginta[b] quatuor, a profano illo sacerdote ydolorum ut supra diximus premissi, virum Dei navigantem aspexissent, ex insidiis erumpentes, quo tenderet, clamosa voce requirunt. Respondentes legati Stetinenses, cur hoc inquirerent, vicissim percunctantur. At illi, voces civium et amicorum suorum agnoscentes, gradum sistunt seque presentiam eorum illic nescisse fatentur. Illi vero e contra: *Antistes* inquiunt *Domini discordiam inter ducem et nos inveteratam dissolvere intendit; ideoque non paciemur eum quicquam molestie in hac via incurrere. Sed mortem pro eo subire parati* 1127

a. mirabili *C*, miserabili *E*. b. octuaginta *C*.

1. Cf. Prov. 19, 25 et 21, 11. 2. Ps. 7, 17: „Convertetur dolor eius in caput eius et in verticem ipsius iniquitas eius descendet“.

1127 *sumus. Ergo, si consultum vobis esse cupitis, via qua venistis quantocius revertimini.*

21. Sic igitur nutu Dei cassata est iniqua sacrilegi pontificis machinatio. Et servus Domini urbem Iulin, dudum a se recte fidei sacramentis iniciatam, adiit. Cumque eos doctrinis pariter et exemplis in Domino confortaret, mulier quedam luminibus orbata vestigiis eius provolvitur, benedictionem ab eo et remedium instanter efflagitans. Quod pius Otto ioculariter suscipiens: *Ecce* ait *ecclesia sancti Adalberti martiris presto est; illuc credens Deo et sanctis eius curre, tangensque campanam auxilium martiris Christi implora.* Solebant enim rudes adhuc in fide barbari, cum aliquod in ecclesia remedium flagitabant, campane sonum, quasi sanctos per hoc ad subveniendum excitantes, movere. Quod cum illa simplicitatis intentione credens exsecuta fuisset, ilico lumen recepit; et exiliens cum gaudio, ad servum Dei regressa, pro sanitate recepta gratias egit inmensas. Cui ille: *Non michi* inquit *sed Deo et sanctis eius gratias age; et in fide, quam didicisti, usque in finem perseverare non desinas.* Post hec miles quidam, habens filium lunaticum, servo Dei eum adduxit; boves quatuor, ut sanitati puerum restitueret, obtulit. Qui, humilitatis gratia hec refugiens, ait: *Erras, homo, non est hoc meum; sed perge ad tentorium, ubi reliquias sanctorum positas habeo, ibique Deo et sanctis eius vota tua pro filio credulus offer, statimque salvum eum recipies.* Qui pergens cum puero fecit, ut doctus erat; moxque filium incolumem viro Dei gratulabundus representavit.

Aug. 10 22. Accidit post hec in festo beati Laurencii, ut presbiter quidam ex comitatu pii Ottonis nomine Bockeus[a] preteriens videret rusticos in agro frumenta metentes. Quos modeste compescuit dicens: *Miseri, quid agitis? Hodie natalis dies est beatissimi martiris Laurencii, qui tocius ecclesie summa veneratione celebratur; et vos infelices hunc violare presumitis.* At illi: *Non* inquiunt *omni tempore sabatizare possumus; expedit etiam necessaria domibus nostris aliquando providere.* Bockeus autem

a. Bokeus *E.*

fervens in spiritu: *Scio* ait *non inpune vobis violationem huius sacratissime solempnitatis cedere; sed celesti igne omnia, que illicite messuistis, consumenda fore noveritis.* Vix hec ediderat, et ecce iuxta verbum eius ignis Dei cecidit e celo tactasque messes eorum usque ad favillam consumpsit. Qui, reatum suum agnoscentes ac pro hoc suppliciter veniam expetentes, in magna deinceps reverentia eximium Christi martirem Laurencium habuere, se suaque omnia illi tuenda committentes. 1127 Aug. 10

Item in urbe Games dicta rusticus quidam cum coniuge sua ad metendum exierat in solempnitate assumptionis Dei genitri- Aug. 15
cis Marie perpetue virginis. Quod cernens predictus viri Dei assecla Bockeus, zelo iusticie motus, redarguit dicens: *Cessate, infelices, cessate. Nullo modo fas est huic deservire operi in tam celebri sacratissime matris Domini festivitate.* Erat autem feria secunda. Et illi: *Hesternam* inquiunt *diem dominicam feriatam habuimus; hodie autem operi manuum intendere debemus.* Bockeus[a] autem: *Et hodie* inquit *summa devotione feriandum est nobis in honore matris Domini, cuius veneranda assumptio universam Christi exornat ecclesiam.* Illis autem non acquiescentibus sed obstinata mente cepto labori insistentibus, religiosus sacerdos Bockeus: *Quia* ait *verbis meis non creditis, sanguis vester erit super caput vestrum; iam nunc transgressionis huius vindictam evidentibus rerum indiciis experiemini.* Necdum verba finierat, et ecce rusticus ille incredulus cecidit retrorsum et expiravit; partemque segetis, quam metendo apprehenderat, tam forti annisu etiam moriens manu retinuit, ut nulla quisquam ratione vel manum aperire vel segetem eruere posset, sed mirabili ordine cum hac stupenda alligatione tumulo traderetur. Mulier autem, interventu Dei genitricis vite reservata sed simili prodigio alligata, scilicet digitis cum segete palmo insolubiliter adherentibus, tremens ad virum Dei Ottonem cucurrit, delictumque suum humili confessione detegens, veniam suppliciter expetiit. A quo protinus consignata et ad memoriam[1] sancti Adalberti martiris illic constitutam transmissa curata est. Et ex

a. Boskeus *E*. 1. ecclesiam.

1127 eo specialis domine nostre perpetue virginis reverentia in illis partibus sicut et in omni christianitatis loco excrevit.

Post hec miles quidam, frenesi laborans, insano clamore et horrendis membrorum motibus cunctis onerosus erat. Socii vero et cooperatores viri Dei, importunitatem vesanie eius non ferentes, apprehensum eum in locum, ubi servus Domini orare et missarum solempnia celebrare solebat, attrahunt. Erat enim tabulatum ligneum illic exstructum. Ubi dum miles aliquamdiu decumberet, repente sanatus est. Et exiliens gratias egit Deo ac beato presuli; multisque verbo et conversatione saluti fuit.

23. Igitur electus Dei pontifex cum legatis Stetinensium ad ducem Pomeranie tendens, urbem Gaminam adiit. Ubi occurrente sibi duce Wortizlao cum omni plebe, debita reverencia velut angelus Dei exceptus est. Cumque, ecclesiam ingressus, solita Deo precum ymnorumque vota persolvisset, causam pro qua venerat tractare cepit; et uti[a] bonus pastor, gregi suo ubique prospiciens, in unitate semper divisa membra ecclesie paci studuit reformare. Dux autem piissimi apostoli sui verba, acsi celitus ad eum delata, suscipiens, benigne humiliterque respondit: *Tuum est, pater amantissime, quicquid dignatus fueris, non petendo a me sed magis precipiendo exigere. Et nos enim et omnia nostra tua sunt; quia in Christo Iesu per euangelium nos genuisti et tenebris ignorancie nostre eterni solis splendorem infudisti. Populus iste, pro quo petis, dure cervicis est*[1] *nec Deum nec homines reveretur*[2]*; multo iam tempore rapinis et latrociniis regnum meum vastando maculavit. Sed tu, pastor dulcissime, efferos mitigasti, de lupis agnos fecisti; ideoque pacis firmissime gaudia deinceps, te mediante, obtineant.* Statimque legati Stetinensium, vestigiis eius advoluti, omnem prioris discordie occasionem penitus abdicarunt, pacisque osculo a duce percepto, beato pontifici debitas reconciliacionis huius gracias egerunt. Emptisque, prout volebant, necessariis, quod antea discordes nullo modo presumpserant, in sua ovantes remearunt.

a. ubi *C.*

1. Exod. 32, 9. 2. Cf. Luc. 18, 4.

Sed quia bonos semper insecuntur mali et, ut Ysaias ait, 1127
qui[a] *recessit a malo, prede patuit*[1], Rutheni[2] paganicis erroribus adhuc irretiti, audita Stetinensium conversione, graviter indignati, quod sine respectu et consilio[b] eorum, ydolis renunciantes, christianam subissent legem, bello eos lacessere veriti non sunt. Et coadunato grandi exercitu, ripas fluminis obsident, aciem horrisono armorum apparatu instructam statuunt et, ubi sit Deus eorum vel si invocantibus se succurrere possit, insano clamore perquirunt. Illi autem, vexillum dominice crucis preferentes, primo impetu eos in fugam propellunt. Sequenti nichilominus die velut canes reversi, iterum christianis bellum indicunt; sed eodem modo victi et confusi, terga vertunt. Tercia die usque ad internecionem deleti, exclamant: Deum christianorum invictum esse; et si parceretur eis, nequaquam ulterius temere quid acturos. Moxque parcentibus christianis dimissi, cum timore magno et confusione in sua singuli regrediuntur. Antistes autem Domini, bona pro malis reddere satagens, eosdem Ruthenos, qui plebem adhuc in fide neophitam bello turbare non timuerant, christianis legibus imbuere desiderabat. At illi indurata fronte sepius ei per legatos suos denunciabant: quia, si ipse vel quisquam suorum fines Ruthenie[3] predicandi gratia adire presumeret, sine mora capitibus amputatis ad lacerandum bestiis exponerentur. Sed ut scriptum est: *Iustus quasi leo confidens absque timore erit*[4], piissimus pater alacri devocionis fervore semen fidei Ruthenis spargere disponebat, non veritus incredule gentis experiri feritatem[c]. Amator enim Christi ardentissimus dulcem vitam pro dulcissimo Iesu fundere iam olim siciebat. Audiens vero archiepiscopum Danorum[5], qui dominabatur super eos, edicto domni apostolici predicatorem eis directum, nullo modo sine consensu et voluntate eius id agendum censuit. Unde legatum fidelem Iwanum[d] nomine Danorum pontifici direxit, qui sollicite investigaret, si iuxta mandatum apostolici Ruthenis ver-

a. que *C.* b. consiliorum *C.* c. veritatem *C.* d. Ywanum *C*, Iwanum *E.*

1. Isai. 59, 15. 2. incolae Rugiae insulae. 3. Rugiae. 4. Prov. 28, 1. 5. Ascerum archiepiscopum Lundensem.

1127 bum salutis erogare disponeret vel si, eum sponte se ingerentem opus euangelii vice sua aggredi, mallet. Per quem etiam more suo, quia liberalissimus semper erat, prefato Danorum presuli balsamum novum cum stola preciosa transmisit. Iwanus vero, tarde post sex ebdomadarum circulum reversus, responsum archiepiscopi retulit, videlicet: se cum principibus terre sue et natu maioribus, quid de his censeant, proxima synodo collaturum; hocque sibi quantocius legatione fida designaturum. Sed et naviculam butyro refertam idem archiepiscopus beato patri nostro pro munere direxit.

24. Interea gloriosissimus rex Lotharius ceterique principes, diuturnam eius absenciam egre ferentes, utpote qui consiliis et piis actibus pre ceteris tunc episcopis regnum nobilitare consueverat, auctoritate sua ei, ut celerius redeat, precipiendo simul et petendo mandavit; adeo ut ipse rex, qui artius eum diligebat, iureiurando affirmaret, se res ecclesiasticas in suum redigere dominium, nisi quantocius sponsam suam ecclesiam Babenbergensem diu viduatam pastor pius desiderato reditu consolando recrearet. Apostolus itaque Pomeranorum, his legacionibus contraire non valens, antequam responsum archiepiscopi Danorum reciperet, ad sedem suam redire compulsus est.

Visitatis ergo circumcirca fidelibus et in fide confirmatis, Christo cui crediderant eos commendans, iter cum suis aggressus est. Cumque, emenso itinere, Poloniam venisset, dux Polizlaus, antiquus sue familiaritatis custos, debiti honoris reverentia eum excipiens in metropolitana Gnezensi ecclesia secum detinuit; tantaque melliflue eius doctrine intendebat aviditate, ut, evolutis octo diebus, vix dilecto patri licentiam abeundi indulgeret.

Tandem, longa peregrinationis huius angaria Christo favente
Dec. 20 peracta, in vigilia sancti Thome apostoli novus nostri temporis apostolus ecclesiam suam desiderabili adventu letificans, omni utriusque professionis et sexus plebe in unum concurrente, velut angelus Dei susceptus est. O quam inestimabili spiritualis leticie tripudio fideles Christi, quorum specialis pater et nutritor piissimus hic erat, post tanti temporis peregrinationem, post ac-

quisitum summo patri familias novum gregem, quasi de morte redditum pastorem suum exceperunt! O quam desiderabile fuit videre et audire tantam exercitus Christi multitudinem, non solum canonicis sed et monachis nobiliter refertam, uno devotionis ardore, cum lacrimis spirituali gaudio plenis, in occursu eius dulcisone psallentem: *Domine, suscipe me, ut cum fratribus meis sim, cum quibus veniens invitasti me.* Et congrue satis hec suavissima Iohannis apostoli verba — quem singulari affectu patronum sibi elegerat, ita ut cottidie se obitumque suum intimis ei precibus commendaret — pio Ottoni, post secundum iam apostolatum triumphanti, ab omnibus filiis suis iubilo cordis et oris concinebantur. Quia beatus hic, memor verbi Domini per prophetam dicentis: *Quicunque glorificaverit me, glorificabo eum; qui autem contempnunt me, erunt inglorii*[1], omne studium, quod alii pontifices et principes mundanis lucris et castellis atque urbibus edificandis insumebant[a], hic Deo tantum et sanctis eius honorabiliter et officiosissime exhibebat, scilicet ecclesias Christi cellasque fidelium nunc quidem a fundamentis construendo nunc vero ab aliis constructas donis optimis illustrando; ne super harenam quantocius casura sed potius supra firmam petram in eternum mansura conderet habitacula.

1127 Dec. 20

25. Cuius edificationis gloriam, in eterna sibi patria repositam, quidam ex fratribus nostris religiosus presbiter Lyppoldus nomine ante quinquennium dormicionis beatissimi huius patris in visione tali, Domino revelante, meruit contemplari. Montem quendam precelsum et omni amenitate iocundum, contra orientem oculos dirigens, aspexit. Cuius quidem speciosum cacumen ascendere non potuit; sed deorsum stans, vidit, multitudinem copiosam plebis utriusque sexus et etatis ingentia lapidum preciosorum onera super verticem montis magna cum exultatione attrahere ac suavissimum quoddam melos, quod intelligere non potuit, dulci modulatione concinere. Tunc accedens, vacillante licet gressu, quendam ex eis canicie veneranda conspicuum vocavit et, que hec esset multitudo vel cur lapides

1134

a. insinuebant *C.* 1. 1 Reg. 2, 30.

1134 illos in cacumen montis attraherent, inquisivit. At ille: *Nos* inquit *sumus, qui elemosinas et beneficia plurima a pio Ottone percepimus; ideoque domum preciosam ei in supercilio montis huius edificamus.* Cui Lyppoldus: *Et quando* ait *domus hec consummabitur?* Ille vero: *Post quinquennium* inquit *perfecta domo, cum leticia et exultacione huc eum introducemus. Sed tu cave, ne cuiquam hec ante quinquennii*[a] *tempus expletum manifestare presumas.* Et his dictis, sublata est visio. Quam
1139 tempore dormitionis beatissimi patris nostri ex ore eiusdem senioris Lyppoldi audivimus; qui et ipse tunc egritudine gravi et longiturna decumbebat et morbo confectus 7 Idus Augusti beato fine requievit in Domino.

Sed ut ad priora recurram, pius pater noster Otto, post
1127 post Dec. 20 longam reversus peregrinacionem, more suo nos visitans, utpote cum quibus cor unum et animam habebat, requisivit: quinam ex nobis eo absente viam universe carnis ingressi essent. Hoc enim semper, de profectione qualibet rediens, affectu paterno solebat inquirere. Tunc autem sancte recordationis Adalbertus elemosinarius, verus Dei servus et sibi familiarissimus, ad Christum, cui mente et corpore indefessam exhibuit servitutem, migraverat. Cuius transitu vir beatus audito, totus in lacrimas resolutus, se infelicem clamitabat, quod tam beate anime, ad patriam claritatis eterne migranti, solempne funeris obsequium exhibere non meruisset. Erat namque idem frater noster Adalbertus tanto divini amoris igne succensus, ut cottidianis atque uberrimis lacrimarum fontibus gaudia celestis patrie anhelaret, corpus etiam vigiliis ac ieiuniis convenienter attenuaret. Huic servo Dei pauperum cura erat delegata. Quam tanta humilitatis devocione agebat, ut ad exemplum Martirii monachi, de quo beatus Gregorius refert[1], propriis humeris leprosos baiolaret et tam eos quam et alios, diversis morborum generibus pressos, quos videre horrori erat, suis manibus alacriter balneis et la-

a. quinquennium *C.*

1. S. Gregorii in euangelia L. II homilia 39 c. 10, Opp. ed. Benedictini T. I p. 1650.

vacris unguentisque[a] foveret. Cuius fervori pius Otto congratulatus, omnia alendis inopum turbis oportuna liberaliter ministrabat. Nec his contentus, etiam per semet ipsum famis tempore pauperibus[b] serviebat, ut non tam oblatione munerum quam etiam proprii corporis sudore gratum Deo elemosine sacrificium celebraret.

Multitudine autem innumerabili pre famis magnitudine ex omni regione ad eum confluente, erant quidam inter eos forciores, qui debilioribus alimenta violenter manibus extorquentes subripiebant. Quorum clamorem ac ploratum vir beatus ferre non sustinens, prudenter huic negocio occurrit; suisque imperat: ut primum, convenientibus eis, quoslibet corpore valentiores segregatos imo omnes in cenaculo concluderent, donec infirmis ac debilibus victum congruentem suis manibus ministraret. Quos statim abire longiusque de loco secedere iubet; ne, sociis de cenaculo emissis, iterum prede fiant. Tuncque demum ingressus, pauperibus inclusis largam alimonie opem exhibebat; precipiens, ne amplius violenciam hanc fratribus suis inferre presumerent.

Hec apud suos agebat. Extraneis autem et etiam trans mare positis Christi pauperibus per fideles nuncios munificus apparebat. Nam per karissimum fratrem nostrum Eberhardum, adhuc in ordine canonicorum Christo militantem, xenia sua Ierosolimam transmisit; sicut et semper religiosis quibusque, sepulchrum Domini visitantibus, agere solebat. Sed et pecunie maximam quantitatem Hirsaugiensibus aliisque monasteriis longius remotis per fratrem nostrum Swiggerum famis tempore dirigebat, ideoque Christi bonus odor in omni loco erat[1].

26. Igitur completo cursu presentis vite in senectute bona, 1139
cum iam tempus adesset, ut fidelis dispensator summi patris familias in gaudium Domini sui intraret, pius Otto dolore corporis id est fluxu sanguinis vehementissime tactus est, ut, velut aurum in camino egritudinis purgatus, introire mereretur aulam, que nullam recipit maculam. Sed ipse — memor scripture

a. ungentisque *C.* b. paperibus *C.*

1. 2 Cor. 2, 15.

1139 dicentis: *Quem diligit Dominus, corripit*[1], et in alio loco ipsum Dominum loquentem: *Ego quos amo, arguo et castigo*[2] — gratias agebat in infirmitatibus suis[3], regemque glorie in decore suo videre[4] desiderans, exitum suum Deo ac beato Michaeli sanctoque Iohanni apostolo, quos speciales sibi patronos elegerat, cottidianis suspiriis attencius commendabat. Tantum vero lumen ecclesie dum infirmando obscurari cepisset, Christi fidelibus, omni tempore dulcissimo eius affectu et provisione enutritis, inestimabilem meroris fletusque caliginem obduxit. Sed pius pater filiorum lacrimas, quantum poterat, consolando tergebat. Tantaque virtute artus morbo fatiscentes spiritui servire cogebat, ut, excepta dormicionis sue die, non lecto decumberet; sed cottidie in sede sua residens, interdum quoque baculo sustentante procedens, psalmis et orationibus vacaret, quodque rarum est, etiam oleo infirmorum non iacendo sed sedendo perungeretur.

Iun. 29 Adveniente igitur festivitate sacratissima apostolorum Petri et Pauli, cernens diem vocationis instare, Egilbertum, maioris ecclesie decanum, qui ei in episcopatu successit[5], evocat. Cui, astantibus religiosis abbatibus et presbiteris, omnia sua commendavit dicens: *Hodie natalicius dies est domini mei principis apostolorum Petri et Pauli, cui, queso, res a Deo michi donatas offerte, ut ipse michi ianuam regni celestis aperire et cum collega suo, magistro gentium Paulo, me illuc quantocius dignetur introducere. Locum requietionis mee, montem videlicet patroni mei beati Michaelis archangeli, quasi viscera mea, fovete et tam in spiritualibus quam etiam temporalibus profectui eius in consolationem anime mee omnimodis invigilate. Scitis enim, quam exiguus*[a] *et tenuis omnique monastice religionis vigore destitutus hic locus a me sit inventus, et quomodo cooperante Deo per ministerium meum ad tantum spiritualis vite culmen profecerit, ut speculum et gemma omnium in hac regione monasterio-*

a. exiguis *C.*

1. Prov. 3, 12. 2. Apoc. 3, 19. 3. Cf. 2 Corinth. 12, 9. 4. Isai. 33, 17. 5. 1139–1146.

rum a cunctis censeatur. Prestet Deus, ut nomen hoc inviolabile usque ad finem obtineat, cunctisque fidem ei et reverentiam servantibus pax et benedictio hic et in eternum a Deo reconpensetur. De cetero dilectionem vestram cum universo ovili meo summo pastori, qui vos michi assignare dignatus est, commendo. Ipse vos integros michi reconsignet in requie claritatis eterne. Et data super eos benedictione non sine lacrimis, paternum amorem testantibus, emisit; sumptoque misterii salutaris viatico, pervigil in orationibus excubabat, ut pulsanti et vocanti Domino cum exultacione aperiret. 1139 Iun. 29

Nocte ergo, qua festivitas sancti Pauli apostoli agebatur, in supremo spiritu constitutus et iam carne premortuus, corde tamen et flagrantissima voluntate divinis intendebat laudibus; ita ut clericis matutinale coram eo officium personantibus, ille, elevatis manibus sursumque oculis desideranter inde erectis, ad singulas lectiones voce qua poterat *Deo gratias* responderet. Sicque pius Otto feria sexta, hora diei prima, spiritum Deo Iun. 30
reddens, beatis sedibus et semper karissimo tandem perfruitur Christo.

Et iam fama volans, tanti prenuncia luctus[1],

non solum vicina sed et remotiora queque monasteria, iugiter ab eo necessariis vite adminiculis sustentata, inestimabili perculit mesticia. Nec inmerito. Ostendit enim Dominus populo suo dura, potavit eum vino compunctionis[2] et inebriavit absinthio[3], cum patrem desiderantissimum sustulit; cuius defensione et elemosinarum virtute pax ecclesie tanto tempore nobiliter florebat, sub quo monastice religionis perfectio nova de die in diem incrementa capiebat. In quo deinceps patrono tam solidum erit pauperum Christi solacium? Qui iure cum apostolo aiebat: *Quis infirmatur, et ego non infirmor? Quis scandalizatur, et ego non uror?*[4] Quis ad eum tristis venit et non gaudens abscessit? Quis opem eius in tribulatione sua expeciit et non impetravit? Merito itaque transitum eius ecclesia flebat, de cuius vita tantopere gaudebat. Sed fides resurrectionis flere

1. Virg. Aen. XI, 139. 2. Ps. 59, 5. 3. Thren. 3, 15. 4. 2 Cor. 11, 29.

1139 prohibet, gemitum vero affectus extorquet; etenim tam sancta est de illius gloria exultatio quam pius de transitu luctus. Ignoscendum est flentibus, gratulandum gaudentibus; quia et pium est gaudere Ottonem, et pium est flere Ottonem, dum unus quisque et sibi prestat ut doleat, et illi debet ut gaudeat.

Venerabile corpus eius, a religiosis viris curatum et aromatibus conditum, per singula monasteria est deportatum, illicque vigiliarum excubiis ac missarum solempniis honoratum. Ad extremum in montem sancti Michaelis archangeli, specialis patroni sui, defertur ibique in ecclesia, quam ipse vetustate collapsam in maiorem statum a fundamentis reedificaverat, debito cum honore excipitur. Illic vero in obsequium funeris credi non potest quanta hominum multitudo confluxerit. Tota obviam corpori civitas ruit, cuncti ex agris atque vicis multique ex aliis urbibus et regionibus affuerunt. O quantus luctus omnium. Quanta precipue merentium lamenta monachorum et pauperum Christi, qui velut pulli sub alis piissimi patris securi tanto tempore quieverant, seque tam desiderabili nutritoris sui[a] presentia fraudari ac defensione nudari cernebant. Quodque sine gemitu referre non possumus, cum sacerdotes religiosi corpus sacrum choro sancti Michaelis inferrent humandum, ubi ad limen interius ventum est, precentor antiphonam: *Domine, suscipe me,* imposuit, tantusque subito ploratus omnium exortus est, ut ipsi etiam funeris baiuli, nimio fletu concussi, cum feretro subsiderent ac pene terre procumberent. Deinde missarum celebritate a venerabili Ymbricone Wirzeburgensi[b] episcopo celebrata, idem presul sermone suavissimo ad populum habito — erat enim magnum verbi tonitruum — testimonium Ieremie prophete pii Ottonis persone adaptavit: *Olivam uberem, pulchram, fructiferam et speciosam vocavit Dominus nomen tuum*[1], tantaque melliflue predicationis suavitate se cunctis mirabilem fecit, ut vere Spiritus sanctus per os eius credatur esse locutus. Hoc ordine dilecti patris corpus ante altare beati Michaelis archan-

a. sua *C.* b. Wirtzeburgensi *C.*

1. Ierem. 11, 16.

geli mausoleo suo inpositum pia fidelium devocione ex tunc et deinceps frequentatur. Et ne quid de exuviis vigilantissimi pastoris devoto gregi deesset, etiam intestina eius, dum aromatibus condirentur, excisa et in urnam missa, in medio capelle Dei genitricis terre mandata et rotundo lapide signata sunt; ut, dum fratres ad celebranda divine servitutis munia illuc nocte dieque accurrunt, dilecti patris memoriam pre oculis habeant, et beatissimam eius animam assiduis precibus in alta celorum sustollant. 1139

Imbrico autem, beate recordationis antistes, post depositionem pii Ottonis miro affectu montem sancti Michaelis excolere non desiit. Qui etiam cum suspiriis intime compunctionis attestari solebat: nunquam se tantam exequiarum gloriam vidisse; beatumque Babenbergensem populum, qui re vera evidentibus rerum indiciis in transitu pastoris sui approbasset, quam flagrantissimo amore viventi iugiter inheserit. 1139-1146

APPENDIX EPISTOLARUM.

H*uic editioni vitae Ottonis ne desint epistolae quinque supra L. I c. 10, 12, 13, 14, 15 p. 23—25 omissae, eadem placet hoc loco proponi:*

I[1].

Domino apostolico Paschali prerogativa meritorum et sanctitate morum Romane sedis apice condigne sublimato Otto, Dei gratia Babenbergensis electus, cum omni devotione orationes promtissimas et servicium tam voluntarium quam debitum. 1105 ex.—1106 in.

Quia tandem, Domino miserante et ecclesie sue navim moderante, post nubilas errorum tempestates serene lux veritatis occidentali refulsit ecclesie, ante omnia et super omnia desideramus, scire sanctitatem tuam: in omnibus nos paruisse, uti de-

1. V. Udalrici Bab. cod. n. 128, Bibl. rer. Germ. V 239.

1105 ex.— 1106 in. cuit, legato tuo, episcopo videlicet Constantiensi[1], et summa devotione cuncta, que per ipsum edocti sumus, partim exsecutos fuisse partim, si vita detur, exequi paratos. Quam ob rem vestigiis pedum tuorum advoluti, obnixe flagitamus, ut paternitatis tue servum pacienter audias. Siquidem, mundo iam in maligno posito[2], cum vix cuiquam creditur homini vel loco, non parve nos torquent angustie pro ordinationis nostre assecutione. Proinde, dubius et anxius et fluctibus curarum naufrago simillimus, cum principe apostolorum, cuius vicem tenes, ad te clamo: *Domine, salva me*[3]. Et ut paucis summam nostre cause concludamus, in hac hora et potestate tenebrarum[4] te solum respiciunt oculi nostri, tibi debite servare obedientiam parati sumus; tecum aut consistere aut pro te in carcerem ire decrevimus. Auctoritati ergo tue tota mente desideramus inniti; tu nobis manum porrige; quod nos velis facere, iube. Si mandas, ut ad te veniamus, opes nostre licet rapina et igne sint attrite, tamen — desiderio te videndi et consecrationis gratiam assequendi — cum debita servitutis nostre benedictione tue maiestatis presentabimur aspectibus.

Dignentur ergo viscera pietatis tue super hoc negocio aliquo nos rescripto certum reddere, quo et iter tucius ad te veniendi nobis premonstretur et benedictionem, quam devoti efflagitamus, a te percepturos esse significetur. Quam nimirum propterea a tue sanctitatis manu tantopere expetimus, quia metropolitanus noster[5], etsi per te habeat consecrationis gratiam, quod sine lacrimis fateri nequimus, magnam cooperatorum spiritualis doni patitur penuriam.

II[6].

1111 Apr. 15 Paschalis episcopus servus servorum Dei venerabili fratri Ottoni Babenbergensi episcopo salutem et apostolicam benedictionem. Caritatis proprium est bonum, congaudere profec-

1. Gebehardo III. 2. 1 Ioh. 5, 19. 3. Matth. 8, 25. 4. Luc. 22, 53. 5. Ruthardus archiep. Moguntinus. 6. Udalrici Bab. cod. n. 151 l. l. p. 277.

tibus aliorum. Caritas enim non querit, que sua sunt[1]. Unde et apostolus: *Tunc* ait *vivimus, si vos statis in Domino*[2]; et iterum: *Que est enim nostra spes aut gaudium vel corona glorie? Nonne vos ante dominum nostrum Iesum Christum*[3]? Hoc igitur caritatis debito provocamur et apostolice sedis auctoritate compellimur: honorem debitum fratribus exhibere et sancte Romane ecclesie dignitatem pro suo cuique modo ceteris ecclesiis impertiri. Idcirco, venerabilis frater Otto Babenbergensis episcope, dilectioni tue pallium ad sacra missarum solempnia celebranda concedimus. Quo nimirum fraternitas tua intra ecclesiam tantum uti noverit, illis solummodo diebus, quos presens descriptio continet; videlicet: die sancto resurrectionis dominice et penthecostes, item nativitate domini nostri Iesu Christi, et in natalicio sanctorum apostolorum Petri et Pauli, in solempnitate sancti Dyonisii martiris, anniversario etiam tue consecrationis die, et dedicationibus ecclesiarum. Cuius nimirum pallii volumus te gratiam per omnia vendicare. Huius siquidem indumenti honor humilitas atque iusticia est. Tota ergo mente fraternitas tua se exhibere festinet in prosperis humilem, et in adversis, si quando eveniunt, cum iusticia erectam; amicam bonis, perversis contrariam; nullius unquam faciem contra veritatem suscipiens, nullius unquam faciem pro veritate loquentem premens; misericordie operibus iuxta virtutem substantie insistens, et tamen insistere etiam supra virtutem cupiens; infirmis compatiens, bene valentibus congaudens; aliena dampna propria deputans, de alienis gaudiis tanquam de propriis exultans; in corrigendis viciis pie seviens, in fovendis virtutibus auditorum animum demulcens; in ira iudicium sine ira tenens, in tranquillitate autem severitatis iuste censuram non deserens. Hec est ergo, frater karissime, pallii accepti dignitas; quam si sollicite servaveris, quod foris accepisse ostenderis, intus habebis. Ad hec etiam crucis vexillum intra Babenbergensis ecclesie parrochiam ante faciem tuam portari concedimus, salva videlicet Moguntiae metropolis reverentia; ut, speciali sancte Romane ecclesie dignitate preditus, specialiter

1111 Apr. 15

1. V. Philipp. 2, 21. 2. 1 Thess. 3, 8. 3. 1 Thess. 2, 19.

1111 Apr. 15 eius studeas obedientie ac servitiis insudare. Fraternitatem tuam superna dignatio per tempora longa conservet incolumem. Amen. Scriptum per manum Iohannis scriniarii regionarii ac notarii sacri palacii[1].

III[2].

1106 Mai. 21 Paschalis episcopus[a] servus servorum Dei Ruothardo Maguntino archiepiscopo salutem et apostolicam benedictionem.

Quantum a sue institutionis exordio Babenbergensis ecclesia sedi apostolice familiaris extiterit, prudentie tue notum existimamus. Congruum igitur duximus, ut venientem ad nos venerabilem fratrem nostrum Ottonem, eiusdem ecclesie electum, integra et perfecta preterite familiaritatis gratia susciperemus. Preterea, quoniam ecclesia eadem per diuturna iam tempora episcopalis officii sollicitudine caruit et propter preteriti scismatis ultionem in Teutonicis partibus perpauci episcopali funguntur officio, iuxta ipsius ecclesie postulationem eidem fratri nostro karissimo, cum per multa ad nos venisset pericula, consentientibus et unanimi sententia decernentibus omnibus, qui nobiscum aderant, episcopalis benedictionis manum Domino largiente contulimus; salva nimirum debita tue metropolis reverentia. Eum igitur ad vos cum nostre gratie dulcedine remittentes, fraternitati vestre litteris presentibus commendamus; ut, quanto sedi apostolice familiarior creditur, tanto apud vos carior habeatur. Data Lateranis 12 Kalend. Iunii.

IV[3].

1106 (Mai. 21) Paschalis episcopus servus servorum Dei clero et populo Babenbergensi salutem et apostolicam benedictionem.

a. *om. C.*

1. Praetermisit Ebo ea, quae in Udalrici cod. l. l. sequuntur: „Datum Romae in insula Lycaonia per manum Iohannis sanctae Romanae ecclesiae diaconi cardinalis ac bibliothecarii vice domni F(riderici) archicancellarii et Coloniensis archiepiscopi 17 Kal. Maii, indictione 4, incarnationis dominicae anno 1111, pontificatus autem domni P(aschalis) secundi papae anno 12, imperii vero H(einrici) quarti imperatoris anno primo. 2. V. Udalrici Bab. cod. n. 132 l. l. p. 249. 3. Udalrici Bab. cod. n. 133 l. l. p. 249—250.

Quante affectionis debito Babenbergensis ecclesia ab ipso sue 1106
constitutionis primordio sedi apostolice constringatur, etsi nos la- (Mai. 21)
teret, litterarum vestrarum significatio manifestat. Quod affectionis debitum venerabilis frater noster Otto, vestre ecclesie electus, non inconstanter tenuisse et tenere cognoscitur, cum per tot et tanta pericula ad apostolice sedis visitationem tendere procuravit. Nos igitur eum debite benignitatis affectione suscepimus et iuxta vestre dilectionis desiderium nostris tanquam beati Petri manibus, salvo metropolitani iure, vobis per Dei gratiam presulem ordinavimus. Hunc ergo sub presentium litterarum prosecutione ad ecclesie vestrae regimen remittentes, plena hortamur affectione diligi, plena humilitate venerari. Confidimus enim, eum discipline ecclesiastice futurum esse custodem et salutis vestre sollicitum provisorem. Huic ergo sedulis obedite obsequiis, et gratiam vobis in eo conciliate celestem. Integritatem fidei catholice firmam semper in omnibus conservate, sedi apostolice semper devotius adherete; ut per eius consortium, a contagiis omnibus liberi, ad eterne salutis portum feliciter pervenire Domino largiente mereamini.

V[1].

Otto Dei gratia Babenbergensis episcopus Egilberto prepo- 1106
sito, Adelberto decano ceterisque fratribus omne bonum. Mai.

Quantum ego novi et expertus sum caritatem vestram, scio: vos iam diu exspectare eventum nostri laboris; ut de nostro successu, si quidem bene per misericordiam Dei successerit, gaudeatis. Ne ergo diutius suspensi aut dubii de nobis sitis, sed, ut iustum est, sincerissime gratulemini, litteris istis significare vobis decrevimus, quam misericorditer Deus more suo post inmensos labores et sudores plurimos nobiscum operatus sit. In die
sancto penthecostes — qui dies ex adventu sancti Spiritus sa- Mai. 13
cratus et cunctis fidelibus iure solempnis est, illo inquam die — Deo sic ordinante, in Anagnia civitate Campanie, que Romaniam dividit et Apuliam, episcopalis benedictionis munus[a] quam-

a. manum *C.* 1. Udalrici Bab. cod. n. 131 l. l. p. 247—249.

1106 Mai. 13 vis indignus Deo largiente suscepi, beatissimo papa Paschali manum inponente, ceteris vero episcopis plurimis cooperantibus, clero quoque Romane ecclesie, cuius magna pars ea die in eandem civitatem convenerat, astante et consentiente. Et quod nulli, a Romano pontifice consecrato, nostris temporibus contigit, sine obligatione alicuius iuramenti consecratus sum. Huius loci, huius diei, huius gratuite misericordie Dei semper memores esse debemus; et ut vos memores esse velitis, cum omni gratiarum actione obnixe precamur; precipue cum alie quam plures venerande persone, de magnis rebus apud apostolicam sedem agentes, infecto negotio redierint. Magnificate ergo Dominum mecum et exaltemus nomen eius invicem[a][1]; cui quam facile est resistere superbis, tam facile est humilibus dare gratiam[2]. Quia vero asperum est, confusis temporibus esse prepositos, curandum nobis est et omnino satagendum, ut res dura fiat mercedis occasio. Dum ergo seminandi tempus est, semina bonorum operum serere non cessemus, ut maiores in die messis leticie manipulos reportemus, capiti nostro, quod est Christus, per compagem caritatis adherentes; ne ab eo, mundanis plus iusto intenti lucris, separemur et veluti palmites de vite eiecti arescamus[3]. Sed quia in exequendis iusticie operibus divine gratie adiutorio opus est, omnipotentis Dei assiduis precibus clementiam exorate, quatenus ad hec nobis operanda et velle tribuat et posse concedat, atque in ea nos via cum fructu boni operis, quam se esse testatus est[4], dirigat, ut, sine quo nil assurgimus, per ipsum implere omnia valeamus.

a. in invicem *C.*

1. Ps. 33, 4. 2. Iac. 4, 6. 3. Cf. Ioh. 15, 6. 4. Ioh. 14, 6.

Berolini apud Weidmannos (J. Reimer).

Typis Gustavi Schade, Berolinensis.

Prodierunt:

BIBLIOTHECA

RERUM GERMANICARUM

EDIDIT

PHILIPPUS JAFFÉ

TOMUS PRIMUS

MONUMENTA CORBEIENSIA

(4 Thaler)

TOMUS SECUNDUS

MONUMENTA GREGORIANA

(4⅔ Thaler)

TOMUS TERTIUS

MONUMENTA MOGUNTINA

(4⅔ Thaler)

TOMUS QUARTUS

MONUMENTA CAROLINA

(4⅔ Thaler)

TOMUS QUINTUS

MONUMENTA BAMBERGENSIA

(5⅓ Thaler)

Editiones in scholarum usum repetitae ex Bibliotheca rerum Germanicarum separatim prodierunt hae:

BONITHONIS EPISCOPI SUTRINI LIBER AD AMICUM EDIDIT PHILIPPUS JAFFÉ. ⅔ Thaler.

VITAE S. BONIFATII ARCHIEPISCOPI MOGUNTINI EDIDIT PHILIPPUS JAFFÉ. ½ Thaler.

EINHARTI VITA CAROLI MAGNI EDIDIT PHILIPPUS JAFFÉ. ¼ Thaler.

[illegible]BORDI DIALOGUS DE OTTONE EPISCOPO BAMBER-[illegible]SI EDIDIT PHILIPPUS JAFFÉ. ⅔ Thaler.